

EU-AIKAKAUDEN YMPÄRISTÖTAISTO

Ympäristöjärjestöjen toiminnan eurooppalainen ulottuvuus kiistassa Vuosaaren sataman rakentamisesta

Lasse Matti Elias Laitinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu –tutkielma

Huhtikuu 2011

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos Institution – Department sosiaalitieteiden laitos	
TekijäFörfattare – Author <u>Lasse Matti Elias Laitinen</u>			
Työn nimi Arbetets titel – Title EU-aikakauden ympäristötaisto. Ympäristöjärjestöjen toiminnan eurooppalainen ulottuvuus kiistassa Vuosaaren sataman rakentamisesta			
Oppiaine Läroämne – Subject sosiologia			
Työn laji Arbetets art – Level pro gradu -tutkielma		Aika Datum – Month and year huhtikuu 2011	Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 97 + kirjallisuus ja lähteet
Tiivistelmä Referat – Abstract <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää mitä kiista Vuosaaren sataman rakentamisesta 1990- ja 2000-luvuilla kertoo eurooppalaisesta kollektiivisesta toiminnasta. Mikä on EU:n suhde yllirajaiseen kollektiiviseen toimintaan, joka syntyy unionin vaikutuksesta? Ympäristöjärjestöt Suomen Luonnonsuojeluliiton johdolla kantelivat satamahankkeesta Euroopan komissiolle ja tekivät vetoituksen Euroopan parlamentille, koska suunnitellun sataman vieressä sijaitsee alue, joka kuului Natura 2000 –luonnonsuojeluverkostoon. Myös eurooppalaiset kattojärjestöt osallistuivat toimintaan.</p> <p>Aineistona on ympäristöjärjestötoimijoiden ja heidän kanssaan tekemisissä olleiden tahojen haastatteluja, asiakirjoja, sähköpostiviestejä sekä tiedotus- ja lehtimateriaalia. Satamakiistaa tutkitaan yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen perinteestä käsin. Kirjallisuudesta keskitytään erityisesti koalitionmuodostukseen, johon osallistuivat ympäristöjärjestöjen lisäksi myös Euroopan parlamentin vihreät, sekä yllirajaisen kollektiivisen toiminnan luonteen käsitteellisempään hahmottamiseen.</p> <p>Tapauksessa sinällään kotimainen konflikti ulkoistettiin viemällä se EU-tasolle. Bumerangi-ilmiössä valtioon yritettiin vaikuttaa EU-instituutioiden kautta. Tämän ulkoistamisen myötä syntyi yllirajainen kampanjakoalitiio, joka perustui osin jäsenjärjestö-kattojärjestö-suhteeseen. Koalitiota voidaan vetoisuusvaiheessa kuvailla parlamentin vihreiden mukanaolon myötä sisä- ja ulkopiiriläisten koalitioksi (<i>insider-outsider coalition</i>). Toiminnalla oli joitain samoja piirteitä edistämisyhteisöjen (<i>transnational advocacy networks</i>) kanssa. Syy sekä kansallisten ympäristöjärjestöjen että kattojärjestöjen aktiivisuudelle oli tapauksen oikeudellinen ennakkotapausmerkitys, joten protestikeinojen hyöty olisi ollut vähäinen. Natura pitkälti loi ympäristöjärjestöille merkityksellisen kiistan. Koska haluttiin vaikuttaa lainkäyttöön, itse tapaus oli keino, ja kantelut olivat keinon ominaisuus. Ylipäättään valittamisen mahdollistavan EU-mahdollisuusrakenteen vuoksi järjestöt pystyivät tietyllä tapaa uudelleenpolitisomaan kansallisesti jo oikeusistuvaiheeseen siirtyneen kiistan viemällä asian vähemmän oikeudellisille areenoille. Tapauksessa politiikka juridisoitui ja juridiikka myös politisoitui. Kantelujen voidaan kuvata olevan osa eurooppalaista yhteiskuntaa, mutta prosessin edetessä ja vetoituksen myötä yllirajainen kollektiivinen toiminta vähitellen monipuolistui ja syveni siten, että tapauksesta voidaan hahmottaa myös eurooppalainen kansalaisyhteiskunta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords yhteiskunnalliset liikkeet, ympäristöjärjestöt, koalitiot, tapaustutkimus, konfliktit, Vuosaaren satama, transnationaalisuus, integraatio -- Eurooppa, Natura 2000, valitukset, kantelut, kollektiivinen toiminta			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	KIISTA SATAMAN RAKENTAMISESTA VUOSAAREEN	5
2.1	Paikallista ja poliittista vuosina 1990 – 1996	5
2.2	Valituksia ja kanteluita pääkaupungeissa vuodesta 1996	8
2.2.1	Natura 2000 –kohde Mustavuori-Östersundom	8
2.2.2	Kantelu komissiolle ja kansallisia valituksia	12
2.2.3	”Ehdotus ei merkittävästi heikennä – – luonnonarvoja”	15
2.3	Vetoomus Euroopan parlamentille vuonna 2002	17
2.3.1	Yhteisvaikutus kauppakeskuksen kanssa ja TBT	19
2.3.2	Vetoomuksen käsittely	20
3	TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
3.1.1	Lähestymistapa	24
3.1.2	Tapaus	24
3.1.3	Tutkimuskysymykset	25
4	YLIRAJAISET YHTEISKUNNALLISET LIIKKEET	27
4.1	Verkostot ja koalitiot	27
4.1.1	Ylirajaiset yhteenliittymät	28
4.1.2	Ylirajaisia erityismuotoja	30
4.2	Ylirajaisen kollektiivisen toiminnan erityiskysymyksiä	33
4.2.1	Ylirajainen kollektiivinen toiminta luokiteltuna	33
4.2.2	Ulkoistaminen	34
5	TAPAUSTUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	38
5.1	Tapaustutkimuksen metodologia	38
5.2	Tutkimuksen eteneminen	41
5.3	Aineisto ja siihen sovelletut menetelmät	44
5.3.1	Haastattelut	44
5.3.2	Järjestöjen omat dokumentit ja sähköpostiviestit	45
5.3.3	Viralliset asiakirjat ja tiedotusvälinemateriaali	46

6	YMPÄRISTÖJÄRJESTÖJEN EUROOPPALAINEN TOIMINTA	48
6.1	Ylirajainen kommunikaatio	48
6.1.1	Kanteluita komissiolle	48
6.1.2	Vetoomus Euroopan parlamenttiin	53
6.1.3	Eurooppalaiset kattojärjestöt	55
6.2	Millainen yhteenliittymä ajoi asiaa?	60
6.2.1	”Nyyttikestit”	60
6.2.2	Koalitiomallit	61
6.2.3	Edistämisverkosto	63
6.3	Mistä satamakiistassa oli kyse?	65
6.3.1	Ympäristöjärjestöjen tavoitteet	65
6.3.2	Mikä on väline, mikä on päämäärä?	73
6.3.3	Ulkopuolisen tuen vaikutus	77
6.4	Institutionaalinen tausta	78
6.4.1	Institutionaalinen historia ja legalismi	79
6.4.2	Oppiminen EU-toimintaympäristössä	81
6.5	Vuosaari ylirajaisena kiistana	84
6.5.1	Eurooppalaistettu kansallisen haastamisen malli ja sisäistäminen	84
6.5.2	Ulkoistaminen ja eurooppalaiset liikkeet	85
6.5.3	Pullonkaula	89
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	91
7.1	Tulokset	91
7.2	Poliittisen ja oikeudellisen suhde	92
7.3	Euroopan integraatio ja ylirajaisuus	94
	LYHENTEET	98
	KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	99
	Lainsäädäntö ja lainkäyttö	113
	Haastattelut	114
	Henkilökohtainen sähköpostikirjeenvaihto	114
	Helsingin Sanomat (HS)	115

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää mitä kiista Vuosaaren sataman rakentamisesta kertoo eurooppalaisesta kollektiivisesta toiminnasta¹. Tätä varten tutkimus keskittyy ympäristöjärjestöjen eurooppalaiseen toimintaan. Millaista kollektiivista toimintaa on Euroopan unionin (EU) yhteydessä, ympärillä, liepeillä ja unionin takia? Miten EU liittyy tähän toimintaan? Taustalla on kysymys siitä mikä on unionin rooli kansalaisyhteiskunnan eurooppalaistumisessa, ja onko Euroopan integraatio muutakin kuin poliittista ja taloudellista yhdentymistä. Tutkin kansalaisyhteiskuntaa ja kollektiivista toimintaa, koska ne edustavat viime vuosikymmenien ajalta huomattavaa muutosta sekä hajautetulta toimintalogiikaltaan että kyvyltään nostaa esille uusia, tärkeitä teemoja ja ongelmia, joihin kansalaisyhteiskunnan piirissä saatetaan kehittää innovatiivisia ratkaisujakin.

Kiista syntyi, kun Helsingin kaupunki halusi rakentaa suursataman Itä-Helsinkiin Vuosaareen. Satamaa vastustettiin muun muassa siksi, koska sitä pidettiin liian kalliina tai tarpeettomana, tai muita sijaintivaihtoehtoja pidettiin parempina, mutta myös kysymys ympäristön ja ihmisen toiminnan yhteensovittamisesta oli tärkeä. Vaikka periaatepäätös rakentamisesta tehtiin lopulta vuonna 1996, kiista jatkui eri muodossa ja eri foorumeilla. EU-jäsenyyden myötä Suomessa ryhdyttiin luomaan Natura 2000 – luonnonsuojeluverkostoa. Suunnitellun sataman viereen perustettiin verkoston kohde Mustavuori-Östersundom ja ympäristöjärjestöt Suomen luonnonsuojeluliitto (SLL) etunenässä aktivoituivat puolustamaan tätä aluetta. Kansallisten, erityisesti kaavoituksesta tehtyjen valitusten lisäksi ympäristöjärjestöt tekivät kanteluita Euroopan komissiolle katsoessaan, että Suomi oli rikkonut yhteisöoikeutta Natura-kohteeseen liittyen. SLL teki asiasta myös vetoomuksen Euroopan parlamentille vuonna 2002, mikä ei kuitenkaan lopulta johtanut jatkotoimenpiteisiin. Komissio lopetti kanteluiden

¹ Kollektiivisen toiminnan näen yksilöihin sekä palautuvana että palautumattomana yhteisenä kommunikaationa, mobilisaationa, kollektiivin edustamisena ja neuvotteluna, mikä sekä muodostaa yhteisiä intressejä ja tavoitteita että on näiden aikaansaamaa (ks. Balme & Chabanet 2002, 27).

käsittelyn vuonna 2004. Lopulta paljon julkisuutta saaneen kiistelyn päätteeksi satama rakennettiin ja se aloitti toimintansa vuonna 2008.

Kiistan kuluessa kansalliset ympäristöjärjestöt lyöttäytyivät yhteen SLL:n eurooppalaisen kattojärjestön EEB:n (*European Environmental Bureau*) kanssa. Lisäksi vetoomusvaiheessa Euroopan parlamentin vihreät olivat tärkeä liittolainen. Nämä ylirajaiset (katso seuraava kappale) yhteistyörakenteet ja ylirajainen toiminta yleensä ovat tutkimukseni keskiössä, mutta sidon ne kiinteästi tapauksen kokonaisuuteen ja kansalliseen ulottuvuuteen. Analyysiperspektiivin tulee muutenkin olla mahdollisimman laaja, jotta sosiologinen analyysi voi tuoda lisäarvoa erittäin juridisen ja hallinnollisen prosessin tarkasteluun. Olen lähestynyt tapausta pääasiallisesti yhteiskunnallisten liikkeiden¹ tutkimuksen perinteestä käsin. Tutkimuksessa on kyse myös Euroopan integraation poliittisesta sosiologiasta.

Kielenkäytöltään tämä tutkimus eroaa arkikielestä ehkä selkeiden hyödyntämällä termiä ”ylirajainen”² (*transnational*) tilanteissa, joissa normaalisti käytetään ongelmitta sanaa ”kansainvälinen”. Kun suomalaisen ympäristöjärjestön suomalainen työntekijä menee Brysseliin ja tapaa sekä eurooppalaisen kattojärjestön että komission edustajia, mitä lisäarvoa tuo tällaisen toiminnan kuvaaminen ylirajaiseksi kansainvälisen sijaan? Määrittelevän sanan muutos ei muuta itse tapahtumaa, mutta se saattaa muuttaa sen miten tapahtuman ymmärrämme. Ylirajainen tarkoittaa kansalliset rajat ylittävää, kun taas kansainvälinen viittaa maiden tai valtioiden väliseen (Albrow 1998, 3, 15; Fox 2005, 172; ks. myös Warwick 1998). Termin ”kansainvälinen” käytön yleisyyteen liittyen esimerkiksi kahden organisaation välinen toiminta saatetaan nähdä mielenkiintoisena, poikkeavana tai haastavana, koska se on ”kansojen välistä”, ei koska kyseisten organisaatioiden välisessä yhteistyössä sinällään on jotain erityistä.

¹ Käsitteen *social movements* suomennokseksi olen valinnut ”yhteiskunnalliset liikkeet” ”sosiaalisten liikkeiden” sijaan. Kumpiakin käytetään, mutta ”yhteiskunnalliset liikkeet” vaikuttaa tieteellisessä käytössä yleisemmältä.

² Tämä suomennos on tieteellisessä käytössä yleisin ja minusta onnistuneempi kuin esimerkiksi transnationaalinen. Muita hyviä ehdokkaita ovat läpikansallinen ja poikkikansallinen. Katso myös Saukkonen (2007, 68).

Periaatteessa kuvaamme samoja asioita, mutta sillä miten ne ilmaisemme saattaa olla suuri vaikutus siihen miten ne hahmotamme. Martin Albrow'n (1998, 4) sanoin ”Ylirajainen eroaa täten kansainvälisestä yhtä paljon kuin raja-aidan yli hyppääminen eroaa raja-aseman ylittämisestä”¹.

Suuri osa Euroopan raja-asemista on nykyään EU-kansalaisten vapaan liikkuvuuden mahdollistavan Schengen-sopimuksen myötä poistunut käytöstä. Tämä on helpottanut muun muassa yritysten toimintaa, vaihto-opiskelua, sukulaisten ja ystävien luona vierailua, poliittista aktivismia, turismia ja siirtolaisuutta. EU:n rajojen sisällä asuvat puoli miljardia ihmistä saavat aikaan valtavan määrän yhteiskunnallista todellisuutta valtioista huolimatta, niiden ansiosta, niitä vältellen, niihin kohdistuen ja niitä tiedostamatta. Osa tästä toiminnasta ylittää tavalla tai toisella valtioiden rajat, osa ei. Kansalliset yhteiskunnat eivät kuitenkaan välttämättä piirry tästä toiminnasta terävärajaisina, vaan kyse on sekamelskasta, josta on kuitenkin löydettävissä säännönmukaisuuksia (Mann 1986).

Osa valtioiden rajat ylittävistä toiminnasta on kansainvälistä, esimerkiksi poliisiviranomaisten yhteistyö (kyse on valtio-organisaatioiden välisestä toiminnasta) tai Suomi-Ruotsi-yleisurheilumaaottelut (tällöin kansalliset urheilujärjestöt organisaatioina edustavat koko maata ja kansakuntaa). Rajat ylittävä tarkoittaa kuitenkin määritelmällisesti ylirajaista, jonka näkeminen kansainvälisenä ja täten suurempien kokonaisuuksien välisenä edellyttää monta käsitteellistä askelta, ei toisinpäin (ks. Albrow 1998, 13). Tämän myötä kansainvälisyyteen liittyy usein arvolataus, joka voi olla positiivinen tai negatiivinen. Päämäärättömästä taas uuden opintokokonaisuuden aloittamisesta voi tulla perspektiiviä laajentanut kokonaisvaltainen kokemus, jos sen suorittaa vaihto-opiskelijana, ja hyvin alkaneesta suhteesta saattaa tulla epäily hätiköidystä avioliitosta, jos toinen osapuoli omaa tietyn ulkomaalaisen taustan.

Kansainvälisen yhteistyön lisäksi ylikansallisuus on lisääntynyt Euroopassa viime vuosikymmeninä. Ylikansallisuus tarkoittaa kansallisen tason yläpuolella olevaa

¹ Kaikki suomennokset vieraskielisistä lähteistä ovat omiani.

auktoriteettia, jonka toimivalta ei perustu sen jäsenten yksimielisyyteen vaan on siirretty sille kansalliselta tasolta. Kahdenväliset yleisurheilumaaottelut ovat nykyään harvinaisuus, mutta Euroopan jalkapalloliiton UEFA:n Mestareiden liiga ja EM-kisat menestyvät. Ylikansallisuuden ydin Euroopassa on kuitenkin EU ja sen päätöksenteko sekä toiminta. EU on paljon enemmän kuin yleensä yksimielisyyteen perustuvaa kansainvälistä yhteistyötä, johon liittyy sinällään positiivinen arvolataus, mutta joka oli riittämätöntä Euroopan ongelmien kohtaamiseksi toisen maailmansodan jälkeen (ks. Monnet 1997). Jäsenvaltiot ovat erittäin keskeisellä sijalla tehtäessä päätöksiä EU:ssa, mutta EU:ta ei voi redusoida jäsenmaidensa summaksi. EU:lla on lainsäädäntövaltaa, oma budjetti ja yksinomainen toimivalta esimerkiksi kauppaa- ja maatalouspolitiikassa. Euroopan unioni vaikuttaakin alueensa sisällä ihmisten elämään ja kaikkienensa yhteiskuntaan huomattavasti enemmän kuin rakenteellisesti hieman samankaltainen Afrikan unioni Välimeren eteläpuolella. Tämä tutkimus käsittelee osaltaan tuon vaikutuksen ilmenemistä kollektiivisessa toiminnassa, yhden tapauksen kautta tarkasteltuna.

Seuraavassa luvussa esittelen sataman rakentamisesta käydyn kiistan tuoden esille sekä sen mitä vastustettiin että mitä puolustettiin. Tämän tapauksen kuvailun jälkeen esittelen kolmannessa luvussa tutkimusasetelman ja –kysymykset. Neljännessä luvussa käsittelem kirjallisuutta, jonka pohjalta olen lähestynyt tutkimusaihetta, ja viidennessä luvussa käyn läpi sen menetelmäkokonaisuuden sekä erilaiset aineistot, joita tapaustutkimus edellyttää. Kuudes luku on varattu tutkimuksen ytimelle, analyysille. Tähän lukuun olen keskittänyt kansalaistoimijoiden toiminnan kokonaisuudessaan, kun taas toisessa luvussa käyn kiistan läpi aluksi yleisemmästä näkökulmasta. Viimeisessä luvussa teen analyysistä johtopäätökset ja liitän ne laajempiin, tässä johdannossa esille nostettuihin teemoihin ja kysymyksiin.

2 Kiista sataman rakentamisesta Vuosaareen

Eric Van Hooydonkin mukaan sekä Euroopassa että muualla satamaprojektien vastustus on yleisesti ottaen kasvanut. "Sataman toiminnan ja laajennusprojektien yhteiskunnallinen vastustus on usein niin voimakasta, että paikalliset asukkaat ja ympäristöaktivistit yhdistävät voimansa ja taistelevat [satamaa] vastaan kiivaasti tiedotusvälineissä ja valjastavat käyttöönsä myös poliittisia ja juridisia vaikutuskeinoja" (Van Hooydonk 2008, 13). Vuosaaren satamaprojekti on vain yksi monista esimerkeistä satamien usein asteittaisesta siirtymisestä pois kaupunkikeskustoista. Kun satamat aiemmin olivat vilkkaita, ihmisten täyttämiä elimellisiä kaupunkialueiden osia, ovat ne nykyään teknisen kehityksen myötä paljon tyhjempiä, kauempana sijaitsevia laitoksia. Van Hooydonk puhuu jopa kaupungeista "karkotetuista" satamista. Satamat sijaitsevat maantieteellisen etäisyyden lisäksi myös psykologisesti kauempana. (Emt., 12-22.)

Käyn tässä luvussa läpi päävaiheet kiistassa sataman rakentamisesta Vuosaareen. Olen jaotellut prosessin karkeasti kolmeen ajanjaksoon: ensimmäinen vaihe, jota kutsun poliittiseksi, kesti vuodesta 1990 ensimmäisten konkreettisten satamasuunnitelmien valmistumisesta aina vuoteen 1996, jolloin Helsingin kaupunki teki periaatepäätöksen sataman rakentamisesta Vuosaareen. Kiista jatkui tämänkin jälkeen, mutta keinot, joilla pyrittiin vaikuttamaan siihen rakennetaanko satama ja millainen siitä tulee, muuttuivat. Toisessa vaiheessa tehdyistä päätöksistä valitettiin sekä oikeusistuimiin että hallintoviranomaisille. Kolmannessa vaiheessa Euroopan tasolla mukaan tuli uusi poliittinen elin, kun prosessi vietiin vetoomuksen muodossa Euroopan parlamenttiin. Koko kiistan kannalta vetoomus ei ollut näin tärkeä käänne, mutta tässä luvussa painotankin seikkoja, joiden ymmärtäminen edesauttaa varsinaisen tutkimusaiheeni, ympäristöjärjestöjen eurooppalaisen toiminnan tutkimista.

2.1 Paikallista ja poliittista vuosina 1990 – 1996

Jo 1970-luvulla oli suunnitelmia sataman rakentamiseksi Vuosaareen, Helsingin itäisimpään osaan, jossa tuolloin toimi myöhemmin konkurssiin mennyt telakka (Ketola

2008, 261). Uudelleen satamahanke alkoi konkretisoitua vasta 1990-luvulla. Tammikuussa 1990 Helsingin sataman tulevaisuutta pohtinut työryhmä ehdotti satamaa Vuosaareen (HS 25.1.1990). Tuolloin valmisteltiin myös uutta yleiskaavaa¹, johon kuului satama (HS 25.1.1990). Äänestyksen jälkeen kaupunginvaltuusto päätti samana vuonna varata satamalle paikan Vuosaaresta (HS 30.8.1990b). Vuonna 1992 valtuusto hyväksyi satamavarauksen sisältäneen yleiskaavan, ja Helsingin seutukaavaliitto (nykyinen Uudenmaan liitto) hyväksyi muutamaa päivää myöhemmin laajemman taajamaseutukaavan (HS 16.12.1992), joka vaati vielä ympäristöministeriön hyväksynnän. Heti alusta alkaen kaavoitus nousi tapauksessa maankäyttöä ohjaavana solmukohtana keskeiseksi konfliktikentäksi, jolla erimielisyydet ja runsaat kiistat eivät ole tuntemattomia Vuosaaren tapauksen ulkopuolellakaan. Paikallisten seurausten ja ympäristövaikutusten lisäksi kiistely koski myös uuden sataman tarpeellisuutta (esim. HS 25.4.1996) ja hintaa (esim. HS 27.1.1994).

Kaupungin suunnitelmissa Vuosaaren väkiluku olisi kasvanut noin 15 000:sta jopa 50 000 asukkaaseen (HS 27.8.1990). Suunnitelmat olivat Helsingin kannalta merkittäviä ja näitä kahta asiaa, kaupunginosan voimakasta kasvua ja uutta satamaa vastustamaan syntyi myös asukasliike nimeltään Pelastetaan Vuosaari, jota käsittelem tarkemmin luvussa 6.3. Vuosien saatossa liikkeelle ominaisiksi toimintatavoiksi muodostuivat muun muassa adressit, yleisötilaisuudet, yleisönosastokirjoitukset, mielenosoitukset ja muut julkisuustempaukset sekä vaihtoehtoisten suunnitelmien esittäminen.

Suomen ensimmäinen ympäristövaikutusten arviointi (YVA)² tehtiin Vuosaaren satamahankkeesta (Marttinen 2008, 35). Satamatyöryhmän perustamissuunnitelma

¹”Seutukaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueen käyttämisestä kahdessa tai useammassa kunnassa. Yleiskaavassa osoitetaan alueen käyttämisen pääpiirteet kunnassa. Asemakaavassa annetaan yksityiskohtaiset määräykset kaupunkialueen ja maalaiskuntaan kuuluvan alueen järjestämisestä ja rakentamisesta.” (Laki 370/1958 2 §)

² Ympäristövaikutus tarkoittaa välittömiä ja välillisiä vaikutuksia ”a) ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen; b) maaperään, vesiin ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin sekä näiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja luonnon monimuotoisuuteen; c) yhdyskuntarakenteeseen, rakennuksiin,

julkistettiin helmikuussa 1994, ja kaupungin johto toivoi sille nopeaa valtuuston hyväksyntää (HS 23.2.1994). Ympäristöministeri Sirpa Pietikäinen (kok.) (HS 3.3.1994) ja kaupunginvaltuusto (HS 17.3.1994; Pulkkinen 2008, 21) kannattivat kuitenkin YVA:n tekemistä ensin, vaikka laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (laki 468/1994), jossa toimeenpantiin EY-lainsäädäntöä, tuli voimaan vasta syyskuun alusta.

Vuosaaren satamahankkeen etenemisen takkuisuutta lisäsi se, että samanaikaisesti Uudellemaalle suunniteltiin toista kilpailevaa satamaa. Kirkkonummen Kantvikissä, Pikkalanlahdella sijaitsi jo pienehkö satama, jonka pääomistajana oli kuljetusyhtiö Finnlines ja vähemmistöosakkaana Cultor, entinen Suomen Sokeri, jolla oli tuolloin sokeritehdas Kantvikissä (HS 22.4.1993). Omistajat halusivat laajentaa sataman suursatamaksi, ja mukaan tulivat myös Nokia ja myöhemmin Kirkkonummen kunta (HS 19.10.1994; HS 9.3.1996). Vuosien saatossa Vuosaaren ja Pikkalanlahden paremmuudesta kiisteltiin kiivaasti ja näitä vaihtoehtoja vertailtiin lukuisissa selvityksissä. Kummallakin projektilla oli omat tukijansa ja ne nähtiin realistisina vaihtoehtoina toisilleen. Helsingin kaupungille sataman sijainti sen rajojen sisällä oli tärkeää satamatoiminnasta kertyvän voiton, verotulojen sekä kaavoitusta koskevan määräysvallan vuoksi (ks. HS 24.1.1994).

Huhtikuussa 1996 Finnlines siirtyi kuitenkin yllättäen tukemaan Vuosaaren satamahanketta. Syynä tähän oli vaihtokauppa, jossa Helsinki sai 40 hehtaaria maata Kantvikistä. Näin Helsinki saattoi estää sataman rakentamisen Pikkalanlahdelle, ja Finnlines sai tontin sekä 8500 kerrosneliömetriä rakennusoikeutta Helsingin Kampista. (HS 18.4.1996.) Pian maakaupan jälkeen Helsingin kaupunginvaltuusto teki periaatepäätöksen Vuosaaren sataman rakentamisesta äänin 53-28 (HS 25.4.1996).

maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön; sekä d) luonnonvarojen hyödyntämiseen” (Laki 468/1994 2 §)

2.2 Valituksia ja kanteluita pääkaupungeissa vuodesta 1996

Helsingin kaupunginvaltuusto käsitteli Vuosaaren satamaa useasti 1990-luvulla. Vuonna 1990 satamalle varattiin paikka, 1992 satamalle merkittiin paikka yleiskaavaan, ja 1996 tehtiin periaatepäätös rakentamisesta. Joka kerralla asiasta äänestettiin, ja vuosien kuluessa keskustelu satamasta velloi kuumana valtuustosalin lisäksi kaupunkilaisten parissa ja aihe sai valtakunnallista julkisuutta. Vuoden 1996 periaatepäätös kuitenkin käytännössä lopetti poliittisen kamppailun sataman rakentamisesta kaupungin päätöksentekokelemissä (vaikka virallisen rakentamispäätöksen valtuusto tekikin vasta vuonna 2002). Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että rakentamiskiista olisi laantunut. Toimijat, foorumit ja välineet muuttuivat, mutta kiista jatkui¹. Tässä vaiheessa päästään tutkimuksen varsinaiseen aiheeseen, sillä ympäristöjärjestöt astuivat kuvaan aiempaa huomattavasti näkyvämmiin 1990-luvun toisella puoliskolla. Yhdeksi tärkeistä käsitteistä muodostuu Natura 2000 -suojeluohjelma.

2.2.1 Natura 2000 –kohde Mustavuori-Östersundom

Natura 2000 on EU:n kattava suojelualueiden verkosto luonnon moninaisuuden säilyttämiseksi. Ohjelman avulla on tarkoitus taata tiettyjen luontotyyppien ja tiettyjen lajien elinympäristöjen suojelu (Ekroos ym. 2010, 498-499). Lainsäädännöllisesti Natura perustuu luontodirektiiviin (neuvoston direktiivi 92/43/ETY) vuodelta 1992. Suomessa Natura 2000 muodostuu vuoden 1979 lintudirektiivin (neuvoston direktiivi 79/409/ETY) erityissuojelualueista (SPA, *Special Protection Area*) sekä luontodirektiivin yhteisön tärkeänä pitämistä alueista (SCI, *Site of Community Importance*). SCI-alueet kattavat noin 14 prosenttia Suomen pinta-alasta ja lintudirektiivin SPA-alueet noin 9 prosenttia, mutta alueet ovat osin päällekkäisiä (YM 2009).

¹ Parhaat löytämäni kokonaiskuvaukset kiistasta sataman rakentamisesta ja Mustavuori-Östersundomin Natura-alueesta ovat Nordberg (2007) sekä Marttinen (2008).

Yhtenä Natura-verkoston kohteena on 355 hehtaarin SCI- ja SPA-alue nimeltään Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet ("Mustavuori-Östersundom"), joka koostuu neljästä erillisestä osasta. Ne kaikki sijaitsevat melkein kokonaan Helsingissä, mutta ennen tammikuuta 2009 toteutettua alueliitosta, jossa Helsinkiin liitettiin noin 29 neliökilometrin verran Sipoon länsiosaa sekä Vantaalta niin sanottu Västerkullan kiila, kyseisestä Natura-alueesta sijaitsi merkittäviä osia niin Helsingissä, Vantaalla kuin Sipoossakin (sisäasiainministeriö 2007). Vuosaaren satamahankkeen kannalta tämän Natura-alueen neljästä osasta merkittävin on Mustavuoren, Porvarinlahden, Labbackan ja Kasabergetin muodostama kokonaisuus (kartta 1) (Uudenmaan ympäristökeskus 1998a).

Porvarinlahti on Vuosaarella sijaitseva noin kaksi kilometriä pitkä, osin umpeenkasvanut lahti (Porvarinlahden kasvillisuuskartoitus 2003, 3-4) kun taas Mustavuori on pääkaupunkiseudun arvokkain lehto (Uudenmaan ympäristökeskus 1998b). Luontodirektiivin luokituksessa kohteessa on eniten soita, laajoja matalia lahtia ja myös suojeluarvoltaan erinomaisia boreaalisia lehtoja (Marttinen 2008, 30; suojeluarvojen kirjainluokituksen osalta katso Euroopan komissio 1996.) Kokonaisuudessaan tärkein suojeluarvo kohteessa muodostuu linnuista. Lintudirektiivin liitteessä I mainituista lajeista, joiden elinympäristöjä on suojeltava erityistoimin, Mustavuori-Östersundomissa esiintyy esimerkiksi kirjokerttua ja pikkulepinkäistä. (Marttinen 2008, 30.) Vuosaaren satama sijaitsee Porvarinlahden suusta etelään, ja sataman liikenneyhteydet kulkevat pääosin tunnelissa Porvarinlahden ja Labbackan alitse. Satamasta lähtevä rautatie tosin ylittää Porvarinlahden siltaa pitkin ennen tunnelia (kuva 1).

© Helsingin Satama, käytetään oikeudenhaltijan luvalla. Omien muutosten perustana Nordberg (2007), Uudenmaan ympäristökeskus (1998a) sekä kaavoituskatsaus (2004).

Kartta 1. Oheisessa kartassa näkyvät Vuosaaren satama ja sen liikenneyhteydet sekä Mustavuori-Östersundomin Natura 2000 -luonnonsuojelualue. Tieyhteys satamasta kulkee tunnelissa 1,5 kilometrin matkan alittaen Natura-alueen kokonaan, mutta junaraide menee tunneliin vasta ylitettyään Porvarinlahden (Helsingin Satama 2008b). Kartassa näkyvät ennen vuotta 2009 voimassa olleet kuntarajat. Seutukaavaraja (nykyinen maakuntakaava) kulki Vantaan ja Siipoon välissä. Kartat Euroopan Natura-kohteista löytyvät osoitteesta <http://natura2000.eea.europa.eu>.

Kuva 1. Porvarinlahden ylittävä rautatiesilta etelästä katsottuna. Kuva: Lasse Laitinen.

EU:n Natura 2000 -ohjelma ei suinkaan tuonut suojelutoimenpiteitä ensi kertaa Porvarinlahdelle. Mustavuoren-Porvarinlahden luonnonsuojelualue perustettiin vuonna 1987 ja Mustavuoren lehto pääsi lehtojensuojeluohjelmaan vuonna 1989. Nykyiseen Natura-alueeseen kuuluvat osat Östersundomista liitettiin lintuvesien suojeluohjelmaan jo 1980-luvun alkupuolella. (Helsingin Satama 2005, 8.) 90-luvulla Natura-alueen perustamisesta ja rajaamisesta Vuosaaren ja Länsi-Sipooseen käytiin kova kiista, samoin kuten Naturan toteuttamisesta Suomessa. SLL pyrki aktiivisesti vaikuttamaan Naturan luomiseen Suomessa ja ilmaisi huolensa siitä, että suojeluverkkoa oltiin toteuttamassa minibudjetilla, hyvin suppeana ja tavalla, joka ei täyttäisi EU-lainsäädännön velvoitteita (SLL 1996). Alueiden valinta- ja rajausprosessi herätti valtakunnallisesti paljon keskustelua ja tunteita erityisesti maanomistajissa.

EU-jäsenyysneuvotteluissa Suomi ei ollut pyytänyt lykkäystä luontodirektiivin täytäntöönpanolle, joten ensimmäisen kansallisen ehdotuksen Naturaan sisällytettävistä

alueista olisi pitänyt olla valmis kesäkuussa 1995. Näin kiireelliseen aikatauluun ei kuitenkaan pystytty. (Marttinen 2008, 29.) Luonnonsuojelulaki (1096/1996), jolla luonto- ja lintudirektiivit siirrettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä, astui voimaan vuoden 1997 alusta. Ensimmäisen kerran ympäristöministeriön ehdotus Suomen Natura-verkostoksi oli nähtävillä huhtikuusta kesäkuuhun 1997. Tuohon ehdotukseen Mustavuori-Östersundom kuului vain luontodirektiivin mukaisena SCI-alueena. Toisessa, tammi-helmikuussa 1998 esillä olleessa ehdotuksessa alue oli mukana myös lintudirektiivin SPA-alueena. (KHO 1607/2002.) Päätöksenteollisesti näiden alueiden erona on, että lintudirektiiviin pohjautuvat SPA-alueet jäsenvaltio voi vain ilmoittaa komissiolle, kun taas luontodirektiivin SCI-alueet komission pitää hyväksyä (Ekroos ym. 2010, 499).

2.2.2 Kantelu komissiolle ja kansallisia valituksia

Ennen ehdotuksen näytteillääoloa BirdLife Suomi, WWF (Maailman Luonnonsäätiö) Suomi ja SLL olivat jo kuitenkin ehtineet tehdä maaliskuussa 1997 komissiolle kantelun kohteeseen liittyen (SLL 1997a). Tarvittaessa komissio voi haastaa jäsenvaltion Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen (EYT, nykyinen Euroopan unionin tuomioistuin) jäsenyysvelvoitteidensa rikkomisesta, sillä ”komissio valvoo perussopimusten nojalla unionin oikeuden moitteetonta soveltamista” (Euroopan komissio 2010a)¹. Tämän vuoksi komissiolle voi kannella, jos katsoo jäsenvaltion rikkoneen EU-oikeutta (Euroopan komissio 2010b). Muut tahot kuin komissio eivät voi haastaa jäsenvaltiota suoraan EY-tuomioistuimeen.

Ympäristöjärjestöjen kantelu koski Mustavuori-Östersundomin Natura-alueen rajausluonnosta, joka oli voimassa olevan lintuvesien suojeluohjelman rajausta pienempi alueen eteläosasta, minkä järjestöt katsoivat johtuvan halusta tehdä tilaa

¹ ”Jos komissio katsoo, että jäsenvaltio on jättänyt täyttämättä sille tämän sopimuksen mukaan kuuluvan velvollisuuden, komissio antaa asiasta lausunnon perusteluineen varattuaan ensin sille valtiolle, jota asia koskee, tilaisuuden esittää huomautuksensa. Jos valtio, jota asia koskee, ei noudata lausuntoa komission asettamassa määräajassa, komissio voi saattaa asian yhteisön tuomioistuimen käsiteltäväksi.” (EY-sopimus 226 artikla)

suunnitellulle satamalle. Luontodirektiivin¹ ja EYT:n Lappel Bank –ennakkoratkaisun² mukaan SPA-rajaukset tuli tehdä ensi vaiheessa puhtaasti luonnontieteellisin perustein. (SLL 1997a; HS 19.3.1997.) SLL:n näkemyksen mukaan Suomessa ympäristöministeriön ohjeiden perusteella alueiden liittämisen osalta huomioon tuli kuitenkin ottaa taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät sekä kaavarajat, jotka eivät seuraa biologisia rajoja (Veistola 1997a & 1997b). Myös Pelastetaan Vuosaari – asukasliike keräsi yli 5000 henkilön allekirjoittaman adressin, jossa vastustettiin kaupungin aikeita rajata raideyhteyden vaatima kaistale pois suunnitellun Natura-alueen keskeltä (HS 24.10.1997). Oikein tehdyn Natura-alueen rajauksen jälkeen suojelualueeseen on kuitenkin mahdollista kajota. Tällaisessa poikkeuslupamenettelyssä³ suojelualueeseen vaikuttavan hankkeen tulee olla yleisen edun kannalta erityisen pakottava eikä sille ole vaihtoehtoja. Samoin tulee toteuttaa korvaavia toimenpiteitä Natura-verkoston yhtenäisyyden takaamiseksi. (Ekroos ym. 2010, 500-501.)

Kantelua komissiolle täydennettiin marraskuussa 1997, koska ympäristöministeriö oli toimittanut komissiolle vastineen kantelusta. Siinä ympäristöjärjestöt puolustivat suunnitellun sataman vieressä sijaitsevan Porvarinlahden paikkaa Naturassa, vedoten muun muassa alueen lintuarvoihin, ja ilmaisivat huolensa kaupungin halusta edetä kiireellä ja aloittaa rakennustyöt ennen toimien laillisuuden selvittämistä. (SLL 1997b.) Marttisen (2008, 32-33) mukaan Natura-valmistelun liian tiukka aikataulu ja komission painostus johtivatkin kaupungin liian nopeaan toimintaan asiassa. Hän jatkaa, että

¹ "Laajoilla alueilla elävien eläinlajien osalta nämä alueet vastaavat näiden lajien luontaisella levinneisyysalueella paikkoja, joissa on niiden elämälle ja lisääntymiselle välttämättömät fyysiset tai biologiset tekijät." (92/43/ETY 4 artikla 1 kohdasta)

² "Direktiivin 79/409/ETY 4 artiklan 1 tai 2 kohtaa on tulkittava siten, ettei jäsenvaltio valitessaan erityissuojelualueita ja määrittäessään niiden rajoja saa ottaa huomioon taloudellisia vaatimuksia, jotka johtuvat sellaisista tärkeän yleisen edun kannalta pakottavista syistä, joita tarkoitetaan [luontodirektiivin] 6 artiklan 4 kohdassa." (EYT C-44/95 11.7.1996)

³ "[S]aadaan lupa kuitenkin myöntää taikka suunnitelma hyväksyä tai vahvistaa, jos valtioneuvosto yleisistunnossa päättää, että hanke tai suunnitelma on toteutettava erittäin tärkeän yleisen edun kannalta pakottavasta syystä eikä vaihtoehtoista ratkaisua ole." (1096/1996 66 § 2 momentti)

kaupunginhallinnossa oli vahva halu saada Mustavuori-Östersundom poistetuksi lopullisesta Natura-verkostosta, mutta EYT:n ennakkoratkaisujen perusteella tämä ei olisi todennäköisesti ollut mahdollista¹. Marttisen mukaan kaupunki tai satama eivät tämän vuoksi lopulta vastustaneet Mustavuori-Östersundomin sisällyttämistä Naturaan, vaan varautuivat sen vaikutuksiin.

Kiistan aikana valtioneuvosto teki kolme Vuosaarta koskevaa päätöstä. Ensimmäisessä näistä valtioneuvosto päätti elokuussa 1998 komissiolle lähetettävästä ehdotuksesta Suomen Natura-verkoston kohteiksi (valtioneuvosto 1998), joihin sisältyi myös SPA- ja SCI-alue Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet. SLL valitti tästä kohdepäätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO) yhtenä noin 150 Natura-kohteita koskevasta valituksesta. Väärien, vanhoihin suojelualueisiin nojautuvien rajausperusteiden lisäksi SLL valitti, että neljästä eri osasta muodostuvana alue oli liian hajanainen mielekkääksi ekologiseksi kokonaisuudeksi eikä ”turvaa riittävästi alueen luontoarvojen säilymistä”. (SLL 1999.)

Suunnitellun sataman läheisyydessä asui suurmaanomistajia, jotka tekivät useita valituksia hankkeeseen liittyen. Jotkin heidän valituksistaan olivat yhteisiä ympäristöjärjestöjen kanssa, joita olivat SLL ja BirdLife Suomi paikallisyhdistyksineen sekä WWF Suomi. Kesäkuussa 2000 KHO hylkäsi kaikki Mustavuori-Östersundomista tehdyt Natura-valitukset (HS 15.6.2000). Yhteensä KHO käsitteli tuolloin kaikkiaan yli 1600 valtioneuvoston Natura-esityksestä tehtyä valitusta, joista suurin osa hylättiin (KHO 2001).

¹ Marttinen (2008, 32) viittaa Bristolin satamaa koskeneeseen EYT:n ennakkoratkaisuun C-371/98 *First Corporate Shipping*, johon ”johtaneesta oikeusjutusta Iso-Britannian oikeusistuimissa oli jo Naturan valmisteluvaiheessa tuolloin saatu tietoa”. Varsinainen EYT:n ratkaisu annettiin vasta 7.11.2000, kun taas valtioneuvosto hyväksyi Mustavuori-Östersundomin sisältävän Natura-ehdotuksen yli kaksi vuotta aiemmin. *Lappel Bank* –ratkaisu (EYT C-44/95) vuodelta 1996, johon on viitattu edellisellä sivulla, oli kuitenkin samansuuntainen. Lisäksi jo *Marismas de Santoña* -ennakkoratkaisussaan (C-355/90) vuodelta 1993 EYT oli kehittänyt samoja periaatteita (Nordberg 2007, 56-57).

2.2.3 ”Ehdotus ei merkittävästi heikennä – – luonnonarvoja”

Seuraavat kaksi valtioneuvoston päätöstä kiistassa koskivat suunnitellun sataman vaikutusta Mustavuori-Östersundomin luontoarvoihin. Ensimmäinen näistä tehtiin sataman kaavoitukseen liittyen, jota valmisteltiin samanaikaisesti Natura-verkon luomisen kanssa. Edellytyksenä oli, että sataman sijoittaminen kaavoihin oli laillista. Sekä Uudenmaan ympäristökeskus (HS 25.3.1999) että Uudenmaan liitto (HS 29.4.1999), joka vastasi seutukaavasta, päätyivät selvityksissään siihen, että Vuosaaren satamahanke heikentäisi merkittävästi Mustavuori-Östersundomin luontoarvoja erityisesti Natura-alueen läpi kulkevien liikenneyhteyksien vuoksi, ja Uudenmaan liitto päätti hakea luonnonsuojelulain mukaista Natura-alueisiin vaikuttavien hankkeiden poikkeuslupaa satamalle. Joulukuussa 1999 ympäristöministeri Satu Hassi (vihr.) esitti tämän mukaisesti, että vaikutukset luontoarvoihin ovat merkittäviä, jolloin asiassa tuli edetä poikkeuslupamenettelyllä (YM 2002a; HS 3.12.1999). Valtioneuvosto päätti kuitenkin Hassin kantaa vastaan äänin 7-1, että hanke ei heikennä merkittävästi niitä alueen Natura-luontoarvoja, joiden perusteella aluetta on ehdotettu Naturaan, ja täten poikkeuslupahakemus oli tarpeeton (valtioneuvosto 1999; YM 2002a). Oikeuskanslerin näkemyksen mukaan valtioneuvosto pystyi tekemään asiassa tällaisen päätöksen (oikeuskansleri 1999). Tämän jälkeen Helsingin kaupunginvaltuusto vahvisti asemakaavan ja Uudenmaan liitto seutukaavan muutoksen, jotka mahdollistivat sataman rakentamisen. Päätökset tehtiin nopealla tahdilla joulukuussa 1999, sillä uusi maankäyttö- ja rakennuslaki (laki 132/1999) oli tulossa voimaan vuoden 2000 alusta (SLL ym. 2000).

Valtioneuvoston päätöksen jälkeen SLL, BirdLife Suomi sekä WWF Suomi tekivät uuden kantelun komissiolle (SLL ym. 2000). Järjestöt syyttivät valtioneuvostoa luontodirektiivin vastaisesta toiminnasta ja asiantuntijalausuntojen sivuuttamisesta. ”Mikäli luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan mukaisen haitta-arvioinnin sallitaan irtaantua ekologisesta tiedosta, murentaa se koko Natura -järjestelmän perustan ja johtaa suojeluharkinnan politisoitumiseen”. Ympäristöjärjestöt olivat huolissaan siitä millainen lintu- ja luontodirektiivien tulkintaa määrittävä ennakkotapaus julkisuutta saaneesta valtioneuvoston päätöksestä joulukuulta 1999 tulee

kansallisesti. Mahdollinen direktiivin mukainen kompensatiokin poikkeusmenettelyllä toteutetusta hankkeesta olisi heidän mukaansa vaikeasti toteutettavissa, sillä rannikkoseuduilla suojelemattomia kosteikkoja oli jäljellä vain vähän eivätkä muualla sijaitsevat mahdolliset kompensatioalueet auttaisi Suomenlahden ylitse lentäviä muuttolintuja (ks. myös HS 16.11.2001).

SLL, BirdLife Suomi ja WWF Suomi muiden muassa valittivat samasta valtioneuvoston päätöksestä myös oikeuteen. Yllättäen KHO ei kuitenkaan antanut varsinaista päätöstä, vaan linjasi joulukuussa 2000, että seutukaavan ollessa kyseessä kaavaviranomaisen eli ympäristöministeriön, ei valtioneuvoston, on määritettävä heikentääkö hanke merkittävästi niitä luontoarvoja, joiden perusteella kohde on valittu Naturaan. Valtioneuvoston rooliksi jää käsitellä mahdollinen poikkeuslupahakemus. (Marttinen 2008, 33-34; KHO 1607/2002 kohta 4.4; HS 21.12.2000.) Ratkaisun avaimet olivat täten ympäristöministeri Hassilla, jonka mielestä oli selvää, että haitat luonnolle olivat niin suuret, että satama-asiassa tuli edetä luonnonsuojelulain 66 §:n poikkeuslupamenettelyn kautta (HS 31.3.2001).

Ympäristöjärjestöt peruivat tällöin kantelunsa (Nordberg 2007, 48) ja komissio päätti kantelun käsittelyn maaliskuussa 2001. Prosessiin liittyen komissio oli ensin lähettänyt Suomelle selvityspyynnön kantelun pohjalta elokuussa 2000 ja ympäristöministeriö oli vastannut komissiolle. (KHO 1607/2002, kohta 2.4.; HS 25.8.2000.) Kantelun osalta kyse ei ollut virallisen rikkomismenettelyn aloittamisesta, vaan epävirallisesta lisätietojen hankkimisesta (ks. Euroopan komissio 2010b). Normaaliin tapaan komissio oli pyytänyt jäsenvaltion hallitusta selvittämään näkemyksensä ja toimensa asiassa, ja komissio informoi valituksen tekijöitä prosessin kulusta. Suomessa byrokraattinen prosessi ei ilmeisesti ollut kovin tuttu, tai se koettiin herkän ja tärkeän Vuosaari-kysymyksen kohdalla todellisuutta ehkä dramaattisemmaksi, sillä esimerkiksi Helsingin Sanomat (25.8.2000) otsikoi uutisensa komission selvityspyynnöstä "EU-komissio: päätös Vuosaaren satamasta ja Natura ristiriidassa" ja pari päivää myöhemmin pääkirjoitus KHO:n ja komission toimista valitusten pohjalta oli otsikoitu "Oikotie satamaan mutkistui" (HS 27.8.2000).

Ympäristöministeriössä ryhdyttiin valmistelemaan luonnonsuojelulain mukaista poikkeuslupapäätöstä, koska liikenne- ja viestintäministeriön lausunnon mukaan hanke oli yleisen edun kannalta välttämätön eikä sille ollut vaihtoehtoja, mikä oli poikkeukselle edellytyksenä (YM 2002a; HS 4.4.2001a). Valtioneuvoston kolmatta tärkeää päätöstä kiistassa edelsi kuitenkin yllätys. Oikeuskansleri tulkitsi lakia ja luontodirektiivin soveltamisohjeita siten, että liikenne- ja viestintäministeriön lausunto ei osoittanutkaan pakottavaa tarvetta sataman rakentamiselle juuri Vuosaareen riittävällä tavalla. Täten perustetta poikkeuslupapäätökselle ei ollut, minkä vuoksi seutukaavaa ei voinut vahvistaa. Tällöin hallituksen enemmistö katsoi valmistelussa olleesta kannasta poiketen, että satamahanke ei aiheuttanutkaan merkittäviä haittoja Mustavuori-Östersundomin luontoarvoille. Täten tarvetta poikkeuslupapäätökselle ei heidän mielestään ollut. Ministeri Hassi myöntyi hallituksen enemmistön tahtoon. (YM 2002a.) Ympäristöministeri Hassin sijainen Suvi-Anne Siimes (vas.) vahvisti Vuosaarta koskevan seutu- ja asemakaavan¹ Hassin virkamatkan aikana tammikuussa 2002² (YM 2002b & 2002c). Satamahankkeeseen liittyi vahvat taloudelliset intressit ja projekti oli poliittisesti tärkeä. Hallituksessa esimerkiksi pääministeri Paavo Lipponen (sd.) (HS 15.5.2001; ks. myös HS 4.2.1994) ja liikenneministeri Kimmo Sasi (kok.) (HS 8.1.2002) tukivat uutta satamaa voimallisesti.

2.3 Vetoamus Euroopan parlamentille vuonna 2002

Satamakiista vietiin uudelle areenalle kun SLL teki siitä vetoamuksen Euroopan parlamentin vetoamusvaliokunnalle toukokuussa vuonna 2002 katsoen, että luontodirektiiviä oli rikottu, ja haitta-arvioinnin lopputuloksen muuttaminen oli väärin (SLL 2002; ks. myös HS 13.7.2002). Jokaisella unionin kansalaisella, yrityksellä, järjestöllä ja yhteisöllä, jonka kotipaikka on EU:ssa, on oikeus tehdä Euroopan

¹ Vuoden 2000 alusta voimaan tullessa maankäyttö- ja rakennuslaissa seutukaava korvattiin maakuntakaavalla, joka ”sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella” (laki 132/1999 4 §).

² KHO oli määritellyt joulukuussa 2000, että ympäristöministeriön tulee valtioneuvoston sijaan arvioida haitat luontoarvoille. Vaikka valtioneuvosto ei täten tehnyt nimellistä päätöstä asiassa, käytännössä ympäristöministeriön sijaan hallitus päätti, että satamasta ei aiheudu merkittäviä Natura-haittoja.

parlamentille vetoamus EU:n toimialaan kuuluvasta aiheesta, joka koskee välittömästi vetoamuksen esittäjää (Euroopan parlamentti 2004, 191 artikla; EY-sopimus 194 artikla). Vetoamusvaliokunta pyrkii toimimaan ensisijaisesti välittäjänä, mutta voi tarvittaessa turvautua juridisiin toimenpiteisiin kun se katsoo EY-lainsäädäntöä rikotun (BBC 2007; ks. alaluku 6.1.2).

Kesäkuussa 2002 KHO hylkäsi seutukaavasta tehdyt valitukset todeten, että satamahanke kyllä heikentää alueen luontoarvoja, muttei niin merkittävästi, että poikkeuslupa olisi tarpeen (KHO 1607/2002 kohta 8.4.2.). Ratkaisussaan KHO (1607/2002 kohta 8.5.) hylkäsi myös valittajien vaatimuksen ennakkoratkaisupyynnön vaatimisesta EYT:ltä. Alemman tason kansalliset tuomioistuimiset voivat pyytää EYT:ltä ennakkoratkaisua EY-oikeuden tulkinnassa ja ylimmän tason kansallisen tuomioistuimen, jonka päätöksiin ei voi hakea muutosta, on pyydyttävä ennakkoratkaisua jos se on tarpeen päätöksen antamiseksi (EY-sopimus 234 artikla).

Komissio otti SLL:n ja BirdLife Suomen kantelun (SLL & BirdLife Suomi 2002) virallisesti käsiteltäväkseen lokakuussa 2002 (Euroopan komissio 2002a), ja sitä täydennettiin valittajien toimesta useaan otteeseen. Kantelussa ympäristöjärjestöt vetosivat aiemmin esiteltyihin seikkoihin: ennakkotapausmerkitykseen, valtioneuvoston joulukuun 1999 haitta-arviopäätöksen ja ympäristöministeriön tammikuun 2002 kaavapäätöksen puutteisiin sekä kyseessä olevan Natura-alueen väärin toteutettuun rajaukseen. Näiden lisäksi valittajat katsoivat, että Suomen ilmoittamalta kohteen Natura-tietolomakkeelta puuttui useita lintudirektiivin lintulajeja (mistä KHO:lle tehty valitus oli hylätty), ja ympäristöministeriö oli perustellut haitta-arvionsa lopputulosta sillä, ettei joitain ilmoitettuja lajeja enää ollutkaan alueella. Tätä pidettiin hyvin ongelmallisena. ”Jos viranomaisten sallitaan vapaasti poiketa tietolomakkeella ilmoitetuista suojeluarvoista, yhteisön laajuisen suojelualueiden verkoston toteuttamiselle ei ole edellytyksiä” (SLL & BirdLife Suomi 2002, 6). Kantelussa katsottiin myös, että KHO:n näkemys lintutilanteesta perustui melkein kokonaan sataman asettamien asiantuntijoiden arvioihin, jotka eroavat BirdLife Suomen arvion mukaan laajemmista ja tieteellisemmistä hankkeen vaikutuksista esitetyistä arvioista. ”Jos varovaisuusperiaate jätetään huomiotta, haitta-arviointia on mahdollista

manipuloida korvaamalla hankkeen suhteen kriittiset arvioinnit maksetuilla asiantuntija-arvioilla” (emt., 10). Valittajat totesivat, että ympäristöministeriö oli laiminlyönyt varovaisuusperiaatteen arvioidessaan satamasta Natura-alueelle mahdollisesti koituvia haittoja, eikä kaikkien tekijöiden (esimerkiksi melu, kohteen sirpaleinen rajausta, maaliikenneyhteyksien laajempi vaikutus ja vaikutukset kaikkiin lintulajeihin) yhteisvaikutusta ollut arvioitu asianmukaisesti.

2.3.1 Yhteisvaikutus kauppakeskuksen kanssa ja TBT

Yhteisvaikutus liittyi myös Sipoon Itäsalmeen (Östersundom) suunniteltuun suureen kauppakeskukseen (Kaavoituskatsaus 2004)¹. Mustavuori-Östersundomin Natura-alue koostuu neljästä eri osasta ja suunnitellun kauppakeskuksen etäisyys näistä suurimpaan, sataman vieressä sijaitsevaan osaan oli kaksi kilometriä, mutta Kapellvikenin lintuvesien osa olisi sijainnut aivan kauppakeskuksen vieressä Uuden Porvoontien eteläpuolelle (kartta 1). SLL ja BirdLife Suomi (2002) valittivat kantelussaan komissiolle, että ympäristöministeriö ei nähnyt aiheelliseksi arvioida sataman ja kauppakeskuksen yhteisvaikutusta Natura-alueeseen luontodirektiivin mukaisesti. Koska hankkeeseen liittyvien valitusten oikeuskäsittely oli vielä kesken, ministeriön näkemyksen mukaan kauppakeskuksen suunnitteluprosessi ei ollut päättynyt, jolloin kauppakeskuksen mahdollista vaikutusta ei tarvinnut vielä arvioida. Lopulta KHO kaatoi hankkeen vuonna 2005 (HS 28.5.2005) eikä kauppakeskusta ole rakennettu.

Sataman ruoppaustöiden yhteydessä toukokuussa 2003 löytyi suuria tributyyliinapitoisuuksia (TBT) (HS 13.5.2003). TBT on pieneliöille haitallinen orgaaninen tinayhdiste, jota on käytetty estämään kasvillisuuden ja pieneliöiden tarttuminen alusten pohjaan. Vuosaaren sataman alueelle, josta noin 90 hehtaaria on merestä täytettyä uutta maata, TBT on tullut 70-luvulla toimineen telakan toiminnan seurauksena. (Helsingin Satama 2004.) Nykyään TBT:n käyttö on kielletty kansainvälisesti (IMO 2008). SLL teki myrkkylöydösten jälkeen sataman väylän

¹ Niemelä (2004) on tutkinut luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisen yhteisvaikutuksen arvioinnin problematiikkaa juuri tämän tapauksen pohjalta.

ruoppauksista tutkintapyyntöön poliisille, sillä järjestössä katsottiin ruoppausten levittävän saastunutta maa-aineista lähivesiin (SLL 2003b & 2003c). Helsingin satama tuomittiinkin ruoppauksista sakkoihin (HS 8.7.2005; SLL 2005). Puhdistustöissä alueen TBT:stä poistettiin arviolta noin 98 prosenttia ja ”erittäin huomionarvoista vuosina 2003–2007 toteutetun vesistö- ja kalataloustarkkailun tuloksissa on, että TBT:n ja muiden orgaanisten tinayhdisteiden pitoisuudet Vuosaaren sataman ympäristön sedimenteissä, simpukoissa ja kaloissa ovat pienentyneet merkittävästi vuoteen 2003 verrattuna” (Piispanen 2008, 93).

2.3.2 Vetoomuksen käsittely

Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunta hyväksyi vetoomuksen maaliskuussa 2003 (vetoomusvaliokunta 2006) saatuaan ensin täydennyksen vetoomukseen (SLL 2003a), parisen kuukautta sataman rakennustöiden aloittamisen jälkeen (HS 8.1.2003). Vetoomusvaliokunta kuuli vetoomuksen tekijöitä (HS 25.3.2003), sai komissiolta useaan otteeseen vastauksia selvityspyyntöihinsä (vetoomusvaliokunta 2006), ja lopulta valiokunnan valtuuskunta teki tiedonhankintamatkan Helsinkiin ja Vuosaareen maaliskuussa 2004. Raportissa matkasta (vetoomusvaliokunta 2004, 6) painotetaan miten tärkeää on huolehtia erityisesti ympäristölainsäädännön yhtenäisestä toimeenpanosta, ja ”Näin ollen on vaikea olla samaa mieltä tässä asiassa [Mustavuori-Östersundomin Natura-kiistassa] Helsingin kaupungin viranomaisten ja Suomen hallituksen kanssa”.

Huhtikuussa 2004 koko kiistan kannalta tehtiin merkittävä päätös: komissio päätti lopettaa SLL:n ja BirdLife Suomen kantelun tutkimisen. Komission mukaan heillä itsellään ei ollut syytä ja tietoja, joiden perusteella haastaa KHO:n näkemyksiä, joiden mukaan merkittävää haittaa kohteen luontoarvoille ei ollut näytetty toteen, ja kohteen raja-alue perustui luonnontieteellisiin seikkoihin. TBT:n ja ruoppauksen osalta kansalliset lupaprosessit olivat vielä kesken, joten komissio ei katsonut voivansa vielä arvioida niiden vaikutusta Natura-kohteeseen. Samoin Itäsalmen kauppakeskuksen kohdalla juridinen käsittely Suomessa oli vielä kesken ja asemakaava oli laiton, joten kysymys

sataman ja kauppakeskuksen yhteisestä kumulatiivisesta vaikutuksesta Natura-alueelle ei ollut komission mukaan ajankohtainen. (Euroopan komissio 2004a).

Ympäristöjärjestöt vastasivat vielä komission ilmoitukseen kantelun sulkemisesta (SLL & BirdLife Suomi 2004), mutta komissio vahvisti, että lisätiedot eivät muuttaneet sen kantaa asiassa (Euroopan komissio 2004b). Näin muutoksenhaku asiassa viranomaisilta päättyi, kuten myös koko Mustavuori-Östersundom-asian käsittely oikeuslaitoksessa. Ylin kansallinen oikeusaste KHO oli vahvistanut seutukaavan kesällä 2002, ennakkoratkaisupyyntöä ei ollut haettu eikä komissio aloittanut rikkomismenettelyä Suomea vastaan, mikä saattaa johtaa jäsenvaltion haastamiseen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen. Vetoamusvaliokunta käsitteli kiistaa komission päätöksen jälkeen, mutta mihinkään toimiin komissiota kohtaan parlamentti ei ole ryhtynyt. Sataman rakennustyöt sujuivat hyvin ja laivaliikenne Vuosaaren satamassa alkoi laman painaessa päälle marraskuussa 2008 (Helsingin Satama 2008a; HS 23.11.2008). Sataman kautta kulkee lähinnä kontti- ja perävaunuliikennettä. Julkiset kokonaiskustannukset liikenneyhteyksineen olivat noin 700 miljoonaa euroa. Vuosaaren satama on jo korvannut Sörnäisten sataman ja se tulee korvaamaan myös Länsisataman Jätkäsaarella. (Vuosaaren satamahanke 2008; HS 17.11.2008.)

Osana ympäristövaikutusten arviointia sataman rakentamisen ja toiminnan vaikutusta paikalliseen ympäristöön on arvioitu sataman ja kaupungin teettämillä seurannoilla (Helsingin Satama 2010). Vuonna 2009 sataman toiminta vaikutti läheisiin vesialueisiin, lähinnä nostamalla hieman sameus- ja kiintoainepitoisuuksia pääosin pohjan tuntumassa. Meren kasvillisuuden osalta rakennustöiden alkamista edeltävältä ajalta lähtien tarkasteltuna on ollut sekä negatiivisia että positiivisia muutoksia. Orgaanisten tinayhdisteiden kuten TBT:n ja TPhT:n (trifenyyliitina) pitoisuudet kaloissa ovat vähentyneet pitkään jatkuneista ruoppauksista huolimatta. (Heitto ym. 2010, 39-40.) Kasvillisuuden osalta Erävuori ja Pohjanmies (2011, 17) toteavat, että vuosina 2002–2010 ”kasvillisuudessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia” eikä sataman liikenneyhteyksien rakentamisella ole ollut luontotyyppejä heikentävää vaikutusta. Linnuston kohdalla on vuosina 2001–2009 tapahtunut sekä myönteisiä että kielteisiä muutoksia, joiden yhteyttä sataman rakentamiseen ja toimintaan on vaikea arvioida,

koska monet luontaisetkin tekijät, jopa talvehtimisalueilla asti, vaikuttavat kannanmuutoksiin. Samassa hankkeen vuoden 2009 linnustoseurannassa (Yrjölä 2010, 27) todetaan seuraavasti:

Seuranta-alueen linnustonmuutoksien yhteyttä sataman rakentamiseen on vaikea havaita, ja sataman rakentamisen ei voi todeta vaikuttaneen Natura-alueen arvoihin heikentävästi. Porvarinlahden ratasillan kohdalla tehty erillistarkastelu osoitti, että yhdenkään lajin parimäärät eivät sillan kohdalla ole muuttuneet merkitsevästi vuosien 2002–2009 välillä.

3 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimus on lähtenyt liikkeelle halusta ymmärtää sitä vuorovaikutusta, jossa erilaiset toimijat ovat siinä eurooppalaisessa yllirajaisessa, yhteiskunnallisessa tilassa, jossa EU ja valtioiden EU-jäsenyys vaikuttaa (ks. Rumford 2003, 25-26). Haastaen EU:n ilmeisen roolin Euroopassa keskeinen kysymys on ollut onko Euroopan integraatio muutakin kuin EU-integraatiota? Lähdin tarkastelemaan yleisesti ajatusta eurooppalaisesta yhteiskunnasta, joka ilmenee usein kysymyksenä sen olemassaolosta (ks. esim. Rumford 2002, 2003; Delanty & Rumford 2005) samankaltaisella tavalla, jolla kansallisia yhteiskuntia on opittu hahmottamaan. Vaikka vastaukset kysymykseen olisivat negatiivisia, niihin liittyy usein odotus kehityksestä ”oikean” yhteiskunnan suuntaan ajan myötä. Müller (2007, 7) on kutsunut tätä ”Euroopan ikuiseksi tulemiseksi”.

Kysymys eurooppalaisesta kansalaisyhteiskunnasta tai kansalaisyhteiskunnan eurooppalaistumisesta saa kuitenkin moninaisempia muotoja. Yksi tärkeä kysymys on EU:n rooli ilmiön muotoutumisessa. Ruzza ja Bozzini (2008, 297) määrittelevät järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan osalta eurooppalaistumisen ”EU-hallinnan (*governance*) vaikutukseksi kollektiiviseen toimintaan ja mobilisaatioon”. Täten eurooppalaistuminen on määritelmällisesti EU:n seurausta. Vai pitäisikö eurooppalainen kansalaisyhteiskunta nähdä mieluummin osana globaalia kansalaisyhteiskuntaa kuin Euroopan poliittisen integraation tuloksena (Delanty & Rumford 2005, 181, 183)? Myös kysymys eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan luonteesta EU:hun liittyen on tärkeä. Onko kyse isommasta versiosta järjestäytyneestä kansallisesta kansalaisyhteiskunnasta, jossa EU:ta melko lähellä olevilla eurooppalaisilla kattojärjestöillä on suuri rooli (Rumford 2003, 32) tai kansallisten kansalaisyhteiskuntien summasta, jota komissio vielä organisoi (Delanty & Rumford 2005, 170-171)?

Kansalaisyhteiskunnan eurooppalaistumisen kautta siirryn tarkastelemaan kansalaisjärjestöjen toimintaa käyttäen sosiologista tutkimusta yhteiskunnallisista

liikkeistä. En kuitenkaan tutki kansalaisyhteiskuntaa kansalaisjärjestöiksi operationalisoituna, vaikka näin tietyistä ongelmista huolimatta usein tehdäänkin (Fioramonti 2005, 67). Sen sijaan olen edennyt laajemmista kansalaisyhteiskuntaa koskevista, käsitteellisemmistä pohdinnoista kohti konkreettisempaa kollektiivisen toiminnan tutkimusta Euroopassa. Täten kansalaisyhteiskunnan eurooppalaistumista koskevat kysymykset ovat vain lähtökohta ja taustaa tutkimukselleni.

3.1.1 Lähestymistapa

Halusin tutkia edellä mainittuja teemoja mahdollisimman luonnollisessa yhteydessä, katkoen kohteen sosiaalisia suhteita tutkimusrajauksessa mahdollisimman vähän. Päädyin lähestymään aihetta yksittäisen tapauksen kautta. Willisin (2007, 240, ks. myös 211-213) mukaan tapaustutkimus on holistista, eli sosiaalista todellisuutta tutkitaan sen todellisessa kontekstissa säilyttäen olemassa olevat sosiaaliset kokonaisuudet analyysissä. Taustakysymyksiäni voi lähestyä myös metodologisesta individualismista lähtevillä asetelmilla, joissa dataa kootaan useista eri toimijoista esimerkiksi kyselylomakkeilla, mutta tässä tapauksessa katsoin tarkoituksenmukaisemmaksi nojata holistiseen tapaan hahmottaa aineisto.

3.1.2 Tapaus

Olen valinnut tapauksekseni kiistan Vuosaaren sataman rakentamisesta, koska siinä yhdistyvät seuraavat tekijät ja teemat:

- *EU:n vaikutus.* Tapauksessa a) EU:n tuli toteuttaa aktiivisia toimia, mikä edellytti, että b) EU:lla oli alalla riittävästi toimivaltaa. Pelkkä yhteisölainsäädännön kansallinen soveltaminen ei riittänyt. Tarkoitus ei myöskään ollut mitenkään testata syntyykö EU:n vaikutuksen yhteydessä kollektiivista toimintaa, vaan valita tapaus, jossa kollektiivista toimintaa oli syntynyt ja tutkia sitten millaista tämä toiminta oli.
- *kansalaisyhteiskunta.* Kansalaisjärjestöillä tai muilla kansalaisyhteiskunnan toimijoilla tuli olla tapauksessa keskeinen rooli.

- *konflikti*. Konsensuksen ja yhteiskunnallisen integraation varaan rakentuvien teorioiden sijaan halusin tutkia sosiaalisen todellisuuden rakentumista konfliktin kautta. Kyseinen todellisuus voi tarkoittaa eurooppalaista poliittista yhteisöä ja eurooppalaista poliittista kansalaisuutta, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa, liittoumissa ja kamppailussa, kiistojen ja vaateiden esittämisen kautta, jos ovat syntyäkseen (Imig & Tarrow 2001b, 4, 22-23, 25; Tarrow 2001, 250-251).

Julkisuudesta minulle entuudestaan tuttu kiista Vuosaaren satamakiista täytti parhaiten vaatimukset, ollen lisäksi käytännössä toteutettavissa kielitaitoni, aineiston saatavuuden ja matkustusmahdollisuuksieni puolesta. Kiistasta Vuosaaren sataman rakentamisesta olen rajannut aiheekseni *ympäristöjärjestöjen eurooppalaisen toiminnan*, koska täten pystyn keskittymään tapauksen valitsemisen kannalta kahteen keskeiseen teemaan: EU:hun ja kansalaisyhteiskuntaan. Della Porta ja Rucht (2002, 3) määrittelevät tällaisen (ympäristö)kampanjan ”*temaattisesti, sosiaalisesti ja ajallisesti keskenään linkittyneeksi vuorovaikutukseksi, joka kohdistuu kampanjan toteuttajien näkökulmasta tiettyyn päämäärään*” (kursiivi alkuperäisessä).

3.1.3 Tutkimuskysymykset

Metodinani on ollut syventyä tapaukseen sen omista lähtökohdista käsin. Tämä on sisältänyt käydyn kiistan laajaan, kansalliseen hallinnollis-juridiseen luonteeseen tutustumisen, vaikka analyysini keskiössä onkin ylitajainen toiminta. Ympäristöjärjestöjä olen tutkinut induktiivisesti niiden toimintaa valottavien näkökulmien löytämiseksi tutkimusrajaukseni mukaisesti. Tutkimuksesta on noussut erilaisia näkökohtia, havaintoja ja ideoita, jotka olen organisoinut teemoiksi ja laajemmiksi analyysikokonaisuuksiksi.

Päätutkimuskysymykseni on *millaista eurooppalaista toimintaa ympäristöjärjestöillä oli kiistassa Vuosaaren sataman rakentamisesta?* Tätä tukee kysymys siitä *mitkä tekijät vaikuttivat ympäristöjärjestöjen eurooppalaiseen toimintaan ja selittävät sitä?* Näitä tarkemmat tutkimuskysymykset ovat kehittyneet sekä tutkimusprosessin alussa olleiden kysymyksenasetteluiden pohjalta että tutkimuksen edetessä. Täten näissä

tutkimuskysymyksissä yhdistyy teoreettisempi ja aineistolähtöisempi tutkimusote. Tarkempia tutkimuskysymyksiä ovat:

Millaisessa yhteenliittymässä ympäristöjärjestöt toimivat tapauksessa ylirajaisen toiminnan osalta?

Tapauksessa ympäristöjärjestöt tekivät yhteistyötä sekä kansallisesti että ylirajaisesti EEB:n ja BirdLife Internationalin ollessa mukana. Järjestöillä oli myös muita liittolaisia kuin toisensa, esimerkiksi maanomistajat. Voiko tästä yhteistyöstä puhua yhteenliittymänä, koalition, vai oliko kyse pikemminkin verkostosta tai SLL:n toiminnasta, jota muut tukivat?

Mikä selittää kollektiivisen toiminnan luonteen muutoksen tapauksessa 90-luvun jälkimmäisellä puoliskolla? Mikä oli EU-ulottuvuuden merkitys muutoksessa?

1990-luvun alusta 2000-luvulle tultaessa tapaukseen liittyvä kollektiivinen toiminta muuttui rajusti. Pelastetaan Vuosaari -asukasliikkeen elinympäristönsä puolesta kaupunkia kohtaan toteuttamasta poliittisesta, epäkonventionaalisinkin keinoin toteutetusta toiminnasta siirryttiin ympäristöjärjestöjen pääasiassa hallinnollis-juridiseen aktivismiin, jolla oli vahva EU-ulottuvuus.

Mikä ympäristöjärjestöjen toiminnassa ja kiistassa muuttui Euroopan parlamenttiin tehdyn vetoomuksen myötä?

Vuonna 2002 tehty vetoamus toi kiistaan uuden, poliittisen areenan, Euroopan parlamentin, sekä uusia toimijoita, esimerkiksi parlamentin vihreät ja suomalaiset parlamentin jäsenet. Muuttuiko prosessi kvalitatiivisesti jollain tapaa merkittävästi, vai oliko kyseessä vain saman kiistan pitkittynyt käsittely eri foorumilla?

4 Ylirajaiset yhteiskunnalliset liikkeet

Sosiologisesti Vuosaaren satamakiistaa voisi lähestyä esimerkiksi julkisuudesta käsin tai tutkimalla tapausta kaupunkisosiologisesti konfliktina tilasta ja eri ihmisryhmien sekä instituutioiden eduista. Lähestyn aiheuttani kuitenkin ensisijaisesti yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen perinteestä lähtien. Tällainen näkökulma mahdollistaa myös luontevasti eurooppalaiseen yhteiskuntaan liittyvien teemojen käsittelyn. Aluksi käsittelen tässä luvussa kirjallisuutta, jonka avulla pystyy tarkastelemaan millainen yhteenliittymä asiassa toimi ylirajaisesti. Tätä kautta pääsen kiinni konkreettiseen toimintaan näkökulmasta, jolla on relevanssia eurooppalaistumisen kannalta. Toisessa alaluvussa esittelen kirjallisuutta, joka valottaa tapaustani yleisemmin ylirajaisena kollektiivisena toimintana.

4.1 *Verkostot ja koalitiot*

Ennen kansalaistoimijoiden ylirajaista yhteistoimintaa ja koalition tai järjestäytyneen verkoston muodostamista tarvitaan vähintään tunnusteluja ja kommunikaatiota. Usein kysymys tai konflikti muokkautuu ja siirtyy tavalla tai toisella kansainväliselle tasolle ennen kuin sen ympärille syntyy laajempaa ylirajaista mobilisaatiota tai toimintaa. Sidney Tarrow (2005, 179) ilmaisee asian toisin päin: ”ulkoistaminen [ks. seuraava alaluku] on vasta ensimmäinen askel, joka mahdollistaa kansallisten toimijoiden siirtää vaateensa areenoille, joilla heillä on mahdollisuus saada vaikutusvaltaisia liittolaisia; koalitionmuodostus on se prosessi, jonka kautta tällaiset yhteenliittymät luodaan”. Tämä alaluku käsittelee kollektiivisten toimijoiden ylirajaista yhteistyötä tällaisten erilaisten yhteenliittymien muodossa. Alkuosa hahmottaa erilaisia yhteenliittymämuotoja, edeten muodollisemmista yhteistyön muodoista kohti verkostomaisempia ja hajautuneempia. Loppuosassa taas esittelen kaksi spesifimpää yhteenliittymämuotoa.

4.1.1 Ylirajaiset yhteenliittymät

Tarrow (2005, 164) määrittelee koalitiot "yhteistoiminnallisiksi, välineellisiksi järjestelyiksi, joiden avulla erilliset organisatoriset kokonaisuudet voivat yhdistää resurssejaan muutoksen aikaansaamiseksi". *Social movement organization* (SMO) viittaa hyvinkin erilaisiin organisaatioihin ja ihmisten yhteenliittymiin, joiden luonteessa ja toiminnassa ideologialla on keskeinen rooli. Täten niiden voidaan katsoa kuuluvan johonkin yhteiskunnalliseen liikkeeseen. (Della Porta & Diani 2006, 140.) SMO:n käsite on suosittu, mutta samojen tutkijoiden mukaan mahdollisilta merkityksiltään heterogeeninen. SLL on tyyppiesimerkki löyhemmän yhteenliittymän sijaan järjestäytyneestä organisaatiosta, jonka voidaan nähdä kuuluvan yhteiskunnalliseen liikkeeseen.

Rajat ylittäviä, pitkälti kattojärjestötyyppisiä SMO:ita kutsutaan termillä *transnational social movement organization* (TSMO) (Smith & Bandy 2005, 4-7), jotka ovat muodollisten organisaatioiden perustamina yhteisinä muodollisina organisaatioina kaikkein organisoitunein ylirajaisen yhteistyön muoto. EEB on hyvä esimerkki TSMO:sta. Niiden lukumäärästä ja toimialasta on yhteen kerättyjä tietoja vuosikymmenten ajalta, mikä tekee TSMO:ista houkuttelevan tutkimuskohteen haluttaessa hahmottaa yhteiskunnallisten liikkeiden trendejä vuosikymmenten ajalta (ks. esim. Smith 2004) tai haluttaessa tehdä globaalia, kattavaa ja täten kvantitatiivista tutkimusta yhteiskunnallisista liikkeistä (ks. esim. Caniglia 2001). Täten TSMO ei ole pelkästään monimerkityksellinen SMO:n käsite ylirajaiselle tasolle siirrettynä, vaan TSMO saa järjestäytyneemmän merkityksen.

TSMO:iden ohella toinen pitkäkestoinen ylirajainen koalitiomuoto on kampanjakoalitio (Tarrow 2005, 166-168). Erittäin hyvä esimerkki on kansainvälinen kampanja maamiinojen kieltämiseksi, jonka toiminta johti maamiinat kieltävään Ottawan sopimukseen 90-luvun loppupuolella. Kampanjakoalitiot muistuttavat della Portan ja Dianin (2006, 160) verkosto-organisaatioita (*network organization*), jotka ovat muodollisia ylirajaisia verkostoja. Kestoltaan myös nämä ovat pitkäaikaisia, kuten *Rainforest Action Network* tai Maailman Sosiaalifoorumi. Tapatumakoalitiot (Tarrow

2005, 166-168) ovat taas lyhytaikaisia. Liikekirjallisuudessa yleisimmin käytetty, Tarrow'nkin erittelemä esimerkki tällaisesta yhteistyöstä on protestojen kollektiivinen toiminta liittyen WTO:n ministerikokoukseen Seattlessa vuonna 1999. Tarrow mainitsee myös instrumentaaliset koalitiot, joiden osalta sekä kesto että osallistumisen taso jää matalaksi. Yleensä ne perustuvat puhtaasti samansuuntaisten intressien kohtaamiseen. Tosin jos koalitiot ovat lyhytaikaisia ja niillä on käytännönläheisiä, konkreettisia tavoitteita, osallistujien erilaiset ideologiat eivät erilaisista jännitteistä huolimatta ole useinkaan ongelma (della Porta & Rucht 2002, 6).

Tekstissäni jo useasti mainittu yhteiskunnallinen liike taas on näitä vielä laajempi käsite, joka sisältää mitä erilaisimpia kollektiivisen toiminnan muotoja laajassa mittakaavassa. Tilly ja Tarrow (2007, 8) määrittelevät yhteiskunnallisen liikkeen haastavan politiikan¹ tutkimussuuntauksensa (*contentious politics*) näkökulmasta ”jatkuvaluonteiseksi vaateiden esittämisen kampanjaksi, joka käyttää toistuvia esityksiä vaateen esille tuomiseksi, ja joka perustuu organisaatioihin, verkostoihin, perinteisiin ja solidaarisuuteen, jotka ylläpitävät näitä toimia”. Della Porta ja Diani (2006, 20-22) sisällyttävät määritelmäänsä myös selkeästi määritellyt vastustajat sekä kollektiivisen identiteetin. Klassisia esimerkkejä yhteiskunnallisista liikkeistä ovat esimerkiksi Yhdysvaltain kansalaisoikeusliike 1950- ja 60-luvuilla sekä tietysti ympäristöliike, joka liittyy kiinteästi tutkimukseeni. Tällöin puhutaan niin laajoista prosesseista, että muodoltaan ne ovat aina verkostomaisia (emt., 159). Itsessään liikkeitä ei voi kuvata organisaatioiksi, näiden kahden toimintalogiikka on niin erilainen, eikä yhteiskunnallisia liikkeitä saa redusoida kansalaisjärjestöiksi (emt., 25-26), mutta yhteiskunnallisiin liikkeisiin kuuluu lähes aina kansalaisjärjestöjä sekä muita muodollisia organisaatioita sekä aina erilaisia ihmisten yhteenliittymiä: ”Kaikki yhteiskunnalliset liikkeet koostuvat koalitioista, mutta kaikista koalitioista ei synny yhteiskunnallisia liikkeitä” (Tarrow 2005, 164).

¹ Suomennos on Rasimukselta (2006, 59, 62). Sisartermiä *contention* kutsun täten haastamiseksi.

Tarrow'n (2005, 5) mukaan yhteiskunnallisiksi liikkeiksi ei pidä luokitella kaikkea haastamista¹: ”kansalaisjärjestöt, työväenliikkeet, yllirajaiset koalitiot ja kansainvälisten instituutioiden osaset ovat tärkeitä toimijoita, vaikka niiden toimet eivät olisikaan ’yhteiskunnallisten liikkeiden’ toimia”. Käytännössä yhteiskunnallisia liikkeitä kuitenkin tutkitaan mitä erilaisimmiksi kansalaisjärjestöiksi (*nongovernmental organization*, NGO) ja muiksi toimijoiksi operationalisoituina. Erona kansalaisjärjestöjen ja SMO:iden välillä voi nähdä, että edelliset ovat organisoituneempia kun taas jälkimmäiset turvautuvat enemmän protestitaktiikoihin, ollen myös lähempänä kansalaisyhteiskunnaksi järjestäytyneitä kansalaisia. Tarkan jaottelun tekeminen on kuitenkin vaikeaa ja usein myös tarpeetonta. (Ks. della Porta & Caiani 2009, 25-27.) Samoin kansalaisyhteiskunnan toimijat ja yhteiskunnalliset liikkeet ovat pitkälti päällekkäisiä (emt., 6).

Yllä olevassa tekstissä verkostoihin on viitattu useasti. Termistä on tullut ongelmallisen yleisluontoinen, mutta samalla se saa Araujon ja Eastonin (1996) mukaan 10 erilaista merkitystä kaupp- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eri suuntauksissa. Osin verkoston käsitteen monimerkityksellisyys vuoksi onkin parempi keskittyä konkreettisempaan koalitionmuodostukseen, jonka mahdollisuuksia voidaan selittää verkostojen avulla. (Tarrow 2005, 163-164.) Sovellan ajatusta analyysissäni kuvaamalla ensin luvussa 6.1 tapauksen ympärille rakentuneet yllirajaiset kommunikaatiosuhteet ja etenemällä tämän pohjalta luvussa 6.2 koalitionmuodostukseen. Seuraavaksi esittelen yhden koalitiomallin lisäksi myös verkostomallin, joka on kuitenkin tarpeeksi tarkasti määritelty ja tapauksen ymmärtämisen kannalta hyödyllinen.

4.1.2 Yllirajaisia erityismuotoja

Seuraavaksi käsittelen kahta spesifimpää kollektiivisten toimijoiden yllirajaisen yhteistyön muotoa. Ensimmäinen näistä on niin sanottu sisä- ja ulkopiiriläisten koalition (*insider-outsider coalition*) käsite, jota Kathryn Sikkink (2005) on kehittänyt. Hänen mielenkiintonsa kohdistuu kansainvälisen ja kansallisen politiikan vuorovaikutukseen,

¹ toisten intresseihin vaikuttavaa vaateiden esittämistä (Tilly & Tarrow 2007, 4)

ja Sikkink näkeekin sisä- ja ulkopiiriläisten koalitioiden syntyvän tilanteessa, jossa sekä kansainvälinen että kansallinen poliittinen mahdollisuusrakenne on avoin. Poliittisen mahdollisuusrakenteen käsite on keskeinen poliittisen prosessin tutkimussuuntaukselle, jossa katsotaan, että liikkeiden toimintaympäristöllä ja ulkopuolisilla mahdollisuuksilla on suuri vaikutus kollektiiviseen toimintaan ja sen menestyksellisyyteen. Poliittinen mahdollisuusrakenne on avoin, jos esimerkiksi poliittisessa järjestelmässä on toimintavaihtoehtoja lisäten useita itsenäisiä valtakeskuksia, kollektiivisilla toimijoilla on saatavilla eliittiliittolaisia, liittoumat ja valtasuhteet eivät ole liian pysyviä ja järjestelmä on avoin uusille toimijoille (Tilly & Tarrow 2007, 57; ks. della Porta & Diani 2006, 16-17). Tutkimuksessa poliittiseen mahdollisuusrakenteeseen on lisätty vuosien varrella koko ajan lisää muuttujia (Meyer 2004, 135), mikä on heikentänyt käsitteen selityskykyä (Gamson & Meyer 1996, 275).

Sisä- ja ulkopiiriläisten koalitioissa rakenteellisesti heikommassa asemassa olevat kollektiiviset toimijat hakevat menestyksellisesti tukea ja yhteistoimintaa vaikutusvaltaisemmilta tahoilta, esimerkiksi medialta, poliitikoilta, hallituksilta tai oikeuslaitokselta. Sikkink (2005, 165) toteaa erikseen rajoittavansa termin käytön tilanteisiin, joissa sekä kotimainen että kansainvälinen mahdollisuusrakenne on avoin. En kuitenkaan löydä hänen argumentaatiostaan perusteita olla kuvailematta institutionaalisesti vahvempien toimijoiden liittoutumista haastajien kanssa yleisemmin sisä- ja ulkopiiriläisten koalitioksi. Käytöltään termi ei tosin välttämättä ole kovin yleiskielinen¹.

Toisena spesifimpänä yllirajaisen yhteistyön muotona käsittelen *yllirajaisten edistämisyverkostojen* (*transnational advocacy networks*, Keck & Sikkink 1998; kirjaan pohjautuva artikkeli Keck & Sikkink 1999) käsitettä, jota on sovellettu laajasti². Ne ovat

¹ Ainakin 75 prosentilla Googlen kattamista WWW-sivuista, joilla esiintyy termi ”*insider-outsider coalition*”, esiintyy myös termi ”Sikkink”. palvelun antamat tulosten lukumäärät ovat tosin epäluotettavia, joten johtopäätös on vain suuntaa antava.

² Ks. esim. Shawki (2010), joka vertailee kampanjaa maamiinojen kieltämiseksi ja käsiasetoimintaverkosto IANSA:aa; Zippel (2004), joka on tutkinut sukupuolisen häirinnän vastaista

aktivistien verkostoja, jotka rakentuvat erotuksena taloudellisista tai asiantuntijuuteen perustuvista verkostoista arvoille, normeille ja periaatteille sekä niiden edistämiseksi (Keck & Sikkink 1998, 1, 8-9). Edistämisyverkostoissa keskeisintä on tehokas informaationhallinta, jota ei hyödynnetä strategisesti pelkästään poliittisiin päätöksiin vaikuttamiseksi, vaan myös muokkaamaan diskurssia ja keskustelun luonnetta sekä tiettyjen teemojen kehystämistä (emt., 2, 147). Nämä verkostot ovat toisaalta foorumeita ja poliittisia tiloja osallistujilleen, mutta niillä on myös oma toimijuutensa, joka ei ole redusoitavissa niiden osasiin (emt., 3-5). Keckin ja Sikkinkin tutkimuksen keskiössä ovat kampanjat, joiden kautta voidaan pureutua verkostojen suhteisiin, resursseihin ja institutionaaliseen ympäristöön, joka vaikuttaa aktivismiin (emt., 7). Esimerkkejä tällaisista kampanjoista ovat Argentiinan sotilasjuntan ihmisoikeusrikkomuksien ja ihmisten "katoamisten" vastainen kampanja 1970-luvulla, samalla vuosikymmenellä alkanut äidinmaidonkorvikkeiden käytön edistämisen vastainen kampanja kehitysmaissa, sekä 1990-luvun alussa alkanut maailmanlaajuinen kampanja naisten ihmisoikeuksien puolesta (*Global Campaign for Women's Human Rights*).

Kansallisilla ja kansainvälisillä kansalaisjärjestöillä on keskeinen, yleensä aloitteellinen rooli edistämisyverkostoissa, mutta niihin voi kuulua myös paikallisia liikkeitä, säätiöitä, mediaa, kirkkoja, ammattiliittoja, kuluttajajärjestöjä, intellektuelleja, osia kansainvälisistä hallitustenvälisistä organisaatioista, parlamenteista tai toimeenpanevista elimistä (Keck & Sikkink 1998, 9). Kyse on ennen kaikkea poliittisista verkostoista, jotka pyrkivät saamaan aikaan arvoihin ja ihanteisiin pohjautuvia poliittisia muutoksia. Tätä varten toimijat tarvitsevat muun muassa tieteellistä tietoa, mutta ne eivät verkostoina perustu sen varaan. Hyvänä esimerkkinä on sademetsien suojeleminen Brasiliassa ja Malesiassa 1970- ja 90-luvuilla. Tutkijoiden asiantuntijayhteisö perusti poliittisen vaikuttamisensa tieteelliseen tietoon, edistämisyverkostot taas perustivat poliittisen vaikuttamisensa päätösvaltaisten tahojen löytämiseen ja niihin vaikuttamiseen (emt., 161). Toisin sanoen ne lähestyivät asiaa vaikuttamisen, eivät oman asiantuntemuksensa näkökulmasta.

päätöksentekoa EU:ssa; tai Gränzer (1999), jonka aiheena ovat ihmisoikeusverkostot Tunisian ja Marokon tapauksissa

4.2 Ylirajaisen kollektiivisen toiminnan erityiskysymyksiä

Edellisessä alaluvussa käytiin läpi erilaisia tapoja nähdä ne *yhteistyösuhteet ja liittoumat*, joihin kollektiiviset toimijat ryhtyvät ylirajaisessa ympäristössä. Tässä alaluvussa keskitytään toiseen tärkeään aihepiiriin: mitä voimme laajemmin nähdä yhteiskunnallisten liikkeiden ylirajaisessa toiminnassa *järjestelmätasolta* katsottuna?

4.2.1 Ylirajainen kollektiivinen toiminta luokiteltuna

Luokittelut ylirajaisen kollektiivisen toiminnan luonteesta ovat abstraktimpia kuin luokittelut tämän toiminnan organisatorisista muodoista koalitioiden hahmossa. Donatella della Porta ja Manuela Caiani (2009, 12-18) näkevät neljä eri tapaa miten yhteiskunnalliset liikkeet ja protesti voivat olla vuorovaikutuksessa EU-instituutioiden kanssa, ja miten liikkeet pystyvät mukautumaan monitasohallintaan (*multilevel governance*):

- 1) Kansallinen malli siirrettynä Euroopan tasolle tarkoittaisi, että samoin kuin kansallisesti kansalliset liikkeet kohdistavat toimensa valtioon, EU:ssa eurooppalaiset toimijat toimisivat suhteessa unioniin. EU on kuitenkin monikerroksinen ja moninapainen poliittinen ympäristö, joten todellisuudessa tämä on malleista vasta ensimmäinen.
- 2) Sisäistämisessä (*domestication*) tavoitteet ovat eurooppalaisia samoin kuin edellisessä mallissa, mutta kansalliset toimijat pyrkivät niihin vaikuttamalla kansallisiin hallituksiinsa.
- 3) Ulkoistamisessa (*externalization*) asetelma kääntyy toisinpäin ja kansalliset toimijat pyrkivät vaikuttamaan valtioon EU-instituution kautta. Tätä kuvaa usein bumerangimalli (Keck & Sikkink 1998), jota käsitellään lisää tuonnempana. Ulkoistamisen voi nähdä myös ilman määriteltyä vaikuttamisen varsinaista kohdetta siten, että kyse on yksinkertaisesti vaateiden kohdistamisesta kansalliselta tasolta kansainväliselle (Tarrow 2005, 32).
- 4) Eurooppalaisissa yhteiskunnallisissa liikkeissä ”haastajat voivat kohdistaa toimensa useaan hallintotasoon samanaikaisesti, tukeutuen kansallisten (usein

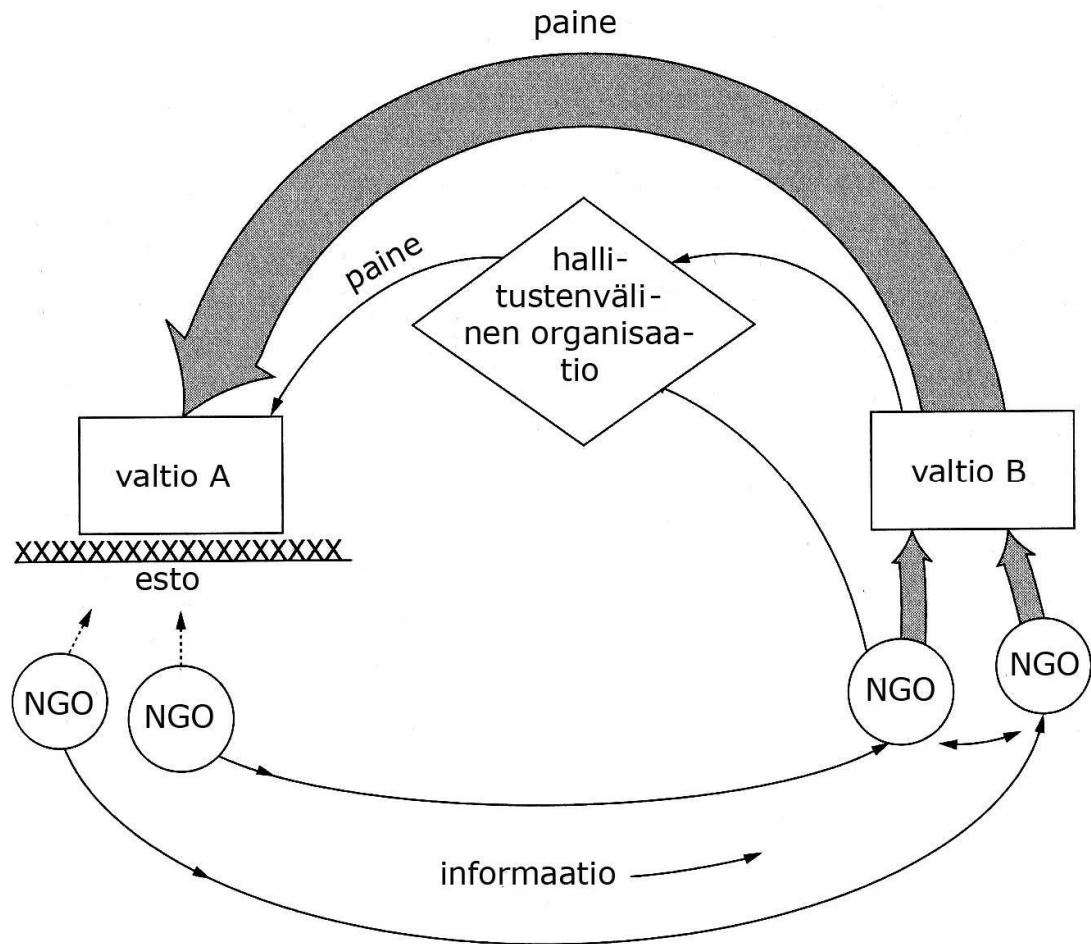
jopa paikallisten) ja ylirajaisen ryhmien löyhiin verkostoihin” (della Porta & Caiani 2009, 16).¹

Mikä näistä prosesseista kuvaa parhaiten ympäristöjärjestöjen toimintaa Vuosaaren tapauksessa? Oliko kyse esimerkiksi lähinnä ulkoistamisesta vai voidaanko Vuosaaren tapauksessa jopa nähdä todellinen eurooppalainen ympäristöliike toiminnassa? Näiden kahden prosessin välinen yhteys on läheinen, sillä Tarrow’n (2005, 32) mukaan juuri ulkoistamisella ja ylirajaisella koalitionmuodostuksella on ”suurin potentiaali luoda ylirajaisia yhteiskunnallisia liikkeitä”.

4.2.2 Ulkoistaminen

Yleinen ulkoistamiseen liittyvä tapahtumaketju on niin sanottu bumerangi-ilmiö (*boomerang pattern*), joka liittyy usein edellisessä alaluvussa käsiteltyjen ylirajaisen edistämisen verkostojen syntyyn (Keck & Sikkink 1998, 12-14). Usein kotimaisten kansalaisjärjestöjen vaikutuskanavat valtioon A ovat tukossa tai tehottomia (kuviokuva 1). Tällöin voi syntyä bumerangi-ilmiö, jossa kansalaisjärjestöt etsivät ulkomaisia liittolaisia vaikuttaakseen valtioon A. Nämä liittolaiset ovat muita kansalaisjärjestöjä tai vastaavia tahoja, jotka voivat vaikuttaa ”omaan valtioon” B sekä mahdollisesti joihinkin hallitustenvälisiin organisaatioihin tai vastaaviin tahoihin, joiden kautta paine kohdistuu takaisin valtioon A. Idea siitä, että kiistassa alakynnessä olevien etujen mukaista on siirtää kiistan käsittely uudelle areenalle ei ole uusi, mutta Tarrow’n (2005, 146-147) mukaan Keckin ja Sikkinkin malli sovelsi ajatusta ylirajaiseen toimintaan sekä empiirisesti että teoreettisesti aiempaa kehittyneemmällä tavalla.

¹ Jaottelu on lähellä della Portan ja Tarrow’n (2005, 2) kolmea prosessia, jotka on heidän mukaansa eritelty ylirajaisen kansalaistoiminnan tutkimuksessa kasvavissa määrin: leviäminen (*diffusion*), sisäistäminen (*domestication*) ja ulkoistaminen. Näihin he lisäävät vielä ylirajaisen kollektiivisen toiminnan, joka vastaa della Portan ja Caianin (2009) eurooppalaisia yhteiskunnallisia liikkeitä. Tarrow (2005, 32-34) on tehnyt vielä tarkemman kolmen luokan jaon: 1) laajempi kehystäminen (*global framing*) ja sisäistäminen; 2) leviäminen ja tasomuutos (*scale shift*); sekä 3) ulkoistaminen ja ylirajainen koalitionmuodostus.

Kuvio 1. Bumerangi-ilmiö (Keck & Sikkink 1998, 13). NGO (non-governmental organization) tarkoittaa kansalaisjärjestöä.

Tapaustutkimusta tehdessäni törmäsin bumerangi-ilmiöön myös tutkimieni kansalaisjärjestöjen toimintapiirissä. Haastattelin SLL:n luonnonsuojelusihteeri Tapani Veistolaa ja kysyin miten EU-jäsenyys on näkynyt järjestön käytännön toiminnassa. Vastauksessaan Veistola nosti esille esimerkiksi seuraavia seikkoja:

Suomelta meni se oma aloitteellisuus ympäristöpolitiikassa, se loppui EU-ajan myötä. Myöskin edelläkävijästä tuli pikkuhiljaa joissain asioissa perässähihtäjä. Mutta esimerkiksi tänäänkin olen lentämässä Brysseliin. Byroon [EEB] maataloustyöryhmä, tämä on ihan keskeinen vaikutuskanava, ja

kyllä se meille tärkeä on, koska monet asiat mitkä Suomessa ovat olleet lukossa, niin niitä voidaan sitten EU:ssa edistää. Ja sitä kautta myös maatalouden ympäristötuessa ei näitä olisi saatu tiettyjä edistysaskeleita varmaan kotimaista kautta, näin nopeasti ainakaan, eteenpäin. (Veistola 7.2.2008¹)

Veistola siis näkee, että niitä samoja tavoitteita, joita SLL ei pysty kansallisesti edistämään, se voi ajaa yhteisön tasolla. Ironista on, että Suomen EU-jäsenyys, joka mahdollistaa bumerangin on Veistolan analyysissä myös syyllinen siihen, että bumerangia on käytettävä.

Risse ja Sikkink (1999; ks. myös Sikkink 2005, 154 sekä Tarrow 2005, 145) kehittivät bumerangi-ilmiöstä yksityiskohtaisemman spiraalimallin kuvaamaan hallintojen sosialisatiota ihmisoikeusnormeihin vuorovaikutuksessa kansainvälisen yhteisön ja kotimaisen kansalaisyhteiskunnan kanssa, sekä selittämään ihmisoikeuksien edistymistä eri valtioissa. Bumerangimalli valaisee kuitenkin omaa tapaustani spesifimpää spiraalimallia paremmin. Tarrow'n (2005, 146-160) jatkokehitelmä sen sijaan on tapaukseni kannalta hyödyllinen. Hänen mukaansa Keck ja Sikkink (1998) analysoivat vain informaation välittämistä ylirajaisten edistamisverkostojen toimintatapana, vaikka kirjan aineiston ja heidän käyttämien esimerkkien pohjalta piiryy monipuolisempi kuva. *Informaation välittämisen* lisäksi Tarrow erittelee kaksikin muuta ulkoistamisen muotoa: *suoran toiminnan ja institutionaalisen kanavan (institutional access)*.

Viimeksi mainittu on tapaukseni kannalta tärkeä, sillä Tarrow'n (2005, 151-154) mukaan Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen (EYT) käyttö keinona vaikuttaa sukupuolten tasa-arvoa koskevaan lainkäyttöön on hyvä esimerkki institutionaalisesta kanavasta. Tällöin kotimainen toimintaympäristö ei ole niinkään sortava, vaan pikemminkin passiivinen, liikkeen vaateisiin reagoimaton. Yksilöt tai järjestöt eivät voi tehdä suoraan valituksia EYT:hen, vaan kansallisten tuomioistuinten tulee epäselvissä

¹ Haastatteluihin ja erikseen mainittuna sähköpostiviesteihin viitataan päivämäärällä, muihin lähteisiin vuosiluvulla.

tapauksissa pyytää EYT:ltä ennakkoratkaisupyyntö (merkittävää Vuosaaren tapauksen kannalta on, että toinen vaihtoehto on kannella komissiolle, joka voi haastaa jäsenmaan oikeuteen). Tämä juridisen mahdollisuuden käyttö asetti naisjärjestöt vahvempaan asemaan kuin perinteisessä lainsäädäntötoimen lobbaamisessa, mutta toisaalta heidän tuli löytää kansallisia tuomioistuimia, jotka olivat halukkaita tekemään ennakkoratkaisupyyntöjä. Britannian hallitus vastusti EU-sääntelyä asiassa, mutta juuri Britanniasta tehtiin useita ennakkoratkaisupyyntöjä, joiden esittäjät löysivät myös liittolaisia. Myötämielisten oikeusistuinten, puolivaltiollisen Britannian tasa-arvokomission (*British Equal Opportunity Commission*), Euroopan komission ja ammattiyhdistysten tuella naisten oikeuksien puolustajat saavuttivat monia suosiollisia EYT:n päätöksiä tukeutuen lähinnä Rooman sopimuksen samapalkkaisuuslausekkeeseen ja samapalkkaisuusdirektiiviin (75/117/ETY).

5 Tapaustutkimuksen toteuttaminen

Koska käytän tutkimuksessani erilaisia lähteitä, esimerkiksi haastatteluita, lehtiartikkeleita, virallisia asiakirjoja ja ympäristöjärjestöjen tiedotteita, joudun käyttämään näitä aineistoja eri tavoilla, eli soveltamaan niihin erilaisia menetelmiä ja ottamaan huomioon eri tekijöitä niiden analyysissä. Käsittelen kolmannessa alaluvussa erikseen erilaisiin aineistotyyppihin liittyviä metodologisia ja tutkimuksellisia kysymyksiä, mutta ensimmäisen alaluvun olen varannut kokonaan tapaustutkimukselle, joka on koko tutkimukseni läpäisevä työskentelytapa. Toisessa alaluvussa valotan toteutunutta tutkimusprosessia mahdollistaakseni tutkimusasetelman ja tulosten paremman arvioinnin.

5.1 Tapaustutkimuksen metodologia

Tutkimukseni on tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen voi määritellä lähtien tutkimuksen kohteesta, johon sovelletaan erilaisia metodeja (Miller & Salkind 2002, 162), nähdä sen arkistotutkimukseen, kokeisiin, ja survey-tutkimukseen verrattavissa olevana menetelmänä (Yin 2009, 8), tai hahmottaa sen laajemmin tutkimussuuntauksena tai –strategiana (Hamel ym. 1993, 1; Stake 1995). Itsestäni tapaustutkimus on tutkimussuuntaus kuten esimerkiksi arviointitutkimus, koska tapaustutkimukselle ominainen useiden erilaisten aineistojen monipuolinen käyttö (Willis 2007, 239) edellyttää eri menetelmien soveltamista näihin aineistoihin. Tapaustutkimuksen määrittäminen taas pelkän tutkimuskohteen perusteella häivyttää eron esimerkiksi etnografiaan, joka kuitenkin hyödyntää erilaisia aineistoja rajatumminkin (ks. myös Yin 2009, 35).

Tapaustutkimus tutkii yleisten ilmiöiden sijaan yksittäisiä tapauksia. Tällaisia voivat olla muun muassa kylä, perhe ja nuorisojengi (Babbie 2004, 293) tai ryhmän sijaan mieluummin prosessi, ohjelma, tapahtuma tai aktiviteetti (Miller & Salkind 2002, 162). Staken (1995, 2, 133) mielestä taas tapaus on integroitunut järjestelmä, kuten ihmiset tai hallinnolliset ohjelmat, joilla on olemassa tietyt rajat ja erillinen olemassaolonsa. Hänen

mukaansa erilaiset tapahtumat ja prosessit sopivatkin määritelmällisesti huonommin tapaustutkimuksen piiriin. Näihin näkemyksiin liittyen Yin (2009, 18) toteaa tapaustutkimuksen soveltuvan tilanteisiin, joissa tutkittava tapaus ei ole välttämättä selvästi eroteltavissa sen kontekstista. Oma tapaukseni on tällainen, sillä tutkin ympäristöjärjestöjen eurooppalaista toimintaa laajemman satamakiistan yhteydessä. Voidaanko tällaista toimintaa kuitenkin tutkia tapauksena vai onko kyse käsitteellisteoreettisen määrittelyn tuloksena synnytetystä, oikeasta kontekstistaan irrotetusta abstraktiosta? Tällöin tutkimus ei välttämättä olisi enää tapaustutkimukselle ominaisesti naturalistista (ks. Willis 2007, 239). Tapaukseni rajausta saattaa tuntua epätarkalta, mutta se johtuu pitkälti rajauskriteerin luonteesta. Esimerkiksi hallinnollisiin ja maantieteellisiin rajoihin perustuvat tapaukset tuntuvat tarkkarajaisilta, vaikka tutkittavat kohteet sijaitsevat todellisuudessa mitä erilaisimpien sosiaalisten vaikutusten ja verkostojen risteymäkohdassa. Ylipäätään ”Vuosaaren tapausta” ilman tarkennusta ympäristöjärjestöjen eurooppalaisesta toiminnasta olisi vaikea määritellä täysin koherentilla, tarkkarajaisella tavalla, mikä pätee myös moniin muihin tosielämän tapauksiin. Kaikkinensa katson, että rajausteni piiriin jää olemassa oleva, osallistujien itsensä näkökulmasta merkityksellinen kokonaisuus¹, jonka tutkiminen yhtenä tapauksena on siten perusteltua.

Miten tapaustutkimus tehdään? Laadulliselle tutkimukselle tärkeä kysymys siitä tulisiko aineistoa lähestyä avoimesti sen omista lähtökohdista vai pitäisikö aineiston palvella ennalta määritellyn tutkimuskysymyksen vastaamisessa esiintyy myös tapaustutkimuksessa. Yinin (2009, 18, 35) mukaan teoreettiset lähtökohdat tulee kehittää ennen aineistonkeruuta ja analyysiä. Myös Staken (1995, 54-55) mukaan useimmat tahtovat olla monipuolisesti valmistuneita ja aihetta koskevaan tutkimukseen tutustuneita, mutta jotkin tutkijat menevät kentälle mahdollisimman avoimin mielin. Yleensä hetkeä, jolloin aineiston kerääminen alkaa, ei voi kuitenkaan tarkasti määritellä, ja suuri osa aineistonkeruusta tapahtuu impressionistisesti aiheeseen tutustumisen myötä (emt., 49). Erityisesti tapaustutkimuksissa aineiston kerääminen, sen analysointi ja tutkimuksen kirjoittaminen ovat päällekkäisiä ja toisiinsa integroituneita toimintoja

¹ Tämä subjektiivinen komponentti sisällytetään vain harvoin tapauksen rajauskriteereihin.

(Willis 2007, 242), koska tutkimusprosessi on itseään toistava sisältäen muokkaamista ja takaisin palaamista. Kvantitatiivisesta tutkimuksesta tuttu suoraviivainen ote ei sovellu kvalitatiiviseen tapaustutkimukseen, jossa pyritään pikemminkin kontekstuaaliseen ymmärtämiseen kuin yksiselitteiseen, yleistettävissä olevaan totuuteen (emt., 188-205). Tämä tutkimus sijoittuu lähemmäksi Staken ja Willisin kuin Yinin näkemyksiä. Jo kentälle mennessä lähtökohtanani oli yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus ja EU:n suhde ylijarjaiseen kollektiiviseen toimintaan, mutta tarkempi lähestymistapa muotoutui ja hedelmällisimmät tutkimuspolut löytyivät vasta tutkimusprosessin kuluessa. Parlett ja Hamilton (1976, sit. Stake 1995, 9) kutsuvat tätä eteneväksi tarkentamiseksi (*progressive focusing*), mikä tarkoittaa tutkimussuunnitelman muokkaamista tutkimusprosessin edetessä ja uusien löydösten myötä.

Tapaustutkimuksen kannalta keskeinen epistemologinen kysymys on mitä yhden tapauksen perusteella voidaan sanoa ja yleistää (Metsämuuronen 2006, 211). Toisaalta tapaustutkimusta on usein kritisoitu huonosta yleistettävyydestä, toisaalta taas useita tapauksia käsittävien kollektiivisten tapaustutkimusten tekijät pyrkivät usein yleistämään löydöksiään, vaikka tämä ei sinällään olekaan laadullisen tutkimuksen tarkoituksena (Miller & Salkind 2002, 163). Yinin (2009, 15, 18, 38-39, 43, 54) mukaan tässä on kyse kuitenkin tietynlaisesta väärinymmärryksestä. Sen sijaan, että tapaustutkimuksen löydökset pitäisi pystyä yleistämään koskemaan kaikkia tapauksia yleensä, on tarkoituksena pystyä yleistämään suhteessa teoriaan, sillä muuttujia on paljon enemmän kuin havaintoyksiköitä. Yin vertaa tätä siihen, ettei luonnontieteellisiä kokeitakaan tehdessä pyritä valitsemaan jotenkin "edustavaa otosta" kokeita, vaan kokeet valikoidaan tutkittavan ilmiön ominaisuuksien perusteella. Yin kutsuu tätä analyttiseksi yleistämiseksi vastakohtana tilastolliselle yleistämiselle.

Itse yleistän tuloksiani juuri Yinin kuvailemalla tavalla suhteuttamalla ne olemassa oleviin käsitteisiin ja ilmiöihin, mikä mahdollistaa näiden kohteiden tarkastelun hieman erilaisessa valossa. Pyrin tuomaan yksittäistapaukseni kautta uutta näkökulmaa, minkä johdosta tutkimustani voi pitää joissain määrin "luotaavana" (*exploratory*) (ks. Yin 2009, 6-8). Yinin (2009, 13, 17) mukaan tapaustutkimus on parhaimmillaan vastattaessa

kysymyksiin "miten" ja "miksi" koskien tämän hetkistä tapahtumakokonaisuutta, ja luotaavan tutkimuksen lisäksi kaksi muuta tapaustutkimuksen päätyyppiä ovat kuvaava ja selittävä. Tämä tutkimus ei ole kumpaakaan aivan selvästi. Toisaalta osa tutkimuskysymyksistä on selittäviä ja pyrin löytämään niihin liittyen kausaliteetin ja vastauksen, toisaalta taas pyrin ymmärtämään tapausta ja sen luonnetta käsitteellisellä analyysillä. Tällöin kyse on tavallaan partikularisoinnista, joka on Staken (1995, 5-7) mukaan tapaustutkimuksen ydin yleistämisen sijaan. Toisaalta voidaan katsoa, että se mikä on tapauksen kannalta katsottuna partikularisoinnista, on käsitteiden kannalta yleistämistä. Tällöin kyse ei ole kuitenkaan yleistämisestä suurempaan joukkoon, vaan analyttisestä yleistämisestä yiniläisessä mielessä.

Tapaustutkimukselle ominaista on erilaisten aineistojen ja lähteiden käyttö, joten triangulaatiolla on tärkeä rooli. Olen käyttänyt sekä lähdetriangulaatiota, jossa olen saanut tietoja samasta kohteesta haastatteleamalla eri henkilöitä, että aineistotriangulaatiota, joka on tarkoittanut saman aiheen lähestymistä erityyppisillä aineistoilla, esimerkiksi haastatteluin, tutustumalla järjestöjen tiedotteisiin sekä lukemalla journalistista aineistoa (ks. Stake 1995, 107-116; Yin 2009, 114-118). Yin (2009, 182-184) käsittelee myös niin sanottua *member checking* –metodia tutkimuksen sisäisen validiteetin lisäämiseksi eli sen varmistamiseksi, että tehdyt päätelmät ovat oikeita. Tässä metodissa tutkimuksen kohteena olleet henkilöt saavat lukea puolivalmista tutkijan kirjoittamaa analyysiä ja sanoa siitä mielipiteensä. Tutkimukseni kohteena olleista henkilöistä SLL:n Veistola ja asianajaja Niemelä ovat tutustuneet käsikirjoitukseen ja kommentoineet sitä. Heidän palautteensa pohjalta tein pieniä muutoksia.

5.2 Tutkimuksen eteneminen

Valittuani tutkittavan tapauksen siinä yhdistyvien ulottuvuuksien vuoksi (ks. alaluku 3.1.2) tutustuin aiheeseen ensisijaisesti aloittamalla tietokannan keräämisen Helsingin Sanomissa kiistasta kirjoitetuista artikkeleista. Alustavan tutkimussuunnitelman jälkeen olin yhteydessä SLL:n luonnonsuojelusihteri Tapani Veistolaan, joka osoittautui myöhemmin kiistan ja näkökulmani kannalta keskeisimmäksi henkilöksi. Alkuperäisen

tutkimussuunnitelman valmistuttua haastattelin helmi-syyskuussa vuonna 2008 ympäristöjärjestöissä, Euroopan parlamentissa ja komissiossa toimineita henkilöitä sekä ympäristöjärjestöjä ja maanomistajia edustanutta lakimiestä. Samanaikaisesti keräsin muuta ympäristöjärjestöjen ylläpitämiseen toimintaan liittyvää aineistoa ja muokkasin tutkimusasetelmaani sekä teoreettista lähestymistapaani.

Lähestyin tapausta alusta lähtien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen perinteestä käsin ja tutkimusprosessin alkupuolella tutustuin erilaisiin lähestymistapoihin.¹ Resurssimobilisaatioteoria resurssiluokitteluineen on hyödyllinen työkalupakki, mutten päässyt sillä käsiksi ympäristöjärjestöjen toiminnan kokonaisuuteen. Poliittisen prosessin teorian vaatima poliittisen mahdollisuusrakenteen käsitteen käyttö taas olisi edellyttänyt laajan ylläpitämisen toimintaympäristön kartoittamista tapauksessa. Valitusmahdollisuudet kuitenkin rajasivat toimintamahdollisuudet sinällään kapeiksi, ja todellisen mahdollisuusrakenteen tutkiminen olisi edellyttänyt sekä juridista tarkastelua että mahdollisuutta valottaa kaupungin, valtionhallinnon, komission ja parlamentin sisäistä toimintaa.

Muokkasinkin tutkimusotteeni induktiivisemmaksi vastaamaan pitkälti hallinnollis-juridisen prosessin sosiologisen tutkimisen haasteellisuuteen. Tapauksesta itsestään lähtevä lähestymistapa tarkoitti analyysin kehittämistä enemmän aineistosta lähtien.

¹ 1970-luvulta periytyvässä resurssimobilisaatioteoriassa (ks. McCarthy & Zald 1977; McCarthy & Zald 2002) yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa tarkastellaan resurssien hyödyntämisestä käsin vastakohtana aiemmin vallinneelle yleiselle näkemykselle massamobilisaatiosta turhautumisen ja tietynlaisen epätasapainotilan ilmentymänä. Resurssimobilisaatiota seurasi poliittisen prosessin teoria (PPT). Kumpikin nojaa näkemykseen rationaalisesta toiminnasta, mutta PPT kiinnittää enemmän huomiota yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaympäristöön, jota kutsutaan poliittiseksi mahdollisuusrakenteeksi (della Porta & Diani 2006, 16). PPT:n saamaan kritiikkiin vastaamiseksi on 2000-luvulle tultaessa kehitetty haastavan politiikan (*contentious politics*) tutkimussuuntaus (Bevington & Dixon 2005, 187-188; tärkeitä teoksia esimerkiksi McAdam ym. 2001 ja Tilly & Tarrow 2007). Sen tavoitteena on yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen liittäminen kiinteämmin laajempaan sosiologiseen ajatteluun (della Porta & Diani 2006, 20) kehittämällä analyysimalli, joka soveltuu huomattavan erilaisten yhteiskunnallisten tilanteiden ja kiistojen tutkimiseen.

Yhdessä vaiheessa toteutin tämän tiivistämällä analyysikappaleeni pienille paperilapuille, levittämällä ne pöydälle ja järjestelemällä osista laajempia kokonaisuuksia. Tutustuin samanaikaisesti tutkimuskirjallisuuteen. Haastavan politiikan tutkimussuuntauksen mallit ovat tarkoituksensa mukaisesti hyvin yleisluontoisia, soveltuen laajaan skaalaan toimintaa yhteiskunnassa (ks. McAdam ym. 2001; Tilly & Tarrow 2007), ja niitä olisi voinut soveltaa myös tapaukseni, mutta mielestäni haastava politiikka ei lisännyt tarpeeksi ymmärrystäni itse tapauksesta. Osin haastavan politiikan pohjalta kehitetty lähestymistapa ylijärjestykseen kollektiiviseen toimintaan osoittautui kuitenkin hedelmälliseksi (ks. Imig & Tarrow 2001a; Tarrow 2005) ja tämä tutkimus on toteutettu suurelta osin sen pohjalta.

Loppujen lopuksi tutkimukseni on kuitenkin yhdistelmä aineisto- ja teorialähtöistä tutkimusotetta. Kummassakaan tapauksessa hyvä tutkimus ei tee kohteesta kaltaistaan, vaan antaa sen olla oma itsensä, olipa kyse yhdestä numerosta tilastoaineistossa tai laajasta tapaustutkimuksesta. Teorialähtöisessä tutkimuksessa, jossa aihetta lähestytään ennalta määritellyn kehikon puitteissa, vastuu ”aineiston kunnioittamisesta” lankeaa tutkimusasetelmalle. Tapauksessani aineiston kunnioittaminen tarkoittaa ainakin sitä, että kiistan parissa töitä tehneiden näkemystä tapauksen luonteesta ei saa jättää toisarvoiseksi. Vaikka tutkimukseni on sosiologinen, tapaus oli pitkälti hallinnollis-juridinen. Tätä juridista luonnetta ei saa työntää sivuun ja yrittää selvittää mistä tapauksessa ”todella” oli kyse itselle ymmärrettävällä kielellä. Tämän sijaan minun on täytynyt tehdä oma *tulkintani*, joka ei jätä toimijoiden ymmärrystä tapahtuneesta sivuun tai nouse sen yläpuolelle, vaan sen sijaan tarjoaa oman näkemykseni muiden näkemysten rinnalla. Tieteelliseksi tämän näkemyksen tekee sen systemaattinen muodostaminen sekä pyrkimys abstraktioon.

On kuitenkin vaikea tehdä liikeanalyysiä, joka koettaisiin hyödylliseksi ja mielenkiintoiseksi yhteiskunnallisten liikkeiden parissa. Bevingtonin ja Dixonin (2005) mukaan USA:ssa aktivistit kaipaavat teoriaa yhteiskunnallisista liikkeistä ja lukevat sitä, mutta tämä tutkimus tulee akateemisen maailman ulkopuolelta, koska laajalti levinneitä teoreettisia tutkimuksia ovat julkaisseet esimerkiksi asevoimien tutkimuskeskus, tiedustelupalvelu sekä yliopistojen ulkopuolella toimivat tutkijat ja kirjoittajat.

5.3 Aineisto ja siihen sovelletut menetelmät

Tapaustutkimukselle luonteenomaisesti hyödynnän eri aineistoja päästäkseni käsikseni tapaukseen riittävällä tavalla. Aineistosta on tehty organisoitu tietokanta (Yin 2009, 118-122; Stake 1995, 55), mikä lisää tutkimuksen reliabiliteettia kun jonkun muun on periaatteessa mahdollista tehdä sama analyysi samasta aineistosta. Seuraavassa erittelen tutkimusaineiston tyypeittäin: haastattelut, järjestöjen omat dokumentit, sähköpostiviestit, viralliset asiakirjat ja tiedotusvälinemateriaali. Pyrin erittelemään mitä varten aineisto on tuotettu, millaisia motiiveja eri tahoilla käsiteltyihin asioihin liittyen on ollut tai miten aineisto on saattanut valikoitua (ks. Schutt 2001, 231).

5.3.1 Haastattelut

Haastattelujen tärkeitä funktioita on ollut antaa yleiskuvaa, tarjota johtolankoja ja tiedon palasia, joita seuraamalla on päästy uusille lähteille, sekä saada prosessiin osallistuneilta heidän oma, kokonaisvaltainen tulkintansa tapahtuneesta. Haastattelujen suurin heikkous on tapauksen historiallinen luonne. Sosiaalinen todellisuus ei ole olemassa vain yhdessä hetkessä, esimerkiksi poliittiseen prosessiin liittyvissä käytännön toimissa läsnä on jopa vuosikausien historia. Yksilöiden tasolla tämä aiheuttaa kuitenkin haasteita. Haastatteluissa on käsitelty vähintään joitain vuosia, jopa melkein kaksikymmentä vuotta sitten tapahtuneita tapahtumia, mikä on ihmismuistille pitkä aika. Vaikka haastateltava muistaisikin faktat oikein, ilmaistuina ne suodattuvat usein tulkinnan kautta, jota on vaikea tehdä tutkittavan ajan lähtökohdista käsin nykyhetken sijaan. Ympäristöjärjestöjen toiminnan faktojen selvittämiseen olen käyttänyt mahdollisimman paljon alkuperäisiä lähteitä, esimerkiksi asiakirjoja, tiedotteita ja sähköpostiviestejä. Kiistan kuvailevassa luvussa olen hyödyntänyt ainoastaan aikalaislähteitä, en haastatteluja. Arvioitaessa haastattelujen luotettavuutta tutkimusmateriaalina on muistettava myös aiheeni tietynlainen arkuus ja se, että minut on saatettu nähdä historiankirjoittajana. Uskon, että ongelmaa on helpottanut se, etten ole keskittynyt niinkään itse kiistaan ja siinä käytettyihin argumentteihin, vaan toisen osapuolen toimintaan yllirajaisuuden näkökulmasta.

16 tekemääni haastattelua ovat puolistrukturoituja. Yin (2009, 107) kutsuu tällaisia esimerkiksi tunnin pituisia haastatteluja fokushaastatteluiksi erotuksena syvähaastatteluista ja kyselylomakeformaatin kaltaisista survey-haastatteluista. Yinin (2009, 107) luonnehdinta fokushaastatteluista kuvaa hyvin omia haastatteluani: ”haastattelun kulku voi olla avoin ja luonne keskustelullinen, mutta todennäköisemmin niissä seurataan tapaustutkimusjärjestyksen [*case study protocol*] pohjalta laadittuja kysymyksiä” (emt., 107). SLL:n Tapani Veistolaa olen haastatellut neljästi ja ympäristöjärjestöjä edustanutta lakimies Sakari Niemelää kahdesti. EEB:n ja vihreät-EFA-parlamenttiryhmän edustajaa olen haastatellut kerran, kuten myös vetoomusvaliokunnan pääsihteerä, MEP Lasse Lehtistä, SLL:n entistä pääsihteerä, Pelastetaan Vuosaari –asukasliikkeen johtohenkilöä, ja yhteensä neljää komissiossa työskennellyttä virkamiestä. Nauhoitin kaikki haastattelut neljää lukuun ottamatta, ja noin puolet näistä litteroin ja lopuista tein muistiinpanot nauhoituksen pohjalta. Olen ollut yhteydessä ympäristöjärjestöjen toiminnan kannalta kaikkiin relevantteihin henkilöihin, joista osa katsoi, ettei haastattelu ole tarpeen heidän pienen roolinsa vuoksi. Ainoa puuttuva henkilö, jonka haastattelemisella olisi mielestäni saattanut olla merkitystä, oli Heidi Hautala. Hän kieltäytyi kiireisiinsä vedoten, koska tutkimukseni fokus on ympäristöjärjestöissä, ei hänen toimissaan. Tapauksessa mukana olleista Euroopan parlamentin vihreistä en pystynyt haastattelemaan myöskään vuonna 2005 kuollutta Matti Wuorta, mutta sain haastattelun poliittinen sihteeri Kjell Sevonilta, joka oli ollut tapauksessa aktiivinen.

5.3.2 Järjestöjen omat dokumentit ja sähköpostiviestit

SLL:n, EEB:n, BirdLifen ja WWF:n omia dokumentteja ovat tiedotteet, viralliset kirjeet, WWW-sivut, kantelut ja vetoomukset. Niiden vahvuutena on ympäristöjärjestöjen oma näkökulma, monipuolisuus ja historiallisuus: ne on tuotettu kiistan aikana eri vaiheissa, minkä jälkeen ne eivät ole muuttuneet. Lisäksi kantelut ja vetoomus ovat sinällään tutkimani ilmiön ydin. Heikkouksina mainittakoon esimerkiksi kokouspöytäkirjojen heikko saatavuus SLL:n puutteellisen arkistointijärjestelmän vuoksi ja EEB:n biodiversiteettityöryhmän pöytäkirjojen lyhyys.

SLL:n luonnonsuojelusihteeri Tapani Veistolalta olen saanut käyttööni 10 tapausta koskevaa viestiä. Pyysin häntä harjoittamaan esikarsintaa mahdollisimman vähän, mutta tapausta koskeneita viestejä on tietysti ollut alunperin enemmän. Tosin Veistola on nähnyt vaivaa relevanttien viestien löytämiseksi. Suurin osa viesteistä, joita en ole saanut, on ollut hyvin arkisia, esimerkiksi edestakaista viestittelyä sopivasta tapaamisajankohdasta. Osa on myös tuhoutunut. Muilta henkilöiltä en ole saanut käyttööni viestejä, mutten koe tätä suureksi ongelmaksi. Ensinnäkin Veistola oli keskeisin toimija, jolta saamani viestit sisältävät viestinvaihtoa myös muiden tärkeimpien tahojen kanssa ja jopa näiden kesken. Toiseksi tutkimuskysymykseni eivät välttämättä edellytä aivan toiminnan mikrotasolle menemistä, mikä olisi tarpeen esimerkiksi keskittyttäessä siihen *miten* tietyt päätökset syntyvät tai toimet valmistellaan, tai millainen verkosto viestivolyymien perusteella voidaan rekonstruoida. Omassa analyysissäni keskityn enemmän toimien vaikuttimien, vaikutusten ja laajemman luonteen purkamiseen.

Sähköpostiaineistoni on täysin Veistolalta ja hän on kantanut päävastuun myös SLL:n muiden Vuosaarta koskevien dokumenttien valmistelusta. Lisäksi olen haastatellut häntä neljästi ja hänen kanssaan läheisessä yhteistyössä ollutta lakimies Niemelää kahdesti, mutta muita henkilöitä vain kerran. Onko tutkimukseni liian SLL- ja Veistola-painotteinen? Katson, että heille antamani painoarvo vastaa tämän tapauksen todellisuutta. Veistolan sähköpostien dokumentoima EEB:n biodiversiteettityöryhmän tärkeyskin, mikä oli kyseisen aineiston suurin yksittäinen anti, oli tullut esille jo haastatteluissa. Sähköpostiviestiaineisto on yksipuolinen, mutten usko, että sen käyttämättä jättäminen olisi antanut tutkimuskohteesta parempaa kokonaiskuvaa.

5.3.3 Viralliset asiakirjat ja tiedotusvälinemateriaali

Näitä ovat oikeuden päätösten ja komission sekä parlamentin asiakirjojen lisäksi muutkin julkisten tahojen asiakirjat, esimerkiksi ympäristöministeriön tiedotteet, ympäristökeskusten materiaali ja valtioneuvoston päätökset. Tapauksen monimutkaisen hallinnollis-juridisen luonteen vuoksi nämä ovat tärkeitä lähteitä. Yleisenä ongelmana niitä vaivaa usein pysyttäytyminen muodollisessa perspektiivissä ja asioiden syvemmän

luonteen käsittelyn jättäminen vähemmälle. Tämä täytyy huomioida erityisesti tapauksessani, jossa viranomaisten toiminnalla, jota arvosteltiin kiivaastikin, oli suuri rooli. Sinällään Helsingin Satamakin on kaupungin liikelaitoksena julkinen taho, mutta koska he olivat suoraan kiistan toinen osapuoli, sataman ja ylipäättään kaupungin tuottamaan materiaaliin tulee suhtautua samalla kriittisyydellä kuin sataman vastustajien tuottamaan aineistoon.

Vuosaaren tapaus sai paljon paikallista ja kansallista julkisuutta käänteiden monimutkaisuudesta ja juridis-hallinnollisesta luonteesta huolimatta. Tiedotusvälinemateriaali ei käsittele syvällisesti ympäristöjärjestöjen eurooppalaista toimintaa vaikuttimine ja tarkoituksiperineen, eikä ole tässä mielessä ensisijaista tutkimusaineistoa, mutta Helsingin Sanomissa julkaistut Vuosaaren tapauksesta kirjoitetut sanomalehtiartikkelit ovat osoittautuneet erinomaiseksi aineistoksi yleistä tapaukseen tutustumista varten. Kooltaan tämä aineisto on kaikkimensa varsin laaja: 342 sivua.

Jo varhaisessa vaiheessa Helsingin Sanomat ja sen päätoimittaja Janne Virkkunen tekivät päätöksen tukea Vuosaaren sataman rakentamista. Tätä linjaa kannatti myös muun muassa pääkirjoitustoimittaja Keijo Himanen. (Viitala 2008.) Lisäksi lehden pääkirjoitussivulla kannettiin useasti huolta hankkeen etenemisestä valitusten ja muiden hidasteiden myötä (esim. HS 22.11.1999; HS 22.12.2000; HS 4.4.2001b; HS 19.6.2001). Vaikuttaako tämä Helsingin Sanomien artikkeleiden käyttöön tutkimuksessani? Toisaalta kyse on erillisen pääkirjoitustoimituksen mielipiteistä, joilla ei pitäisi olla vaikutusta lehden journalismiin tapaukseen liittyen. Toisaalta jonkinlaisen vaikutuksen mahdollisuutta ei voi poissulkea. Tapausta seurasi läpi prosessin kaupunkitoimitus, ei kotimaan toimitus, ja suppeampi kysymys sataman rakentamisesta saattoi ylikorostua suhteessa kiistan periaatteelliseen puoleen, oikeudelliseen ennakkotapausmerkitykseen ja luonnonsuojelun kokonaisuuteen verrattuna. Koska kuitenkin hyödynnän artikkeleita ensisijaisesti kuvaileviin tarkoituksiin ja tausta-aineistona, katson Helsingin Sanomien artikkeleiden palvelevan tutkimukseni tarpeita hyvin, kunhan niihin suhtautuu samalla kriittisyydellä kuin muuhunkin aineistoon.

6 Ympäristöjärjestöjen eurooppalainen toiminta

Analyysissäni käsittelen tapausta sekä aiemmin käsitellyn kirjallisuuden pohjalta että vieden tarkastelua uusille urille syvemmälle kiistaan ja sen toimijoiden taustoihin. Ensimmäisessä analyysialaluvussa käsittelen kommunikaatiota, jota ympäristöjärjestöt tapauksessa harjoittivat. Tämän pohjalta siirryn toisessa alaluvussa tutkimaan millainen yhteenliittymä ajoi Mustavuori-Östersundomin asiaa ylikansallisella tasolla. Kolmannessa alaluvussa siirryn kommunikaation muodosta sen substanssiin, ja keskityn tapauksen luonteen selvittelyyn ympäristöjärjestöjen tavoitteiden analysoinnin kautta. Tutkin myös toimintatapoja, joita vertaan Pelastetaan Vuosaari –asukasliikkeen 1990-luvun alussa käyttämiin. Neljäs alaluku hakee ympäristöjärjestöjen institutionaalisesta historiasta taustaa lähinnä legalismin tarkasteluun tapaukseen liittyen. Viimeisessä alaluvussa siirryn otteesta, joka lähtee enemmän tapauksesta itsestään, analyysiin, jossa katson tapausta lähtökohtaisesti ylirajaisen kollektiivisen toiminnan näkökulmasta.

6.1 Ylirajainen kommunikaatio

Tässä alaluvussa kartoitan ja analysoin sitä ylirajaista kommunikaatiota, jota ympäristöjärjestöt tapauksessa harjoittivat. Näkökulma on väistämättä verkostomainen, sillä tästä kommunikaatiosta hahmotan kokonaisuuksia ja koalitioita vasta seuraavassa alaluvussa. Kommunikaatioyhteyksien lisäksi tarkastelen niiden luonnettakin, esimerkiksi millaista kanteluiden hoitaminen komission kanssa käytännössä oli, ja millaiset tekijät vaikuttivat SLL:n yhteistoimintaan EEB:n kanssa.

6.1.1 Kanteluita komissiolle

Vuonna 1994 oli tuotu esille EY-lainsäädännön vaikutus satamahankkeeseen selvitysmies Matti Hillin raportissa (kirjallinen kysymys 1994). Huhtikuussa Pelastetaan Vuosaari –asukasliikkeen johtohahmo Päivi Istala katsoi satamahankkeen kaatuvan lintudirektiiviin, ja liike ilmoitti vievänsä asian tarpeen vaatiessa EY-tuomioistuimeen asti (HS 8.4.1994). Myös ennen perustamispäätöksen käsittelyä kaupunginvaltuustossa

vuonna 1996 liike kertoi tekevänsä tarvittaessa tapauksesta valituksen EU:lle (HS 24.4.1996). Pelastetaan Vuosaari ei tätä kuitenkaan tehnyt, heidän toimintansa pysyi paikallisena (Istala 9.6.2008). Samoin alussa satamakiistaan kiinnostusta osoittanut hajanainen, johtajuuden puutteesta kärsinyt Pro Suomenlahti -liike toimi vain kansallisesti (Veistola 29.11.2007). Liikkeessä oli mukana lähinnä ympäristöjärjestöjä, esimerkiksi SLL, WWF Suomi ja Natur och Miljö (Pro Suomenlahti 1999).

Ylikansallisten toimien aika koitti vuonna 1997, kun SLL, WWF Suomi ja BirdLife Suomi kantelivat komissiolle Mustavuori-Östersundomin Natura-alueen rajauksista, jotka olisi heidän mukaansa pitänyt tehdä vain luonnontieteellisin perustein (SLL 1997a; HS 19.3.1997). Tästä alkoi ympäristöjärjestöjen kanteluprosessi komissioon, vaikka kantelua ei otettukaan vielä käsittelyyn, koska päätöksenteko Natura-alueista oli yhä kesken. Prosessista muodostui pitkä, mikä on tavallista kannellessa komissiolle tai vedotessa Euroopan parlamenttiin (Roller 2002, 26).

Mukana olevat kansalaisjärjestöt pysyivät melko samoina läpi tapauksen, mikä ei ole itsestään selvää (Veistola 29.11.2007). Näiden kansallisten järjestöjen rooli konfliktissa ja erityisesti komissiolle tehdyissä kanteluissa ja vetoimuksessa Euroopan parlamenttiin vaihteli kuitenkin suuresti. SLL kantoi päävastuun valituksista ja tiedotustoiminnasta. WWF Suomi oli täysin samoilla linjoilla SLL:n ja BirdLife Suomen kanssa, mutta lausuntojen antamisen ja kanteluissa virallisesti mukana olemisen lisäksi heillä ei ollut resursseja enempää yksittäiseen Natura-kiistakohteeseen (Luukkonen 2.6.2008, sähköpostiviesti). Silloinen toiminnanjohtaja Meri Saarnilahti-Becker arvelee, ettei todennäköisesti kokenut hanketta luonnonsuojelun kannalta kovin tärkeänä, koska siitä jääneet muistijäljet ovat niin vähäiset (Saarnilahti-Becker 2.6.2008, sähköpostiviesti). Resurssisyistä BirdLife oli WWF:ää aktiivisempi (Veistola 7.2.2008), mutta WWF myös vältti vastakkainasettelua ainakin jossain vaiheessa (Veistola 29.11.2007). BirdLifen rooli oli melko pieni ja se toimitti lähinnä lintutietoa alueelta (Asikainen 4.6.2008, sähköpostiviesti). Pääsyynä tällaiseen erikoistumiseen yhteistoiminnassa vaikuttaa olleen päällekkäisen toiminnan välttäminen vähillä resursseilla. Samoin valitusten tekeminen toimintamuotona suosii keskitettyä toimintamallia hajautuneempien ja verkottuneempien aktiviteettien sijaan. Järjestelyt järjestöjen

yhteistoiminnan koordinoimiseksi tasa-arvoiselta pohjalta eivät olleet tarpeen ja olisivat todennäköisesti käyneet liian raskaiksi. Kyseessä oli kuitenkin vain yksittäistapaus, minkä vuoksi esimerkiksi Greenpeace ei ollut kiinnostunut asiassa aktivoitumaan rajallisilla resursseillaan (Liimatainen 3.6.2008, sähköpostiviesti).

Sekä kanteleminen komissiolle että vetoomuksen tekeminen Euroopan parlamentille ei ole kovin yleistä kiistassa, jossa sovelletaan yhteisölainsäädäntöä. ”Tietysti tälle keissille ominaista on ollut tämä aika laaja prosessaaminen tuolla yhteisön tasolla, eli tuli testattua näitä yhteisöoikeudellisia oikeusturvakeinoja jopa aika poikkeuksellisesti”, kommentoi Sakari Niemelä (4.9.2008). Hän oli osakkaana ympäristölakiasiantointimisto Niemelä & Sario Oy:ssä¹, joka hoiti osaltaan ympäristöjärjestöjen valituksia ja valmisti EU-kantelut sekä lopulta myös vetoomuksen Euroopan parlamentille. Sama toimisto edusti myös alueen suurmaanomistajien Ulf William Thuringin sekä vuonna 1998 kuolleen Peter Fazerin kuolinpesiä. Komissioon tehtyjen kanteluiden erona kansalliseen oikeusistuimeen tehtyyn valitukseen verrattuna on, että kantelija ei missään tapauksessa joudu maksamaan oikeudenkäyntikuluja tai muita kustannuksia (Roller 2002, 11). Itse kanteluiden tekeminen ja ajan tasalla pitäminen on kylläkin työlästä ja asiantuntemusta vaativaa.

Lakimiesten rooli ympäristöjärjestöjen toiminnassa nousi tärkeäksi, ja yhteistyö SLL:n kanssa oli Niemelän (4.9.2008) mukaan ”sulavaa”. Lakimiesten asemaan liittyen ja yleisemminkin hahmotettaessa tapauksen toimijoita pitää miettiä tulisiko korostaa melko harvalukuisia yksilöitä, jotka olivat tapauksessa intensiivisesti mukana vai niitä organisaatioita, joita he edustivat. Samoin pitää arvioida miten yhtenäisiä tapauksen toimijat sisäisesti olivat. Organisaatiot voidaan Scottin (1981, 19-26) jaottelun mukaan nähdä a) päämäärärationaalisina, muodollisesti järjestäytyneinä kokonaisuuksina, b) luonnollisina yhteisöinä, joiden todellista dynamiikkaa muodollinen rakenne ei kuvaa kovin hyvin, tai c) ympäristön vaikutuksille avoimina järjestelminä, joissa erilaiset intressiryhmät kohtaavat neuvotellen yhteisistä päämääristä. Erityisesti viimeiseen

¹ Kiistan alkuvaiheessa toimiston nimi oli Kokko, Niemelä & Sario. Nykyään yhtiö on asianajotoimisto Ympäristölaki Oy.

näkökulmaan liittyen voidaan nostaa esille palkatun henkilöstön ja valtuuston sekä erityisesti hallituksen suhde SLL:ssä. Braxin (2008) mukaan luottamustehtävissä toimineet ovat arvostelleet vuosien saatossa palkattujen työntekijöiden toimia ajoittain kiivaastikin. Joutsamo (16.6.2008) kertoo miten suurin osa toiminnasta tapauksessa ei tietenkään mennyt hallituksen kautta, mutta Vuosaarta käsiteltiin siellä kuitenkin useasti. Tutkimuksessani ei ole ilmennyt järjestöjen sisäisiä konflikteja tapaukseen liittyen, ja SLL:n sekä EEB:n linja on näyttäytynyt ulospäin yhtenäisenä, joten olen käsitellyt järjestöjä lähinnä rationaalisina, yhtenäisinä organisaatioita. Olen myös katsonut, että järjestöjen työntekijöiden samaistaminen organisaatioihinsa tai lakimiesten näkeminen kokonaisvaltaisesti asiakkaidensa edustajina ei ole ongelmallista. Tiedossani ei ole lakiasiaintoimiston ja heidän asiakkaidensa linjaristiriitoja, ja kantelijoista SLL oli ehdottomasti aktiivisin ja se oli vetoomusvaiheessa lakimiesten ainoa asiakas satamakiistassa Euroopan-tasolla, joten samaistan suuren osan työstä tehneet lakimiehet SLL:ään.

Komission osalta kanteluiden ajan tasalla pitäminen ja täydentäminen vaati melko vilkasta yhteydenpitoa, mitä teki erityisesti SLL:n Veistola. Samassa järjestössä tuolloin Natura-asioita hoitanut Keijo Savola (3.6.2008) arvioi, että ”Vuosaareen liittyvistä järjestötoimista Tapani hoiti 80 % ja meikäläinen max 2 % lähinnä herraa peesaten ja luontoarvojen puolesta taustoittaen. Euro-toimista Tapanin osuus oli vielä merkittävämpi.” Asian kimpussa toimi komissiossa ympäristöasioiden pääosastolla suomalaisia virkamiehiä, myös niin sanottuina kansallisina asiantuntijoina¹, joihin yleensä oltiin yhteydessä. Yleensä tapaamisissa käsiteltiin kerralla useita aiheita, joista Vuosaaren-valitus oli vain yksi, esimerkiksi Natura oli kokonaisuutena tietysti tärkeämpi. Valittajat täydensivät aktiivisesti kantelumateriaalia, ja saattoivat soittaa oliko lisätiedolle tarvetta ja missä vaiheessa kantelun käsittely oli. Toisaalta komissiokin on usein riippuvainen ympäristöjärjestöjen antamista tiedoista, jolloin ympäristöjärjestöjen täytyy ansaita ja säilyttää komission luottamus. (Vuolanto

¹ Kansalliset asiantuntijat ovat jäsenvaltiosta, yleensä julkishallinnosta komissioon tilapäisesti siirrettyjä asiantuntijoita, jotka sekä tuovat oman ammatillisen ja alueellisen osaamisensa komission käyttöön että vievät kerryttämänsä EU-kokemuksen palattuaan takaisin työyhteisönsä (Euroopan komissio 2010c).

17.6.2008.) Myös puhdas muistuttaminen on tärkeää (Veistola 7.2.2008; Euroopan komissio 28.2.2008), koska työtaakka komissiossa on kova. Ison jäsenvaltion kohdalla luonto- ja biodiversiteettivalituksia saattaa olla rästissä satoja (Finne 25.7.2008). Veistola (7.2.2008) kuvaa toimintaa komission suuntaan kantelun osalta seuraavasti:

Ja sitä on täydennetty vaikka kuinka monta kertaa sitä materiaalia sinne. Osa on mennyt virallisesti, osa epävirallisestikin, mutta koko ajan me ollaan siitä keskusteltu epävirallisesti niitten desk officerien¹ kanssa vaihtelevilla kokoonpanoilla. Että pidettiin niitten kanssa miittingiä. Itekin varmaan kymmenen kertaa. Sitten on muitakin asioita, nää on tavallaan päivitystunteja siellä, että on ollut lyhyitä tapaamisia, missä sitten on käsitelty ajankohtasia asioita. Siinä on aina se sääntö, että me saadaan puhua, ja ne ei vastaa (nauraa). Ne vaan tekee muistiinpanoja (nauraa). Että nää on ne pelisäännöt.

Aktiivinen yhteydenpito komissioon kanteluiden aikana ei ole mitenkään poikkeuksellista. Tätä teki kiistan toinenkin osapuoli. ”Helsingin kaupunki luonnollisesti käytti vaikutusvaltaansa lähettämällä edustajiaan keskustelemaan komission eri tasoille järjestöjen kantelun tyrmäämiseksi” (Vuolanto 30.6.2008, sähköpostiviesti). Noin 80 prosenttia kanteluista suljetaan kysymyksessä olevan jäsenvaltion kanssa käydyn epävirallisen yhteydenpidon myötä (Euroopan komissio 2002b, 4). Kuitenkin esimerkiksi vuonna 2001 komissio joutui toimimaan yli 1000 kertaa turvatakseen perussopimusten ja yhteisölainsäädännön noudattamisen. Näistä toimista noin 60 prosenttia aloitettiin kanteluiden pohjalta. Noin kolmannes sekä kanteluista että aloitetuista rikkomismenettelyistä liittyi ympäristöön, osuuden ollessa kasvussa. (Roller 2002, 9-10.) 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa komission varmuus käsitellä Natura-kanteluista myös kasvoi ohjelman toteuttamisen edetessä ja EYT:n ennakkoratkaisujen myötä. Tuolloin oli myös vielä tavallista, että kanteluista lähetettiin, vaikka asian kansallinen käsittely oli vielä niin kesken, ettei komissio voinut aloittaa kantelun varsinaista käsittelyä. (Vuolanto 17.6.2008.)

¹ toimialallaan tietyistä jäsenvaltioista vastaava komission virkailija

6.1.2 Vetoamus Euroopan parlamenttiin

Järjestöt näkevät vaaleilla valitun parlamentin yleensä muita EU-instituutioita avoimempina (della Porta & Caiani 2009, 122). Vuosaari-vetoamuksen osalta liittolaisten olemassaolo parlamentin sisällä lisäsi tätä avoimuutta. SLL teki vetoamuksen Euroopan parlamentille toukokuussa 2002 (SLL 2002) ja MEP Heidi Hautalan¹ toimien ansiosta vetoamus otettiin nopeasti käsittelyyn (HS 13.7.2002). Vetoamuksia käsittelevän vetoamusvaliokunnan sihteeristö otti asian omakseen (Veistola 7.2.2008) ja suurin rooli oli valiokunnan sihteeristöä johtavalla David Lowella (Veistola 7.2.2008; Lowe 26.2.2008). Edustajista Hautalan ja Matti Wuoren paneutuminen lisäsi asian uskottavuutta (Sevon 28.2.2008). Hautalan rooli tuotiin esille myös haastattelussa Euroopan komissiossa 28.2.2008. Veistolan (7.2.2008) mukaan Hautala nosti Vuosaaren yhdeksi eurooppalaiseksi kärkitapaukseksi luonnonsuojelun saralla. Muista kuin edustajista Kjell Sevonilla parlamenttiryhmän sihteeristöstä oli tärkeä rooli. Täten Euroopan parlamentin vihreiden² merkitys korostui.

Vetoamusvaliokunnan lisäksi asiaa on käsitelty Euroopan parlamentissa oikeus- ja ympäristövaliokunnissa. Oikeusvaliokunta käsiteli lausunnon antamista vetoamuksesta (ks. EEB & SLL 200b), Niemelä on ollut puhumassa samaisessa valiokunnassa (Niemelä 25.3.2011) ja Vuosaari oli keväällä 2007 yhtenä esimerkkinä oikeusvaliokunnassa esitetyssä mietinnössä, josta järjestettiin julkinen kuuleminen (Sevon 28.2.08). Ympäristövaliokunnassa tapausta käsiteltiin kärjistyneemmissä tunnelmissa liittyen vetoamuksesta annettavaan lausuntoon. Eija-Riitta Korhola (EPP) ja Riitta Myller (S&D) puolustivat satamahanketta ja kritisoivat vetoamusta, Satu Hassin (vihreät-EFA) ollessa kiistassa toisella puolella (Euroopan komissio 28.2.2008; myös Schneider 29.2.2008 viittasi yhteydenottoon). Vuosaari on tullut esille

¹ Jo vuonna 1997 MEP Hautala oli pyytänyt komissiota tutkimaan oliko Finnlinesin ja Helsingin kaupungin vaihtokaupassa, joka kaatoi Vuosaaren kanssa kilpailleen Pikkalan-satamahankkeen, kyse piilotuesta (HS 27.2.1997).

² Kyseisen Euroopan parlamentissa toimivan ryhmän nimi on Vihreät / Euroopan vapaa allianssi (vihreät-EFA). EFA:n mepit edustavat alueellisia puolueita esimerkiksi Skotlannista ja Kataloniasta. Vuoden 2009 vaalien jälkeen ryhmän 55 europarlamentaarikosta 7 on EFA:sta (vihreät-EFA 2009). Kaikilla Vuosaaren osalta aktiivisilla henkilöillä parlamenttiryhmän piiristä oli kuitenkin vihreä puoluetusta.

ympäristövaliokunnassa muulloinkin ainakin Hautalan toimesta (ks. Euroopan parlamentti 2003).

Vetoomusvaliokunnan maaliskuussa 2004 tekemä vierailu Helsinkiin (ks. vetoomusvaliokunta 2004) oli melko harvinainen, sillä vuosina 2000–2005 yleiset kelpoisuusehdot täyttäviä vetoomuksia tehtiin vuosittain hieman alle 600:sta melkein 1200:aan, mutta esimerkiksi maaliskuusta 2004 joulukuuhun 2005 valiokunta teki vain viisi tiedonhankintamatkaa (Euroopan parlamentti 2006). Sinällään itse tapaus oli vetoomusvaliokunnan näkökulmasta melkein pä klassinen (Lowe 26.2.2008). Vetoomusvaliokunta on myöhemminkin työskennellyt Natura-verkoston parissa ja teetättänyt raportin luontodirektiivin kansallisesta soveltamisesta perustuen 20 eri tapaukseen (ks. Euroopan parlamentti 2009).

Työskentelytavaltaan vetoomusvaliokunta ei hae vastakkainasettelua (Lowe 26.2.08), vaan ilmoittaa pyrkivänsä tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ja löytämään ratkaisuja ilman oikeuslaitosta (Mazzoni 2009). Tarvittaessa parlamentti voi nostaa kanteen yhteisön tuomioistuimessa (Euroopan parlamentti 2004, 121 artikla). Vetoomuksen johdosta asiaa käsittelevä valiokunta voi tehdä mietinnön tai tuoda kantansa julki muulla tavoin, ja parlamentti voi laatia päätöslauselman (Euroopan parlamentti 2004, 192 artikla; Roller 2002, 12). Vetoomusvaliokunnan tutkiva rooli mahdollistaa asioihin perehtymisen tietyllä tavalla syvällisemmin kuin muissa valiokunnissa (Sevon 28.2.2008). Selvityksessä tiedonhankintamatkasta (vetoomusvaliokunta 2004) viranomaisten epäillään rikkoneen yhteisölainsäädäntöä ja vaaditaan rakennustöiden keskeyttämistä toistaiseksi. Määräajoin tehtävässä mietinnössä valiokunnan toimista (Euroopan parlamentti 2006, 17) asia esitetään vielä selkeämmin:

Tapauksessa kävi ilmi, että suomalaiset viranomaiset eivät olleet noudattaneet tärkeitä EU:n luontotyyppi- ja lintudirektiivien määräyksiä. Komissio ei ainoastaan jättänyt antamatta valiokunnalle riittävän selkeää perustelua päätöksestään päättää asiaa koskevan kanteen käsittely, vaan se jätti myös

huomiotta luontotyyppidirektiivin rikkomisen osoittavia raskauttavia todisteita, jotka valiokunta oli kerännyt paikan päälle tehdyllä tiedonkeruumatkalla.

Samaisessa dokumentissa todetaan ympäristövaliokunnan antaneen samansuuntaisen lausunnon, joka vahvistaa vetoomuksen argumentteja. Lowe (26.2.2008) korostaa miten hyvämaineisia ympäristöjärjestöt olivat ja miten ne toimivat tapauksessa uskottavasti. Tämä asettaa hänestä suomalaisen poliittisen establishmentin toimintatavat epäsuotuisaan valoon.

6.1.3 Eurooppalaiset kattojärjestöt

Tähänastisessa tekstissä olen käsitellyt melkein pelkästään kansallisen luonnonsuojelujärjestön SLL:n toimia suhteessa ylikansallisiin instituutioihin eli komissioon ja Euroopan parlamenttiin. Kyse on ollut yhden toimijan suhteesta julkiseen, eurooppalaiseen elimeen. Toisaalta tämä kuvaa osaltaan todellisuutta, sillä kantelujen tekijänä SLL lakimiehineen huolehti tietojen toimittamisesta komissioon ja suurimmasta osasta muustakin kommunikaatiosta komission kanssa tapaukseen liittyen. Toisaalta taas kyse on tavastani järjestää analyysi ympäristöjärjestöjen eurooppalaisesta toiminnasta. Seuraavaksi käsittelenkin tarkemmin kattojärjestöjen toimia ja roolia.

Tärkein kattojärjestö oli EEB, jota Veistola (7.2.2008) kuvailee ikään kuin SLL:n "Brysselin toimistoksi" ja hyväksi partneriksi. EEB on myös tärkeä tiedonsaantikanava (Veistola 29.11.2007). EEB:n rooliin kuuluu tarjota sen jäsenille tukea Brysselin EU-piireissä ja nostaa yksittäisistä tapauksista esille merkittävimmät ja sellaiset, joilla on mahdollisesti ennakkotapausluonnetta, kuten Vuosaarella oli. Yleensä tällaisia asioita käsitellään tapaamisissa komission kanssa, joskus järjestetään lehdistötilaisuuksin. (Schneider 29.2.2008.) Jäsenorganisaatioita vuonna 1974 perustetulla EEB:llä on yli 140 kappaletta 31 maasta (EEB 2010). Rahoitus tulee pitkälti komissiolta, kansallisilta ympäristöministeriöiltä ja eri säätiöiltä (EEB 2009; EEB 2011). Kun EEB oli ainoa kansainvälinen ympäristöjärjestö Brysselissä, sen suhde komissioon oli hyvin läheinen, mutta nykyään suhde on etäisempi ja järjestön rahoitusosuutta on pienennetty (Rootes 2002, 378, 395). Tarrow'n (2005, 173) mukaan EEB kuten moni muukin

eurooppalainen kattojärjestö perustuu suhteeseen yhteen kansainväliseen tahoon, lähinnä komissioon, kun taas jäsenjärjestöt saattavat toimia hyvin paikallisestikin erittäin vaihtelevien ympäristöteemojen parissa. Ylipäätään kansainväliset instituutiot ovat hyvä vertikaalinen toiminnan kohde, mikä on edesauttanut horisontaalisten kollektiivisten koalitioiden syntyä (della Porta & Tarrow 2005, 9).

Milloin kattojärjestöt tulivat mukaan tapaukseen? BirdLifen Euroopan toiminnanjohtaja David Chandler kävi paikan päällä Vuosaarella jo vuonna 1997 liittyen ympäristöjärjestöjen ensimmäiseen Vuosaari-kanteluun komissiolle (HS 24.5.1997). Kesäkuussa 2002 ympäristöministeriö sai kirjeen sekä BirdLife Internationalin Euroopan-toimistolta (BirdLife International 2002) että EEB:ltä (EEB 2002). Kirjeissä tuodaan esille erityisesti huoli biologisen vaikutusarvioinnin lopputuleman muuttamisesta hankkeelle suotuisaksi valtioneuvoston päätöksellä joulukuussa 2001 sekä kohteen Natura-tietolomakkeen puutteellisuus. BirdLife International lähetti myös yhdessä EEB:n kanssa kirjeen Euroopan parlamentille vuonna 2004 (EEB & BirdLife International 2004). Tällaiset ulostulot kansallisista yksittäistapauksista ovat harvinaisia yli sadan jäsenjärjestön EEB:n toimesta (Veistola 1.4.2011).

Tutkittaessa EEB:n ja BirdLife Internationalin mukaantuloa tapaukseen on tärkeä tiedostaa niiden rooli *kattojärjestöinä*. Niiden ja kansallisten jäsenjärjestöjen välillä oli jo olemassa oleva suhde ja rakenteet, joiden puitteissa tapausspesifi yhteistoiminta tapahtui. Aivan tapauksen alkupuolella kattojärjestöjen rooli tuli esille esimerkiksi vuonna 1994, kun heti Suomen EU-kansanäänestyksen tuloksen ratkettua tuolloin vielä BirdLife Suomen toiminnanjohtajana työskennellyt Tapani Veistola oli lentänyt Brysseliin BirdLifen perusteelliseen EY-lainsäädäntöä käsittelevään koulutukseen (Veistola 7.2.2008). Myöhemmin tapauksen osalta esiintyviä rakenteita olivat erilaiset työryhmät. Vaikka EEB järjestönä otti kantaa tapaukseen vasta vuonna 2002, järjestön biodiversiteettityöryhmässä Vuosaari oli tullut esille jo aiemmin, viimeistään vuonna 2000 (ks. Veistola BIDille 2000). Biodiversiteettityöryhmän kautta Veistola sai tietoja muiden maiden vastaavista tapauksista suoraan tapausten kanssa tekemisissä olevilta (ks. esim. Veistola BIDille 2004). Tällaisia Natura-tapauksia oli ainakin Portugalissa (Pereira Veistolalle 2004, sähköpostiviesti) ja Mühlenberger Loch Hampurissa, jota

hoiti IFAW (*International Fund for Animal Welfare*) (Veistola Johnsonille 2001; ks. myös Niemelä 2002, 30). Hautala oli Hampurin-tapauksen osalta aktiivinen (Veistola 14.2.2008, sähköpostiviesti) ja myöhemmin Mühlenberger Lochia on käsitelty myös vetoomusvaliokunnassa (vetoomusvaliokunta 2008).¹ EEB:ssä tapaus on tullut esille myös lakityöryhmässä, jossa Niemelä on ollut vapaaehtoisena (Veistola 15.2.2008).

EEB:n ja BirdLife Internationalin aktivoitumista tapauksessa on vaikea liittää esimerkiksi siihen, että komissio rekisteröi tärkeimmän kantelun syksyllä 2002 (Euroopan komissio 2002a), tai nähdä kattojärjestöjen mukaantulemisen liittyvän parlamentille toukokuussa 2002 tehtyyn vetoomukseen. Kattojärjestöjen ensimmäiset kannanotot Vuosaaren olivat ympäristöministeriöön lähetetyt kirjeet (ks. EEB 2002 & BirdLife International 2002), ja niistä ei löydy selvää tekijää, joka olisi aiheuttanut tai laukaissut aktivoitumisen. Kummassakin kirjeessä tosin keskeisellä sijalla on valtioneuvoston päätös haitta-arvioinnin muuttamisesta joulukuulta 2001. Se liittyy vahvasti yleisempään syyhyn, jonka vuoksi nämä järjestöt tulivat mukaan tapaukseen: ne aktivoituivat eurooppalaisen ennakkotapausmerkityksen vuoksi (Schneider 29.2.2008; Niemelä 25.3.2011). EEB:n tultua mukaan prosessiin lakimiehet Sakari Niemelä ja Juha Sario vierailivat heidän toimistollaan Brysselissä. He esittelivät tapauksen perusteellisesti, toivat kaiken tarvittavan materiaalin, ja toimistolla keskusteltiin miten asia kannattaisi esittää ja mitä vaihtoehtoja sen eteenpäin viemiseksi EU-tasolla oli. (Schneider 29.2.2008.) Prosessin aikana vierailuja oli useampia (Niemelä 25.3.2011).

Kommunikaatiovirrat tapauksessa voi luokitella vertikaalisiksi (yhteydet eri toimintatasojen välillä, esimerkiksi kansallisen järjestön ja Euroopan laajuisen kattojärjestön välinen kommunikaatio) ja horisontaalisiksi (eri toimijoiden välinen kommunikaatio samalla tasolla, esimerkiksi kansallisten ympäristöjärjestöjen

¹ Kaiken EU-toiminnan lisäksi SLL järjesti vuonna 2001 venäläisten ympäristöaktivistien kanssa seminaarin, joka pyrki löytämään vaikuttamistapoja Primorskin (Koivisto) satamahankkeeseen osin Vuosaaren ja EY-lainsäädännön pohjalta, vaikka Venäjä ei ole EU-jäsenvaltio (Veistola Sutjaginille 2000; Veistola 7.2.2008; ks. myös Veistola 2001).

keskinäinen kommunikaatio). Lisäksi pitää kuitenkin erotella näiden käsitteiden kaksi eri merkitystä lähinnä biodiversiteettityöryhmän merkityksen vuoksi. Organisatorisessa merkityksessä katsotaan enemmän prosessin alkua ja loppua, sitä minkä organisaatioiden välillä kommunikaatio tapahtuu, ja ketkä siinä ovat toimijoina. Näin katsottuna kansallisten ympäristöjärjestöjen keskinäinen viestintä EEB:n biodiversiteettityöryhmän kautta on horisontaalista kommunikaatio. Itse kommunikaatiota ja viestintäareenaa painottavassa merkityksessä taas biodiversiteettityöryhmän kautta tapahtuva yhteydenpito tekee ikään kuin vertikaalisen lenkin kattojärjestön kautta.

Tämä erottelu liittyy osaltaan siihen nähdäänkö EEB toimijana vai areenana. Ero on siinä kokoaako EEB asioita ja ihmisiä yhteen vai toteuttaako se toimia yhtenäisenä järjestönä. Kyse ei ole välttämättä siitä, että näitä rooleja olisivat toteuttaneet eri ihmiset järjestön piirissä. Esimerkiksi järjestön viestintävastaava Regina Schneider oli sekä läsnä biodiversiteettityöryhmän kokouksissa että myöhemmin mukana toteuttamassa EEB:n kannanottoja ja nostamassa Vuosaaren-tapausta esille eri yhteyksissä (Veistola 1.4.2011). Toimijana EEB otti kiistan esille ylemmällä tasolla ympäristökomissaari Stavros Dimasin (EPP) sekä komission ympäristöasiain pääosaston lakiasiainosaston johtajan kanssa (Schneider 29.2.2008). Kanteluita konkreettisesti käsitelleistä virkamiehistä katsottuna EEB pysyi taka-alalla (Euroopan komissio 28.2.2008). Virallisesti EEB lähestyi Euroopan parlamenttia vuosina 2004, 2005 ja 2006 (EEB & BirdLife International 2004; EEB 2005; EEB & SLL 2006b), otti Vuosaaren esille ympäristövaliokunnan puheenjohtajan kanssa sekä on ollut yhteydessä vetoomusvaliokuntaan (Schneider 29.2.2008). EEB teki asiasta myös yhteisen lehdistötiedotteen SLL:n kanssa vuonna 2006 (EEB & SLL 2006a). Kanteluihin EEB ei osallistunut. EEB on ollut yhteydessä myös parlamentin vihreisiin, esimerkiksi Kjell Sevoniin ryhmän sihteeristöstä. Tapauksen osalta SLL on ollut EEB:n ainoa kansalaisjärjestökontakti. (Schneider 29.2.08.) Parlamentin vihreiden Sevon (28.2.2008) taas on ollut kontaktissa tietysti vetoomusvaliokunnan lisäksi SLL:ään, EEB:hen, Suomen BirdLifeen sekä BirdLife Internationaliin, joka oli asiassa liikkeellä komission suuntaan (Euroopan komissio 28.2.2008). SLL:n pitkäaikainen pääsihteeriksi Esko

Joutsamo (16.6.2008) kuvaileekin millaista arvostusta BirdLife nauttii komission lintupuolella.

Areenana tai foorumina EEB:n luonne tulee esille esimerkiksi asiantuntijoita yhteen keräävien tilaisuuksien järjestämisessä. Niemelä on pitänyt EEB:n tilaisuuksissa esityksen Vuosaaren tapauksesta vuosina 2002 ja 2007 (Niemelä 2002; Clarke 2007). EEB:n biodiversiteettityöryhmä on myös tärkeä elin juuri foorumiluonteensa vuoksi. Vuonna 2000 siellä esimerkiksi keskusteltiin tietojen keräämisestä yhteen luondirektiivin kannalta tärkeistä ja vaarallisista tapauksista eri EU-jäsenvaltioista (Veistola BIDIille 2000). Kyky koota ja prosessoida tietoa eri jäsenmaista onkin tarpeen yleisemmän ympäristöpolitiikkaan vaikuttamisen lisäksi yhteisölainsäädäntöön liittyvissä ympäristökiistoissa, erityisesti siirryttäessä yksittäisistä valituksista enemmän kohti niin sanottua strategista valitusjärjestelmää (*strategic complaint system*). Tässä kerätään tiettyyn teemaan liittyen useita hyvin dokumentoituja tapauksia eri EU-jäsenvaltioista ja niistä valitetaan kokonaisuutena (Euroopan komissio 28.2.2008). Jos pienillä resursseilla toimiva komissio ei uudessa järjestelmässä tukkeudu valitusvyöryyn (Veistola 7.2.2008), pystyy se keskittymään tärkeimpiin asioihin, mikä on eduksi ympäristöjärjestöille ja ympäristölle. Juridisten yhtäläisyyksien lisäksi kiistoilla on yleensä laajempia yhteiskunnallisia yhtäläisyyksiä.

Täten näyttää siltä, että Vuosaaren tapauksen kansalaisjärjestötoimijoilla oli vähintään kohtuullisissa määrin käytettävissään ensikäden tietoa ja kokemuksia vastaavista tapauksista muualla EU:ssa. Tässä käsitellyn henkilöiden välisen viestinnän lisäksi tietoa sai julkisista lähteistä. Natura 2000:n ympärille rakentuvien paikallisten ympäristökiistojen kohdalla tietoa on myös saatavilla, koska hyvin erilaisetkin yksittäistapaukset kietoo yhteen ja niitä määrittää EU:n laajuinen hallinnollinen ohjelma. EU ja Natura keskittävät, formalisoivat ja yhtenäistävät luontokiistoja koskevan tiedon. Laajempi huomio on, että kehystämisen lisäksi Natura myös synnytti satamakiistan siinä muodossa kuin se johti tässä tutkimuksessa tarkasteltuun prosessiin.

6.2 Millainen yhteenliittymä ajoi asiaa?

Edellisessä alaluvussa analysoitiin kommunikaatiosta muodostuvaa verkostoa, joka tapauksen ympärille ylirajaisesti muodostui. Seuraavaksi tutkin ympäristöjärjestöjen ylirajaista yhteistyötä kokonaisuudessaan, selvittäen millainen yhteenliittymä asiassa voidaan kommunikaation pohjalta hahmottaa.

6.2.1 ”Nyyttikestit”

Maanomistajien joukossa olleella, Sipoon puolella asuneella Peter Fazerilla oli mahdollisuus käyttää huomattavia varoja valitus- ja kantelutoimintaan. Fazer (ja vuodesta 1998 alkaen hänen kuolinpesänsä) ei siis suoraan rahoittanut järjestöjä, vaan maksoi lakiasiantoimistolle, joka hoiti niin maanomistajien kuin ympäristöjärjestöjen lukuisia valituksia (Joutsamo 16.6.2008). SLL:kin maksoi kustannuksia, mutta valitusten tekeminen painottui maanomistajiin siitäkin syystä, että laki takasi heille paikallisia ja erityisesti valtakunnallisia ympäristöjärjestöjä laajemman valitusoikeuden (Joutsamo 16.6.2008). SLL piti alue- ja paikallisyhdistyksensä ajan tasalla, mutta tilanne mahdollisti sen, että niiden ei tarvinnut tehdä paljon oikeustoimia (Veistola 15.2.2008). SLL:llä oli jonkin verran yhteistyötä maanomistajien kanssa, ja kokonaisuudessaan maanomistajien mukanaolo oli SLL:lle suuri etu (Joutsamo 16.6.2008). Myös Veistolan (29.11.2007) mukaan liittouma maanomistajien kanssa oli tärkeä. Osapuolten motiivit olivat erilaiset, vaikka Fazereilla onkin pitkä perinne luonnonsuojelussa (Wikipedia: Karl Fazer) ja laaja, melkein rakentamattomana säilytetty saaristoalue omistuksessaan (Joutsamo 16.6.2008). Maanomistajien ja ympäristönsuojelijoiden päämäärät ja käsitys toimintavasta olivat kuitenkin tarpeeksi samanlaiset, jotta omia resursseja voitiin ohjata yhteiseen toimintaan. Tarrow'n (2005, 167-168) käsitteistöllä voidaan puhua instrumentaalisesta koalitiosta, jota yhdistää intressien samankaltaisuus, mutta jossa yhteydet jäävät enintään muodolliselle tasolle yhdistävän kysymyksen ratkettua. Tapani Veistola onkin käyttänyt termiä "nyyttikestit" kuvaamaan ympäristöjärjestöjen ja maanomistajien epätavanomaista koalitiota, jossa toiset toivat tietoa ja toiset rahaa (HS 17.10.2004).

Vetoomusvaiheessa Vuosaari-aktivismiin keskiössä olivat SLL lakimiehineen ja EEB, sekä uutena tahona kanteluvaiheeseen verrattuna vihreitä Euroopan parlamentista. EEB:n puolelta asiaa hoiti aktiivisimmin viestintävastaava Schneider, mutta asian kanssa oli hieman tekemisissä myös pääsihteeri John Hontelez, kuten myös aktiivisemmin SLL:n toiminnanjohtaja Eero Yrjö-Koskinen, joka oli myös EEB:n hallituksessa (Schneider 28.2.2008). Täten vetoomusvaiheessa tärkeimmiltä tahoilta jokaiselta mukana oli ainakin jollain tavalla enemmän kuin yksi henkilö: SLL:ltä lakimiehineen Veistola, Niemelä, Sario ja jossain määrin Yrjö-Koskinen, EEB:ltä Schneider ja Hontelez sekä parlamentin vihreistä Hautala, Sevon sekä Wuori. Myös EEB ja parlamentin vihreät olivat tapauksen osalta yhteydessä keskenään (Sevon 28.2.2008; Schneider 29.2.2008), joten kaikki tärkeimmät tahot ylirajaisen kollektiivisen toiminnan kannalta kommunikoivat itsenäisesti keskenään.

6.2.2 Koalitiomallit

Toiminta kattojärjestö EEB:n kanssa oli tapauksessa keskeistä. Lisäksi parlamentin vihreät nousivat tärkeään rooliin ja he kommunikoivat suoraan SLL:n lisäksi EEB:n kanssa. Täten vaikka SLL:n ja sen lakimiesten rooli oli kiistassa keskeinen, voidaan puhua koalitiosta, jonka muodostivat SLL, Euroopan parlamentin vihreät ja EEB. Tätä toimijuutta, joka ajoi tapauksessa asiaa eurooppalaisella tasolla, on osuvinta luonnehtia Tarrow'n ideaalityypeistä kampanjakoalitioksi. Koalition toiminta oli aktiivista Euroopan parlamentille toukokuussa 2002 tehdystä vetoomuksesta vuoteen 2006, jolloin vetoomusta vielä käsiteltiin aktiivisesti (ks. vetoomusvaliokunta 2006) ja EEB teki voimakkaan ulostulon asiassa (ks. EEB & SLL 2006a; EEB & SLL 2006b). Kestoltaan yhteenliittymä oli täten lähempänä kampanja- kuin tapahtumakoalitiota, ja toiminnan intensiteetiltäänkin koalition oli melko aktiivinen kun sekä parlamentille tehtyä vetoomusta että komissiolle osoitettua kantelua käsiteltiin samanaikaisesti kansallisen julkisuuden valokeilassa.

Ympäristöjärjestöjen ja Euroopan parlamentin vihreiden yhteenliittymää voi luonnehtia Sikkinkiltä (2005) lainatulla termillä (mutta hieman eri merkityksessä, ks. sivu 31) sisä- ja ulkopiiriläisten koalitioksi (*insider-outsider coalition*). Kansallisen yhteyden lisäksi

Hautalaa, Sevonia ja Wuorta yhdisti SLL:ään myös ympäristöliiketausta. SLL¹ ja EEB ovat etabloituneita, muodollisiin toimintatapoihin painottuneita organisaatioita, joilla on toimivat suhteet päätöksentekijöihin, mutta heitä voi kuitenkin useimmissa tapauksissa luonnehtia ulkopiiriläisiksi verrattuna muodollista poliittista valtaa omaaviin Euroopan parlamentin jäseniin ja elimiin. Lisäksi tässä kyseisessä tapauksessa toiminnan muoto määritteli ympäristöjärjestöt ulkopiiriläiseksi. Järjestöt hakivat oikaisua tehtyihin päätöksiin aluksi kansallisesti ja kantelivat sitten komissiolle, kääntyen lopulta parlamentin puoleen muiden keinojen näyttäytyessä riittämättöminä. Täten ympäristöjärjestöt eivät esimerkiksi olleet osaltaan muotoilemassa jotain uutta politiikkaa, vaan vastustivat muiden tekemiä päätöksiä.

Laajennettaessa tarkastelua tämän tapauksen ulkopuolelle kuva muuttuu hieman. Vuosaari-koalition taustalta löytyy keskeisessä roolissa stabiili jäsenjärjestö-kattojärjestö-suhde, joka antoi kehikon tapausspesifin yhteistyön kehittämiseksi. Kontaktit olivat valmiina, ja SLL sekä EEB tunsivat toisensa. Täten Tarrow'n (2005, 166-175) käsitteistöllä kampanjakoalitio muodostui osin kattojärjestön piirin sisälle. Kattojärjestöt ovat pysyvin, mutta myös sinällään alhaisen toimintaintensiteetin ylijajainen koalitiomuoto. On myös huomattava, että toimintaa oli sinällään enemmän kattojärjestön *kanssa* kuin sen *sisällä*, sillä EEB:n keskustoimisto oli asiassa toimija, kun taas muilta kansallisilta jäsenjärjestöiltä saatiin biodiversiteettityöryhmän kautta lähinnä taustatietoa muista vastaavista tapauksista. Tapauksen ja sen toimijoiden taustalla voi olla myös laajempia esimerkiksi politiikkasektoriin liittyviä verkostoja, mutta tämä tapaustutkimus yksinään ei kuitenkaan mahdollista tällaisen laajemman verkoston ja sen vaikutuksen hahmottamista (vaikka suppeampi tapaustutkimus yhdistettynä laajempaan analyysiin tai tarpeeksi laaja yksittäinen tapaustutkimus voisi mahdollistaa toimivan tutkimusasetelman).

¹ ””Luonnonsuojeluliittokin on iso mutta kankea byrokraattinen versio siitä ympäristönsuojelijoiden vetreästä kapinaliikkeestä, jonka johtoporukassa Paasivirtakin oli 70-luvun alussa.” Olli Paasivirta sanoo” (HS 10.8.2003).

6.2.3 Edistämisverkosto

Ylirajaiset edistämisverkostot (Keck & Sikkink 1998), joissa aktivistit toteuttavat poliittisia kampanjoita ideaaliensa edistämiseksi, asettavat hieman samankaltaisen haasteen kuin muutkin laajemmat verkostot. Tällaiset verkostot ovat yleensä niin laajoja, että niiden mahdollinen merkitys jää yksittäiseen kiistaan pureutuvassa tapaustutkimuksessa katveeseen analyysihorisontin taakse. Satamakiistankin taustalta löytynee ylirajaisia verkostoja, jotka rakentuvat esimerkiksi EEB:n, biodiversiteetin, Euroopan vihreiden tai henkilöiden suomalaisuuden¹ ympärille. Näitä verkostoja saattaa olla hyödyllistä tarkastella juuri edistämisverkostoina. Toisaalta edistämisverkostot koostuvat aktivistitahoista melko konkreettistenkin kysymysten ympärille, mikä tekee niistä suppeampia kuin politiikkaverkostoista, joihin kuuluu myös suuria määriä sisäpiiritoimijoita, ja jotka kattavat kokonaisen politiikkasektorin.

Ylirajaisilla edistämisverkostoilla voidaan nähdä olevan relevanssia myös suhteessa EU:hun, vaikka suurin osa niistä tehdystä tutkimuksesta koskee Euroopan ulkopuolista maailmaa. Tarrow'n mukaan EU on juuri sellainen kansainvälinen instituutio, joihin aktivistien ryhmittymät luovat linkkejä, tavaten kaltaisiaan toimijoita muista maista, muodostaen yhteisiä määrittelykehyksiä ja jopa luoden ylirajaisia koalitioita. Tällä kaikella on suuri merkitys hyvin haastavalle ylirajaisten liikkeiden muodostamiselle. (Tarrow 2001, 244-249.) Vuosaaren tapauksessa ilmeni myös prosesseja, joita Tarrow pitää tärkeinä ylirajaisten edistämisverkostojen synnyssä kansainvälisten instituutioiden ympärille. Aktivistit hyödynsivät tietoa vastaavista tapauksista muualla EU:ssa (jäljittely, *modelling*), mutta kyse ei ollut varsinaisesta välityksestä (*brokerage*), jossa kaksi ennestään toisiinsa liittymätöntä kansallista kohdetta liitetään toisiinsa tavalla, joka tuottaa vähintään hetkellisen yhteisen poliittisen identiteetin. Samoin

¹ Monet ylikansallisissa elimissä parlamentissa ja komissiossa Vuosaari-asiaa käsitelleet olivat suomalaisia, mutta julkisuutta tarkasteltaessa kiistasta muodostuu vielä vinoutuneempi kuva. Yli miljoona suomalaista tiesi, että Helsingissä kiisteltiin osin ympäristösyistä sataman rakentamisesta, mutta ulkomailla tietojen määrä oli tästä vain pieni murto-osa. Tietoisuutta eurooppalaisena ennakkotapauksena pidetystä konfliktista ei määrittänyt niinkään ympäristöasioiden kanssa tekemisissä oleminen kuin kansallisuus ja Suomen yleisluontoisen uutistarjonnan seuraaminen.

ympäristöjärjestöjen legitimiteetti ja jo pelkästään oikeudellinen oikeus toimintaan oli niin vahva, etteivät ne tarvitseet samanlaista tunnustusta (*certification*) EU:lta kuin esimerkiksi tietyt alkuperäisasukasväestöt. Sitäkin enemmän järjestöt hyödynsivät instituutioita (*institutional appropriation*). Vetoomuksella SLL haki vääntömomenttia Euroopan parlamentista, ja täten SLL hyötyi kyseisen instituution toimintamahdollisuuksista, resursseista ja arvovallasta. Tavoite oli sama komission osalta, ja vaikka lopputulos olikin kantelijoiden näkökulmasta huono, kanteluprosessin aikana komission selvitystyö sekä sai kotimaista julkisuutta että loi konkreettisesti painetta päätöksentekijöille Vuosaari-asiassa.

Toimiko Vuosaaren satamakiistassa ylijäräinen edistämisyhteistyö? Toiminta perustui arvoihin ja ideaaleihin, sillä aktivistit halusivat lainkäytön kautta edistää luonnon- ja ympäristönsuojelua. Toiminta oli ylijäräistä ja selkeän poliittista, vaikka käytetyt keinot liittyivätkin oikeudenkäyttöön. Täten verkosto ei rakentunut vain asiantuntemuksen varaan, jota sitäkin oli sekä luonnonsuojelusta että ympäristölainsäädännöstä, ja verkostossa oli ympäristöjärjestöjen ja lakimiesten lisäksi vihreitä Euroopan parlamentista ja epäsuorasti rahoituksen kautta paikallisia maanomistajia. Kyseessä oli kuitenkin niin rajattu yksittäistapaus, johon reagoitiin olosuhteiden pakosta niin rajatulla keinovalikoimalla, että toiminnan analyysiin on edistämisyhteistyöjä parempia käsitteitä, esimerkiksi kampanjakoalitiio sekä sisä- ja ulkopiiriläisten koalitiio. Edistämisyhteistyön näkökulma on hyödyllisempi zoomatessa tapauksesta kauemmaksi, ja katsottaessa mahdollisesti esimerkiksi Naturan luomista EU:ssa. Vuosaaren satamakiistan ympärille rakentuneella koalitiolla oli kuitenkin niin monia ylijäräisen edistämisyhteistyön piirteitä, että käsitettä voi käyttää tapausta tutkittaessa yhtenä työkaluna.

Kaikkienensa ylijäräinen toiminta Vuosaaren satamakiistaan liittyen on parempi hahmottaa koalitiona kuin verkostona. Toiminta oli laajempien temaattisten kokonaisuuksien ympärille rakentuviin ylijäräisiin verkostoihin verrattuna pienimuotoista. Samoin toiminta yksittäisiä instituutioita kohtaan, erityisesti kanteleminen komissiolle, suosii keskitetympää toimintamallia kuin esimerkiksi ilmastonmuutoksen vastainen kampanjointi, jossa institutionaalinen toimintakenttä,

keinot ja tavoitteet ovat niin moninaisia, että keskitetty toimintamalli olisi raskas ja tehoton. Ylipäättään verkoston käsite on parhaimmillaan hahmotettaessa niin laajaa ja moninaista toimintaa, että yksinkertaisemmat, mutta usein intensiivisempää vuorovaikutusta ja selkeämpää järjestäytymistä käsittelevät lähestymistavat eivät toimi.

6.3 *Mistä satamakiistassa oli kyse?*

Tässä alaluvussa käsitellään aluksi ympäristöjärjestöjen tavoitteita, joiden pohjalta arvioidaan mistä tapauksessa varsinaisesti oli kyse. Tästä siirrytään analysoimaan valittuja toimintatapoja. Esitettyjä selityksiä vertaillaan myös vaihtoehtoiseen selitysmalliin. Välillä käsittely paneutuu myös sinällään kansallisiin seikkoihin, mutta ne liittyvät tapauskokonaisuudessa myös kiistan yllärajaan luonteeseen.

6.3.1 Ympäristöjärjestöjen tavoitteet

Mitä ympäristöjärjestöt tavoittelivat tapauksessa EU-toimillaan paikallisen luonnon hyväksi? Sinällään tavoiteltiin sataman *rakentamisen estämistä* (Joutsamo 16.6.2008), mutta jos se ei ollut mahdollista, pyrittiin saamaan *lisäaikaa, parannuksia projektiin ja kompensatiota*. Lisäksi SLL:ssä asiaan liittyi aluepoliittista ajattelua: tarvitseeko satama sijoittaa juuri Helsinkiin (Joutsamo 16.6.2008; Veistola 2001)? Kompensatio olisi tarkoittanut lähinnä uusien Natura-alueiden luomista tai vanhojen laajentamista vastapainoksi menetetyille luontoarvoille, jos hanke olisi toteutettu poikkeuslupamenettelyllä. Tällaisessa tapauksessa ympäristöjärjestöt olisivat toimineet luontodirektiiviin perustuvan riittävän kompensaation toteutumisen puolesta (Veistola 7.2.2008), mutta ainakin vetoamusvaliokunnan Lowen vaikutelmaksi jäi, että SLL oli vähemmän kiinnostunut kompensaatiosta kuin ennakkotapausmerkityksestä. Tähän liittyy tietysti taktiikka: kompensatio edellytti vihreää valoa sataman rakentamiselle, joten kompensaatiosta puhuminen itsessään oli myönnytys. (Lowe 26.2.2008.)

Sataman rakentamisen estäminen alkoi näyttää erittäin epätodennäköiseltä vuoden 2002 aikana, kun aluksi tammikuussa valtioneuvosto arvioi, etteivät sataman haitalliset ympäristövaikutukset ole riittäviä hankkeen keskeyttämiseksi, kesäkuussa KHO hylkäsi

Natura-valitukset pitäen seutukaavan voimassa, ja lokakuussa kaupunginvaltuusto teki päätöksen sataman rakentamisesta. Peruskivi muurattiinkin jo tammikuussa 2003. Ennen lopullisia päätöksiä uskoa rakentamisen estämiseen oli. Esimerkiksi Niemelän ja Sarion esitellessä tapauksen EEB:n Schneiderille faktat olivat hänestä tuolloin niin selvät, että hän uskoi SLL:n pystyvän voittamaan¹ tapauksen (Schneider 29.2.2008). Veistola (7.2.2008) lähtisi yhä ajamaan tapausta, jos se syntyisi tänä päivänä.

SLL:n valitustoiminta, jolle ulkopuolinen tuki oli tärkeää, ainakin pitkitti tapausta (Joutsamo 16.6.2008; Veistola 7.2.2008). Tässä EU-mahdollisuusrakenne oli tärkeä, sillä KHO:n päätöksen jälkeen valitus- ja vaikuttamiskanavat oli Suomessa käytetty. Viivästyminen ainakin antoi alueen luonnolle lisääaikaa (Veistola 2001). Ja vaikka rakentamista ei pystyttäisi estämään, hankkeen viivästyminen luo ennakkotapauksena pelotteen tulevaa varten. Rakentamisesta voidaan tehdä vaikeaa, hidasta ja kallista eri vaiheissa. Tapauksessa esimerkiksi merenpohjan ruoppaustöiden valmistelu keskeytyi valituksen vuoksi vuonna 2004 rakentamista pitkittäen (valituksen olivat tosin tehneet maanomistajat, eivät ympäristöjärjestöt) (HS 11.7.2004). Toisaalta prosessin pitkittäminen ei ole välttämättä tavoitteena, vaan Vuosaarenkin tapauksessa esimerkiksi Sevonista (28.2.2008) vaikutti siltä, että prosessin kesto tuli ympäristöjärjestöille yllätyksenä. Päinvastoin, pitkittyvät kiistat ovat raskaita ympäristöjärjestöillekin:

Onhan se pitkällistä, ei tällaista toivoisi tulevaisuudessa montaa tulevan. Vuotos-hankehan on yksi vielä pidempi ja se näyttää jatkuvan, mutta on ne kuluttavia järjestötoiminnassakin. Pitäisi pystyä hoitamaan muitakin asioita ja siirtämään painopistettä, niin siinä on sitten tällaisia ikuisuushankkeita painolastina aina. On rasite. (Joutsamo 16.6.2008)

On otettava myös huomioon, että satamahanke käynnistyi 90-luvun alussa, jolloin Suomen jäsenyys ihmisoikeuksiin keskittyvässä Euroopan neuvostossa oli uusi asia.

¹ ”Voittaminen” voi tosin tarkoittaa eri asioita, esimerkiksi rakentamisen estämistä, parannuksia projektin toteuttamiseen tai poikkeuslupamenettelyä ja hyvää kompensatiota.

EU-jäsenyyden osalta edes hakeminen ei ollut ajankohtaista. Nykyään vastaavan projektin aloittaminen olisi erilaista:

Tässä oli kuitenkin se puoli, että tämä prosessi alkoi merkittävästi ennen Suomen EU-jäsenyyttä ja näiden direktiivien voimaantulusta, että on nyt ehkä vaikea kuvitella, että samanlaista prosessia voitaisiin käynnistää jossain muualla kun nämä kaikki ovat heti alussa voimassa. Sikäli osui taitteeseen, sillä tavalla ei nyt katsota sitä esimerkiksi Naturan kannalta hirveänä ennakkotapauksena, että jos nyt alettaisiin kohdella jotain Natura-kohdetta samalla tavalla, niin se tuskin olisi mahdollista. Että joku pienempi hanke vielä voisi mennä läpi, mutta ei näin massiivinen. (Joutsamo 16.6.2008)

Tietyn hankkeen voi myös toteuttaa monin tavoin. Konkreettisista ympäristöä suojelevista ratkaisuista Vuosaaren satamassa Helsingin satama mainitsee esimerkiksi sataman koillissivustalla olevan 13 metriä korkean, kilometrin mittaisen meluesteen (Mäkinen 2008, 107), kalliimman Itä-Tontun väylävaihtoehdon valinnan (Vuosaaren satamahanke 2008, 11) sekä 15 metriä korkean melumäen, joka toimii meluesteenä Natura-alueen suuntaan (Mäkinen 2008, 108). Niemelä (4.9.2008) näkee, että suurin osa ympäristölle positiivista ratkaisusta, jotka satama nostaa nykyään esille, on tehty ympäristönsuojelijoiden vaatimusten seurauksena. Natura-vaiheen vaikutus koko rakennusprosessiin todetaan Helsingin sataman julkaisussakin:

Toisaalta voidaan hyvin väittää, että Natura-oikeusprosesseissa omaksuttu tinkimätön ympäristön huomioonottaminen vaikutti varmasti koko sataman rakennusvaiheeseen. Eri lupaprosesseissa, erityisesti aiemman telakkatoiminnan aiheuttaman merenpohjan pilaantumisen puhdistamisessa suunniteltiin ja toteutettiin Suomessa ainutlaatuisen suurimittainen ja vaikea ympäristön kunnostushanke nivoen se vielä saumattomasti yhteen sataman rakentamisen kanssa. Tässäkin työssä oli koko ajan lähtökohtana halu minimoida haitalliset ympäristövaikutukset. (Marttinen 2008, 35)

Orgaanisten tinayhdisteiden poistaminen merenpohjasta ei mennyt mallikkaasti, esimerkiksi sataman tekninen johtaja tuomittiin sakkoihin luparikkomuksista (HS 8.7.2005), mutta pääsihteeri Joutsamo (16.6.2008) nostaa esille samat seikat eli miten luonnonsuojelijoiden toiminta herkisti sataman ympäristöseikoille, mikä näkyi esimerkiksi nopeana toimintana TBT:n poistamiseksi. Naturen toteuttamisesta Vuosaaren ja Östersundomin suunnalla oli väännetty kättä ainakin vuodesta 1996 kun taas korkeat TBT-pitoisuudet löydettiin vasta vuonna 2003, jolloin kaupunki ja satama olivat ehtineet oppia ottamaan ympäristönäkökohdat paremmin huomioon. Tietoa Vuosaaren suurista maalaus- ja hiekkapuhallusjättemääristä olisi tosin ollut saatavilla jo 90-luvulla kauan ennen ruoppauksia (ks. Merentutkimuslaitos 1997, 2; Metropolitan Port 1995).

Miten arvokkaasta luontokohteesta kiistassa oli kysymys? Alueen todelliset luontoarvot eivät olleet mitenkään poikkeukselliset. Porvarinlahti tai sen itäpuolella sijaitsevat Östersundomin lintuvedet eivät kuulu Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja BirdLife Suomen tarkoin kriteerein ja tieteellisin laskelmin valitsemiin 411 Suomen tärkeään lintualueeseen (FINIBA) (Leivo ym. 2001). Aiemmin alueen lintuarvot olivat korkeammat, mutta Porvarinlahden umpeenkasvaminen ja muu ympäristön muutos ovat niitä vähentäneet (Lehtiniemi 6.6.2008, sähköpostiviesti). SLL:n entinen pääsihteeri Esko Joutsamo (16.6.2008) kuvaa tapauksessa vaikuttaneita tekijöitä ja Porvarinlahtea seuraavasti:

Siinä syntyy helposti lumipalloeefekti, jos jossain kohdassa annetaan periksi. Vaikka voi todeta, että ei tämä Porvarinlahti nyt ihan huippukohde sinänsä ole, onhan Helsingissä hienompiakin, Vanhankaupunginlahti ja tällaisia. Mutta onhan Vanhankaupunginlahdellekin esitetty kaatopaikkaa ja rakennuskäyttöön sitä on myös aikoinaan esitetty. Nämä on aina vaaran paikkoja jos syntyy tällainen ennakkotapaus, sitten voidaan mitätöidä moni muukin asia. On vaikea torjua, jos yhdessä on annettu periksi.

Kiistassa ei täten tietenkään ollut kyse pelkästään paikallisista luontoarvoista, vaan ennakkotapausmerkityksestä ja lainkäytön periaatteista. Vetoamusvaliokunnan

tiedonhankintamatkaraportissa tuodaan esille ennakkotapausmerkitys vuoden 2004 itälaajentumiseen liittyen (vetoamusvaliokunta 2004, 6). Jos vanha jäsenvaltio pääsisi kuin koira veräjältä, edellyttäisiinkö uusiltakaan vuoden 2004 alussa unioniin liittyneiltä jäsenvaltioilta tiukkaa EU:n ympäristönormien noudattamista (Lowe 26.2.2008)? Tärkeitä ulottuvuuksia ennakkotapausmerkityksessä olivat muun muassa vaihtoehtotarkastelun toteuttaminen, lintu- ja luontodirektiivien biologisen arvioinnin politisoituminen (Veistola 7.2.2008; Niemelä 4.9.2008) sekä kompensatiovelvollisuus Natura-kohteen heikentymisestä (Nordberg 2007, 64). Ympäristöjärjestöille tärkeintä oli lain noudattaminen koko prosessissa, myös mahdollisessa poikkeuslupamenettelyssä, jossa hankkeen toteuttamiselle asetettavien vaatimusten tuli täytyä tarkasti (Niemelä 4.9.2008). Vuosaaren tapauksessa nämä vaatimukset eivät kuitenkaan täyttyneet, koska oikeuskansleri ei nähnyt perustelujen osoittavan ”pakottavaa tarvetta rakentaa satama juuri Vuosaaren” (YM 2002a). Ylipäätään kyse oli tärkeästä ennakkotapauksesta, jolla oli kansallistakin merkitystä (Joutsamo 16.6.2008), kuten myös Veistola tuo esille:

Vaikka tämä tietty hävittiin, kuitenkin saatiin estettyä, ettei tästä kuitenkaan tullut maan tapa sitten kumminkaan. Mutta tämä oli kuitenkin ihan se peruslähtökohta, että kansallisesti ja mahdollisesti kansainvälisestikin tämä on ennakkotapaus, että sitä varten me tässä ruvettiin sitten härräämään. (Veistola 7.2.2008)

Vetoomuksella Euroopan parlamentille tapaus haluttiin ikään kuin ”katsoa loppuun”, haettiin periaatteellista ja ”pahoittelevaa” kantaa tulevia tapauksia varten. Suuria toiveita vetoomukselle ei muuten asetettu, sillä rakennustöiden keskeyttämistä ei nähty realistisena. (Joutsamo 16.6.2008.) Ilman asian käsittelyä Euroopan parlamentissa tapauksen poliittinen ennakkotapausluonne olisi kuitenkin jäänyt ohuemmaksi ja mahdolliset laajemmat vaikutukset vähäisemmiksi. Täten vetoomuksen voi nähdä vielä ennakkotapausmerkityksellisempänä toimena kuin kantelut komissioon, joilla mahdollisuudet vaikuttaa hankkeen toteutumiseen olivat suuremmat. Tosin vetoomuksella onnistuttiin nostamaan tietoisuutta Natura-lainsäädäntöön liittyvistä seikoista, ja saatiin mahdollisesti viranomaiset ja päättäjät varovaisemmiksi vastaavien tulevien hankkeiden osalta, missä suhteessa prosessi on ollut hyvä (Lowe 26.2.2008).

Siihen, että asiaa ei ole saatu edistettyä tai vietyä loppuun parlamentissa, ei Lowen mukaan voi olla tyytyväinen.

Ympäristöjärjestöjen tavoitteita tapauksessa on hyödyllistä verrata alueen asukkaiden Pelastetaan Vuosaari –liikkeen tavoitteisiin, ja siihen, millaisia vaikutuksia tällä oli käytettyihin keinoihin. Vuonna 1990 kaupunki valmisteli yleiskaavaa, johon kuului laajamittaisia suunnitelmia Vuosaaren kehittämisestä. Hankkeiden suuruus hirvitti monia kaupunginosassa järjestetyn, yleiskaavaan liittyvän yleisötilaisuuden osallistujia, ja tilaisuuden jälkeen he päättivät spontaanisti kokoontua myöhemmin ja katsoa mitä asialle olisi tehtävissä. Epävirallisen Pelastetaan Vuosaari -liikkeen johtoon nousi Ylen toimittaja Päivi Istala ja liikkeessä toimi monia muitakin koulutettuja, asiantuntijatehtävissä työskennelleitä henkilöitä. Tavoitteena oli välttää liian tiheä rakentaminen ja lähiöongelmat Vuosaaressa sekä suojata alueen luontoarvoja ja estää sataman rakentaminen. (Istala 9.6.2008.) Täten toisin kuin ympäristöjärjestöt, jotka olivat enemmän kiinnostuneita ennakkotapausmerkityksestä, liikkeen aktivistit halusivat suojella juuri omaa kaupunginosaansa ja lähiympäristöä.

Pelastetaan Vuosaari käytti monipuolista keino- ja protestirepertuaaria. He järjestivät mielenosoituksia (HS 27.8.1990; HS 30.8.1990a), suruliputtivat Vuosaaren sillan mustilla jätessäkeillä satamavarauspäätöksen ja asutussuunnitelmien vuoksi (HS 20.9.1990) ja järjestivät hiljaisen mielenilmauksen kaupunginvaltuustossa sataman rakentamisesta tehdyn periaatepäätöksen jälkeen (Istala 9.6.2008). He keräsivät myös adresseja¹ (HS 27.8.1990; HS 24.10.1997) ja tekivät valituksia (HS 2.10.1996; Istala 9.6.2008; HS 15.7.1995; päätös 2002). Vuonna 1991 Pelastetaan Vuosaari julkaisi Vuosaaren vaihtoehtoisen kaavaluonnoksen, jossa liike toi esille hyväksyvänsä kaupunginosan asukasmäärän maltillisen kasvattamisen, minkä he olivat tuoneet esille alusta alkaen, mutta satamaa liike vastusti (HS 27.8.1990; HS 7.10.1991; Istala 9.6.2008). Liikkeellä oli myös monia liittolaisia: Paulig Oy, jolla oli Vuosaaressa kahvinpaahtimo (HS 7.10.1991), Finnlines, joka ajoi vuoteen 1996 asti uuden sataman perustamista Kirkkonummelle, sekä liikemies Peter Fazer (Istala 9.6.2008). Vuosaaren

¹ Paikalliset asukkaat olivat keränneet adressin satama-asiassa jo 70-luvulla (Ketola 2008, 261).

perinteisemmät toimijat Vuosaari-Seura, Vuosaari-säätiö ja vastikään perustettu Vuosaaren asukastoimikunta olivat pienemmässä roolissa (ks. HS 6.5.1992). Protestitaktikoihin ja oman asuinalueen muutoksia vastustavaan NIMBY-asetelmaan¹ yhdistyi siis laajaa liittoutumista, realismia tavoitteiden asettamisessa sekä proaktiivista vaihtoehtojen esittämistä. Pelastetaan Vuosaaren toiminta oli aktiivisinta juuri ennen periaatepäätöksen tekemistä kaupunginvaltuustossa keväällä 1996 (ks. HS 24.4.1996). Istalan (9.6.2008) mukaan liikkeen toiminta kuitenkin taantui kielteisen satamapäätöksen jälkeen (ks. myös HS 5.10.1997).

Ympäristöjärjestöjen ja Pelastetaan Vuosaaren tavoitteiden universaaliuden ja partikularistisuuden ero tuli todennäköisesti esille ympäristöjärjestöjen aktiivisuudessa Vuosaaren tapauksen eri vaiheissa. Ennen satamapäätöksen tekoa vuonna 1996 Pelastetaan Vuosaari oli kiistassa aktiivisin toimija, ja sillä oli jonkin verran yhteistoimintaa ympäristöjärjestöjen kanssa. SLL:n pitkäaikaisen pääsihteerin Esko Joutsamon (16.6.2008) mukaan "yhteistyötä oli aika lailla", esimerkiksi alueella tapahtuvien melontaretkien ja yhden isomman purjehdusretken muodossa. Pelastetaan Vuosaaren Päivi Istalan (9.6.2008) mukaan kommunikaatio sinällään pelasi ja esimerkiksi SLL:n Ilpo Kuronen kävi heidän kokouksissaan ja Natura-rajauksia katsottiin useasti yhdessä, mutta kansalaisliike ei kuitenkaan saanut SLL:ää tai sen nuorisojärjestöä Luonto-Liittoa liikkeelle haluamallaan tavalla. Joutsamon (16.6.2008) ja Veistolan (7.2.2008) mukaan Porvarinlahden alueella oli tietynlainen ennakkotapausmerkitys kansallisestikin, ja ympäristöjärjestöjen ensimmäinen toimi nähtiin, kun Uudenmaan ympäristönsuojelupiiri, Helsingin luonnonsuojeluyhdistys ja Vantaan ympäristöyhdistys (kaikki ovat osa Suomen Luonnonsuojeluliittoa) vaativat helmikuussa 1993, että ministeriö jättäisi vahvistamatta uuden seutukaavan Vuosaaren satamaa ja sen liikenneyhteyksiä koskevat osat (HS 23.2.1993). Ilmeisesti tällaisten seikkojen merkitys ei ollut riittävä, jotta SLL olisi todella lähtenyt ajamaan asiaa tässä vaiheessa. Vasta kiistan juridisoituminen kaupungin tekemän rakennuspäätöksen jälkeen ja yleiseurooppalainen Natura-ohjelma toivat pöytään tarpeeksi panoksia luonnonsuojelijoiden näkökulmasta. Pelastetaan Vuosaaren näkökulma oli paikallinen,

¹ *Not In My Backyard*. Termiä on käyttänyt ensimmäisenä Travel Livezey (1980).

kun taas SLL lähti liikkeelle Vuosaaren osalta toden teolla vasta Natura-ohjelman myötä (Joutsamo 16.6.2008).

Komission puuttuminen kansallisten viranomaisten toimiin ja EYT:n ratkaisut saattavat antaa paikallisille ympäristökiistoille aseman ennakkoratkaisuna, joka vaikuttaa laintulkintaan kaikkialla EU:ssa. Schneider (29.2.2008) näkeekin ympäristölainsäädännön saralla juuri toimeenpanon ongelmallisena, ja komissio näyttäisi käsittelevän joitain kanteluita liian varovaisesti, liian pitkään, ja antaen poliittisten paineiden vaikuttaa liikaa. Esimerkkinä komission taipumisesta poliittisen paineen alla on Mühlenberger-Lochin Natura-alueen tapaus, jossa Saksan liittokansleri Schröder vetosi tulokseksikaasti komission puheenjohtaja Prodiin, jotta komissio ei puuttuisi Airbus-projektiin (Der Spiegel 2000).

SLL:llä oli eurooppalaista ennakkotapausmerkitystä enemmän mielessä kansallinen merkitys, koskien jopa tiettyjä kiistakohteita. Vuotos oli näistä tärkein (ks. myös HS 25.3.2000), Vattajan ollessa toinen kansallinen Natura-kiistakapula (Vuosaari oli kolmas). Linnustollisesti arvokas, 24 neliökilometrin Natura-kohde Vattajanniemi sijaitsee Kokkolan kaupungin alueella. Puolustusvoimat käyttää hiekkadyyneistään tunnettua Vattajaa ampuma-alueena. (Länsi-Suomen ympäristökeskus 2004.) Vuotoksen aikoinaan suunnitellun tekoaltaan alueella lähinnä Pelkosenniemellä sijaitsee useita Natura-kohteita. KHO kumosi altaan rakennusluvan vuonna 2002 (Ruuhijärvi ym. 2008, 271). Natura-alueita suojelee ylipäätään niin sanottu "Brysselin lukko" (Veistola 2008, 242), sillä niitä ei voi purkaa pelkästään kotimaisin päätöksin, ja Vuotoksen altaan mahdollistava vesilain muutoskin vaatisi nykyhallituksessa vihreiden suostumuksen (Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007, 82, jonka toteuttamista Mari Kiviniemen hallitus jatkaa). Suurin osa näistä tekijöistä ei kuitenkaan ollut vielä olemassa Vuosaari-kiistan ollessa kuumimmillaan. Veistola kertoo miten SLL lähti liikkeelle Vuosaari-asiassa kun näytti siltä, että Natura-kohdetta oltaisiin rajaamassa epäasianmukaisesti:

No ne oli ne perussyyt minkä takia me sitten tästä lähettiin liikkeelle. Koska me ajateltiin, että sitä samaa analogiaa olisi voitu käyttää, lähinnä Vuotoksella, sitä me pelättiin. Että jos ei Helsingissä, niin miksei sitten tuolla muualla maassa. Sitten kyllä opittiin, että tämä Helsinki on vähän tasa-arvoisempi kuin muut paikkakunnat. (Veistola 7.2.2008)

SLL:n tekemät valitukset kansallisiin tuomioistuimiin EU:n Natura-luonnonsuojeluohjelmasta kantoivat myös hedelmää: esimerkiksi Vattajan ampuma-alueen dyynit ja Kemihaaran suot sisällytettiin Natura-ohjelmaan juuri SLL:n tekemien valitusten myötä (Veistola 2008, 242). Ympäristöjärjestöt halusivat siis suojella Natura-ohjelmaa, mikä tietysti edesauttoi luontoa yleensä. Vuosaaren luontoa suojeltiin toissijaisesti. Tämä avaa mielenkiintoisia näkymiä luonnehdinnan "paikallinen ympäristökonflikti" suhteen. Pelastetaan Vuosaarelle toiminnan kohteena oli Vuosaari, mutta ympäristöjärjestöille Vuosaari oli enää tapahtumapaikka, sillä Natura oli oikeastaan luonut kiistan. Jos ympäristöjärjestöjen toiminnalle tapauksessa pitäisi määrittellä maantieteelliset kohteet, olisivat ne edellä mainittujen Vuotoksen ja Vattajan lisäksi Bryssel ja Helsinki, joissa tehtiin tärkeitä päätöksiä Natura 2000:n soveltamisen suhteen.

6.3.2 Mikä on väline, mikä on päämäärä?

Yhteiskunnallisia liikkeitä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa lain ja kanteluiden käyttöä analysoidaan paljolti välineinä kiistojen voittamisessa (ks. esim. Andretta & della Porta 2002; Tarrow 2005, 151-152; Burstein 1991). Tässä tapauksessa lainkäyttö oli päämäärä ja ympäristökiista oli väline. Julkisuuttakin tapaus sai kosolti monimutkaisuudestaan huolimatta. "Valituskiemurat ovat menneet välillä niin sotkuisiksi, että ainoastaan juristit ovat tienneet missä mennään – ja mistä voi valittaa" (HS 17.10.2004). Yleensä julkisuutta pidetään välineenä, jolla kiistassa voidaan vaikuttaa, ja itse kiistan tuloksella voi olla vaikutuksia kyseisen tapauksen lisäksi tulevaan politiikkaan ja lainsäädäntöön. Vuosaaressa taas kamppailu käytiin lainkäytöstä, jolla saattoi olla vaikutusta politiikkaan ja yksittäistapaukseen. Julkisuus ei ollut tärkeä resurssi tässä, vaan mieluummin tapaus oli resurssi ja keino, jolla saatiin

itsessään arvokasta julkisuutta toivotun ennakkotapausmerkityksen sivutuotteena. Valitukset ja kantelut taas olivat keinon eli tapauksen ehdollinen ominaisuus, joka tuli esille kohteesta tehtyjen päätösten myötä.

Andretta ja Della Porta (2002, 68) määrittelevät eräässä paikallisessa ympäristökiistassa käytetyt keinot pyyntöihin (esimerkiksi lehdistötilaisuudet ja vetoomukset), hallinnollisiin (*procedural*, valitukset ja oikeudenkäynnit), mielenosoituksellisiin sekä yhteenottaviin (*confrontational*) (ks. myös della Porta & Diani 2006, 163-192). Ympäristökiistoihin Suomessakin liittyy usein protestointia tai kansalaistottelemattomuutta eli kahteen viimeiseen kategoriaan kuuluvia toimia. Esimerkiksi suomalaisen ympäristöliikkeen tietynlaisena lähtölaukauksena pidetyn Kojjärvi-liikkeen aktivistit kiinnittivät itsensä kettingeillä traktoreihin. Vastaavanlainen protestointi nähtiin mahdollisena Vuosaaren kiistassakin. Sataman maaliikenneyhteyksien rakennustöiden avajaisjuhlassa poliisi oli varautunut järjestyshäiriöihin (HS 7.2.2004):

Poliisi sai töitä, kun Helsinki pelkäsi mielenosoittajien pilaavan Vuosaaren satamatöiden avajaisjuhlat. Alkupaukku räjäytettiin nimittäin luontojärjestöjen Naturaan esittämällä ruisrääkkäpellolla. Mielenosoituksen sijasta Luonnonsuojeluliitto järjesti tiedotustilaisuuden eduskunnassa kansanedustaja Heidi Hautalan (vihr.) kanssa. Tilaisuudessa korostettiin, miten tärkeää olisi edetä suurhankkeissa lakeja noudattaen. (SLL 2004)

Pelastetaan Vuosaari hyödynsi 90-luvulla julkisia performansseja, protestoi kaupunginvaltuuston kokouksessa ja järjesti mielenosoituksia. He demonstroivat joukkovoimaa myös keräämällä adresseja useaan otteeseen. SLL ei kuitenkaan lähtenyt keräämään nimiä luontodirektiivin 4 artiklan 1 kohdan tai 6 artiklan 4 kohdan oikean tulkinnan puolesta. Liitossa katsottiin, että kansanliike oli jo olemassa ja he saivat tietysti käyttää haluamiaan keinoja (Joutsamo 16.6.2008), mutta liitolle sopivat tässä tapauksessa erilaiset toimintakeinot. Natura-alueiden rajauksen ja haitta-arvioinnin politisoitumista vastaan katsottiin olevan tehokkaampiakin keinoja kuin protestitoiminta ja puihin kahliutuminen. Paikkaan sidottu häiriötoiminta, esimerkiksi juuri koneisiin

kahliutuminen olisi suurelta osin ollut lisäksi mahdotonta ennen vuotta 2003, jolloin sataman rakennustyöt varsinaisesti aloitettiin. Pelastetaan Vuosaaren adressinkeruu vuoden 1996 satamapäätöksen jälkeen jäi viimeiseksi epäkonventionaaliseksi toimeksi tapaukseen liittyen, sillä kiistan myöhempisiin vaiheisiin ei tietojeni mukaan liity yhtään protestia, mielenilmausta tai joukkovoiman näyttöä paikallisesti, kansallisella tasolla tai eurooppalaisittain. Ympäristöjärjestöt eivät varsinaisesti pyrkineet edes demonstroimaan kannattajiensa lukuisuutta, mikä on adressien ja mielenosoitusten yksi funktio (della Porta & Diani 2006, 172), vaan pääasiassa viranomaisiin ja oikeuslaitokseen kohdistuneiden toimiensa lisäksi he viestivät argumenttejaan ulospäin muun muassa mielipidekirjoitusten, tiedotteiden ja tiedotustilaisuuksien kautta. Niemelä (4.9.2008) näkee kiistan protestimuodoiltaan erittäin siistinä kuten Veistolakin (HS 17.10.2004):

Tämä oli varmaan Suomen historian sivistynein ympäristökamppailu, jossa suojeluväelläkin oli kravatti kaulassa. Asioita ei ole puitu ketteingeissä, mielenosoituksessa, mediassa, vaan paperilla, siististi sisätiloissa, tutkimusten ja vastatutkimusten, juristien ja oikeusnormien avulla, lakikirja ja tutkimukset aseina. Ei tällaista enää tule toista!

McAdam ym. (2005) ovat osuvasti otsikoidussa artikkelissaan (*“There will be fighting in the streets”*) kritisoineet miten 60-luvun perinnön jäljiltä yhteiskunnallisten liikkeiden nähdään yhä käyttävän erityisesti häiritseviä ja protestitaktiikoita. Erityisesti tarkasteltaessa EU:ta Brysselin ja Strasbourgin tasolla kansalaisjärjestöjen ja niiden kattojärjestöjen toiminta ei ole kovin protestisuuntautunutta, vaan toimintamuodot ovat EU:n poliittista mahdollisuusrakennetta mukaillen olleet konventionaalisia ja instituutiosuuntautuneita (Marks & McAdam 2009 [1999], 110). Erityisesti ympäristöasioissa protestit ovat olleet vähäisiä ja komissio kannustaa ympäristöjärjestöjä muihin kuin protestitaktiikoihin jopa siinä määrin, että Brysselissä myös Greenpeace toimii konventionaalisin keinoin (Rootes 2002, 385-387; ks. myös Imig & Tarrow 2001b, 21).

Protestitoiminnan vähyys Vuosaaren satamakiistassa ei ole mitenkään poikkeuksellista yljärjestöjen edistämisen verkostojenkaan näkökulmasta. Keckin ja Sikkinkin (1998, 18, 204) mukaan tällaisten verkostojen toiminnassa vaikuttaminen ja agendan määrittely ovat niin keskeisellä sijalla, ja käsiteltävät teemat ovat yleisesti ottaen sellaisia, että joukkomobilisaatio on epätodennäköistä tiettyjä kampanjan keskeisimpiä kohtia lukuun ottamatta. Samoin ihmiset, joiden etuja edistämisen verkostot ajavat, saattavat toteuttaa massaprotesteja (emt., 18). Keck ja Sikkink antavat esimerkkinä tällaisista ihmisistä mailtaan hädätyt. Jos tästä tekee rinnastuksen Vuosaareen, muutamat maanomistajat sponsoroivat Pelastetaan Vuosaari –asukasliikkeen joukkomobilisaatiota, mutta mobilisaation toteuttajat puolustivat tilustensa sijaan kaupunginosaansa (ja ehkä lisäksi omistamiaan pienempiä kiinteistöjä). ”Edistämisen verkostolaiset” eli ympäristöjärjestöt eivät lähteneet protestitaktikoihin.

Pelastetaan Vuosaaren toiminta ei ollut yhtä paljon universaaleihin arvoihin perustuvaa kuin ympäristöjärjestöillä, jotka muodostivat myöhemmän kollektiivisen toiminnan ytimen, vaikka suuri osa rahoituksesta tulikin sinällään muualta. Pelastetaan Vuosaari oli selkeästi alueen asukkaiden liike, vaikka se hyödynsi laajaa asiantuntemusta vaativia keinoja, esimerkiksi teki valituksia ja laati vaihtoehtoisen kaavasuunnitelman. Toiminnassaan he hyödynsivät myös symboleja, vetosivat tunteisiin sekä massavoimaan adresseillaan ja pyrkivät medianäkyvyyteen. Kiistan luonne oli ennen vuoden 1996 periaatepäätöstä satamasta sellainen, että kokonaisvaltainen vaikuttaminen kokonaisvaltaiseen asiaan vaati kokonaisvaltaista toimintamallia. Ympäristöjärjestöt kohtasivat myöhemmässä vaiheessa omista intresseistään käsin spesifimmän kohteen, johon vaikuttaminen kokonaisvaltaisesti vaati spesifimpejä toimia.

Poliittisten mahdollisuuksien puute johtaa kansalaisjärjestöt usein käyttämään juridisia mahdollisuuksia (Hilson 2002, 250). Voidaan myös katsoa, että riippumatta siitä miten mieleisiä politiikka ja lainsäädäntö ovat, politiikan toteutus ja lainsäädännön soveltaminen ovat aina osittain erillinen kokonaisuus, johon täytyy vaikuttaa. Tähän kokonaisuuteen voidaan vaikuttaa turvautumalla oikeuslaitokseen. Voidaankin väittää, että erilaiset valitukset ovat olleet kansallisten ympäristöliikkeiden tehokkain toimintatapa, joka on sittemmin omaksuttu EU-tasolla (Marks & McAdam 1996, 270).

Jos Suomi ei olisi liittynyt unionin jäseneksi, sillä olisi ollut vaikutuksensa vuonna 1996 säädettyyn luonnonsuojelulakiin ja Natura ei Suomessa olisi toteutettu. Vuosaaren kiista tuntemassamme muodossa ei olisi toteutunut, vaikka valituskonflikteja kansallisen lainsäädännön soveltamisesta olisi tietysti yhä syntynyt. Täten EU ei liittynyt niinkään siihen, että kiistassa siirryttiin Pelastetaan Vuosaari –asukasliikkeen jälkeen käyttämään lähinnä hallinnollis-juridisia keinoja, vaan siihen, että kiistassa ylipäätään käytettiin joitain keinoja. EU:n ulkopuolelle jättäytyneessä Suomessa Vuosaaren kiista olisi ehkä ollut ensisijaisesti kiista sataman rakentamisesta, ei niinkään luonnonsuojelualueista ja ainakin vähemmän ennakkotapausmerkityksestä. Ainakin kiista olisi jäänyt kestoltaan lyhyemmäksi kun väyliä asian viemiselle komissioon ja parlamenttiin ei olisi ollut.

6.3.3 Ulkopuolisen tuen vaikutus

Yllä olen selittänyt miten juridinen kehikko määritteli tapauksen ympäristöjärjestöille, mistä seurasivat niiden tavoitteet kiistassa. Tavoitteet taas ohjasivat käytetyt keinot vahvasti hallinnollis-juridisiin. Voisiko kuitenkin jokin kilpaileva selitysmalli (ks. Yin 2009, 133-135, 143-144) selittää valitut taktiikat paremmin? Seuraavaksi tarkastelen tällaisista ulkopuolisen tuen roolia. Ulkopuolisen tuen osalta kiinnostava kysymys on sen vaikutus liikkeen päämääriin ja toimintatapoihin. Maltillistaako ulkopuolinen, jollain tapaa "elitistiseltä" taholta tuleva tuki kansalaisjärjestön päämääriä ja toimintaa? Vai onko kyse kontrollin sijaan enemmänkin "suuntaamisesta" (*channeling*), jossa liike muuntuu hienovaraisemmin ammattimaisemmaksi virallisten kansalaisjärjestöjen kasvattessa merkitystään, mutta päämäärät ja toimintatavat eivät sinällään muutu? (Cress & Snow 1996, 1091; Jenkins & Eckert 1986.)

Yllä esitetyt hypoteesit koskevat laajempien kansalaisliikkeiden pidemmän aikavälin kuluessa saamaa tukea ja tämän tuen pidempiaikaisia vaikutuksia, mutta tema on relevantti myös tapaustutkimuksessani. Sekä Pelastetaan Vuosaari että ympäristöjärjestöt myöhemmässä vaiheessa saivat kummatkin tukea maanomistajilta. Kummassakin tapauksessa tuen antaja pystyi kontrolloimaan tarkasti miten hänen tukeaan käytettiin (eihän tukiraha koskaan järjestöille suoraan päätynytkään) ja

kummassakin tapauksessa tuki käytettiin konventionaalisiin tarkoituksiin. Pelastetaan Vuosaaren tapauksessa Peter Fazer otti yhteyttä ja maksoi asiakirjamaksuja, seminaareja ja päättäjien viemisen tutustumaan tilanteeseen paikan päällä (Istala 9.6.2008). Ympäristöjärjestöjen osalta Fazerit maksoivat lähinnä yhteisten lakimiesten kustannukset (HS 17.10.2004), vaikka laki yleisesti ottaen takasi maanomistajille ympäristöjärjestöjä paremman valitusoikeuden (Joutsamo 16.6.2008). Täten ulkopuolisella tuella ja perinteisellä, ei-protestihakuisella kollektiivisella toiminnalla oli selvä yhteys. Mutta moderoiko tuki kollektiivista toimintaa? Houkuttivatko saatavilla olleet resurssit ympäristöjärjestöt monista vaihtoehtoista yhdenlaisen toiminnan polulle, joka olikin maanomistajille ehkä ainoa vaihtoehto?

Ympäristöjärjestöjen osalta toiminnan päämäärät olivat Natura-ohjelmassa, joka toteutettiin poliittisilla ja hallinnollisilla päätöksillä lakia soveltaen. Tähän liittyen ympäristöjärjestöt pystyivät hyödyntämään ympäristöasiantuntemustaan kanteluprosesseissa. Joutsamo (16.6.2008) vastaa kysymykseen SLL:n toiminnasta, jos maanomistajia ei olisikaan ollut, toteamalla, että ”ilman muuta voi sanoa, että se olisi merkittävästi heikentänyt tilannetta ja todennäköisesti prosessi olisi loppunut paljon aikaisemmin siinä tapauksessa.” On huomattavasti todennäköisempää, että puuttuva ulkopuolinen tuki olisi johtanut ympäristöjärjestöjen osalta kapeampaan toimintaan, jota ei olisi ehkä jatkettu Euroopan parlamentin vetoomusvaliokuntaan asti, kuin että toiminnan varsinainen luonne olisi muuttunut. Ympäristöjärjestöt valitsivat itse päämäärät tapauksessa, tai oikeammin he valitsivat tapauksen, jossa oli käytettävä tietynlaisia keinoja. Tapaus määritteli keinoja enemmän kuin keinot tapausta.

6.4 *Institutionaalinen tausta*

SLL on niin suuri järjestö, että ulkopuolinen tuki yksittäisessä, vaikkakin merkittävässä tapauksessa ei muuta organisaation luonnetta tai vaikuta sen laajempiin päämääriin. Tämä johtuu organisaatioon juurtuneesta julkisen vallan haastamisen kulttuurista, jota oltiin totuttu toteuttamaan oikeussaleissakin. Seuraavaksi luon lyhyen katsauksen tähän institutionaaliseen taustaan sekä siihen, miten se mahdollisesti liittyi toimintaan ja oppimiseen Vuosaaren tapauksessa.

6.4.1 Institutionaalinen historia ja legalismi

Jos päämäärät sinällään selittävät ympäristöjärjestöjen toimintamuodot satamakiistassa, mikä sai järjestöt valitsemaan nämä päämäärät? Miksi järjestöt SLL etunenässä valitsivat Natura-ohjelmaan liittyvän lainkäytön taistelun arvoiseksi kohteeksi? Ja ajettiinko oikeudellisia päämääriä kaikesta huolimatta liian oikeudellisilla keinoilla? Mahdollista oikeudellisten päämäärien ja keinojen ylikorostamista on parasta kuvata legalismiksi, vahvaksi uskoksi lain hyödyllisyyteen ja voimaan. Hyödyllisyysuskomus johtaisi lain ja lainkäytön korostamiseen päämääränä, ehkä jopa arvona. Usko lain voimaan taas tekee siitä houkuttelevan vaikuttamiskeinon. Tietynlainen legalismi ei ole suomalaiselle kansalaisyhteiskunnalle vierasta. Esimerkiksi merkittävä raittiusliike haki fennomaanisen valtiokeskeisyyden hengessä ratkaisua yhteiskunnalliseen kysymykseen lainsäädännöstä, kieltolaista (Sulkunen & Alapuro 1987, 144, 152), ja jo varhain Suomessa kansan massamobilisaatio perustui muodollisille yhdistyksille (Alapuro & Stenius 1987).

Löytyisikö SLL:nkin institutionaalisesta historiasta tekijöitä, jotka johtaisivat sen valitsemaan liian oikeudellisia päämääriä ja keinoja? Mitä Naturaan toiminnan kohteena tulee, on se ympäristödirektiivin tärkein osa, ja ympäristödirektiivi taas on tärkein osa luonnonsuojelulainsäädäntöä EU:ssa. Kansainvälisen BirdLifen mukaan ”Natura 2000 on keskiössä Euroopan yrittäessä suojella luonnon monimuotoisuutta” (BirdLife International 2011a) ja järjestö kutsuu Naturaa lintu- ja luontodirektiivien ”erinomaiseksi osaksi” (BirdLife International 2011b). Vaikka suurin osa Naturaan sisältyvistä alueista on jo muutenkin jollain tapaa suojeltuja, viidenneksen EU:n pinta-alasta kattavan 25 000 luonnonsuojelukohteen verkoston (Euroopan komissio 2009) luominen ei voi olla ympäristöjärjestöille muuta kuin tärkeää. Lakimies Niemelä (4.9.2008) kuvaa ympäristöjärjestöjen päätöstä reagoida Vuosaaren tapauksessa seuraavasti:

Koska ympäristöjärjestöthän joutuivat tarkastelemaan tätä asiaa siltä kannalta, että voidaanko me sallia, että se haitta-arviointi politisoidaan? Että se ei olekaan objektiivista, vaan tarpeen mukaan voidaan olla sitä mieltä, että

haittaa on, ei olekaan, vähän tilanteen mukaan. Tähänhän ympäristöjärjestöillä ei ole varaa, sillä jos tällainen tulkintatapa hyväksytään, niin sehän tarkoittaa sitä, että näin voidaan menetellä kaikissa tuhansissa ojitushankkeissa Suomessa ja kymmenissä tuhansissa hankkeissa Euroopan laajuisesti. Eli vastakysymys on nyt se olisiko ympäristöjärjestöillä ollut mahdollisuutta olla reagoimatta tässä tilanteessa, olisiko niillä ollut mahdollisuutta jättää valittamatta? Mikäli ne katsovat oman toimintansa vakavasti otettavaksi ja miettivät vähän miksi ovat olemassa. Siis oman olemassaolon tarpeen kannalta... ei.

Ympäristöjärjestöjen päätöstä lähteä puolustamaan Natura ei voi täten pitää liian legalistisena siinä mielessä, että Natura-lainsäädännön merkitys toimintakentällä olisi yliarvioitu. Päätös toteuttaa tällaista päämäärää kantelemalla EU-komissiolle yksittäisestä kohteesta ei ollut myöskään mikään uusi, tämän tapauksen olosuhteista syntynyt aluevaltaus järjestölle. Esimerkiksi vuoden 1998 Natura-verkostoehdotuksesta SLL teki KHO:lle noin 150 valitusta (SLL 1999).

Pluralistiseen politiikkäkäsitykseen nojaava toimintakulttuuri, jossa julkisen vallan auktoriteetin haastamisessa ei nähdä mitään väärää, ja jossa valtion intressiä ei samaisteta yhteiseen intressiin (ks. Morag-Levine 2003), oli syntynyt kuitenkin paljon aiemmin, kun suomalainen ympäristöliike ja SLL olivat läpikäyneet muutoksen valtion myötäilijöistä omia ja luonnon intressejä ajaviksi aktiivisiksi toimijoiksi. Kiistakapuloina olivat 1970-luvulta alkaen niin metsät (Turunen 2008; Laurila 2008), kaavat (Telkänranta 2008b) kuin vesistötkin (Laurila 2008). Pluralistisessa politiikkäkäsityksessä seuraava askel on, kun legitiimi vastakkaisten intressien esille tuonti valtion sisällä laajenee kattamaan maan rajojen ulkopuoliset liittolaiset. Turusen (2008) mukaan kansainvälinen vetoomuskampanja sai Esko Ahon hallituksen pyörtämään päätöksensä purkaa Etelä-Suomen vanhojen metsien suojeluohjelma 1990-luvun alkupuolella. Telkänranta (2008a) taas kertoo miten ympäristönsuojelijoiden OECD:n (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, *Organisation for Economic Cooperation and Development*) ympäristöasioiden yhteistyöelimelle lähettämä raportti Kemiran titaanioksiditehtaan päästöistä Porissa vaikutti ratkaisevasti julkisuutta saaneen

kiistan ratkeamiseen ja puhdistuslaitteiden hankkimiseen. Suomen EU-jäsenyys vuonna 1995 loi uudenlaisen toimintaympäristön tällaiselle pluralistiselle, kansalliset rajat ylittävälle politiikalle, johon kansalaisyhteiskuntakin osallistuu.

Vuosaaren tapauksessa tärkeää oli, että julkisen vallan haastamisen kulttuuri oli mukaan lähteneissä järjestöissä niin vahva, että EU-jäsenyyden mukanaan tuoma entistä huomattavasti vahvempi kansainvälinen mahdollisuusrakenne tällaiseen toimintaan käytettiin hyväksi alusta lähtien yhtä päättäväisesti kuin vastaavat kotimaisetkin keinot (kotimaisilla keinoilla tarkoitan valituksia kansallisiin tuomioistuimiin, vaikka niissä sovellettaisiinkin EY-oikeutta). ”Kovempien” komissiokanteluiden lisäksi SLL:n ja BirdLife Suomen kansainväliset kattojärjestöt EEB ja BirdLife International harjoittivat pehmeämpää vaikuttamista lähestymällä suomalaisia päätöksentekijöitä ja vetoamalla heihin.

6.4.2 Oppiminen EU-toimintaympäristössä

Vuosaari ei ollut määrittämässä ainoastaan miten SLL lähti haastamaan ympäristöpolitiikassa EU-Suomessa ja millaiseen vastakkainasetteluun oltiin valmiita, vaan tapauksella oli merkitystä laajemmalle kansalliselle ympäristöpolitiikalle. Naturaa luotaessa se oli yksi testitapauksista aina äänestyksiin edenneisiin valtioneuvoston istuntoihin saakka, ja kiistalla oli roolinsa muunkin lainkäytön muotoutumisessa:

Oikeudellisesta näkökulmasta Vuosaaren satamahanke oli tiennäyttäjä. Siinä sovellettiin ensimmäisen kerran useita nykyisin jo vakiintuneesti sovellettavia luonnonsuojelulain säännöksiä. Samalla tavalla siinä oli vuosina 1994 – 1996 sovellettu myös ympäristövaikutusten arviointimenettelyä koskevia säännöksiä ensimmäisenä hankkeena Suomessa. (Marttinen 2008, 35)

Samalla tavoin toimiminen EU-ympäristössä oli uusi haaste ympäristöjärjestöille, vaikka päättäväisyyttä ja kokemusta heti Suomen EU-jäsenyyden alusta olikin. Alkuvuodesta 1995, kun Suomesta oli tullut EU:n jäsen, SLL ja Lintutieteellisten yhdistysten liitto (nykyinen BirdLife Suomi) olivat mukana tekemässä kantelua

komissiolle valtiota ja Helsingin kaupunkia vastaan Vanhankaupunginlahden suojaamiseksi rakentamisen haitoilta (HS 16.12.1995). Vastaavasti taas ympäristöjärjestöt Baltian uusissa jäsenvaltioissa eivät osanneet hyödyntää kovin hyvin kaikkia EU-mahdollisuuksia, vaikka poikkeuksiakin oli (Euroopan komissio 28.2.2008). Veistola (7.2.2008) vastaa seuraavasti kysymykseen miten paljon SLL:llä on ollut opettelemista EU-toimintaympäristössä:

Kyllä tämä on ollut sellainen hyödyllinen korkeakoulu tämä Vuosaari (nauraa), että kyllä tässä on paljon opittu. Tämä oli ensimmäisiä isoja juttuja mitä meillä oli. Se on ollut ihan keskeinen, näitä oppii vain tekemällä, ei näitä opi kirjasta. Tilanteet siinä vaihtelee. Ja tämän EEB:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa keskustelemalla on myös opittu, että ne tilanteet siellä vaihtelee. ... Että nyt me tiedetään muun muassa mimmosia keissejä sinne kannattaa viedä ja mitä materiaalia siihen tarvitsee, ja mitkä on onnistumisen todennäköisyydet. Ja joka haluaisi viedä jutun EU:hun, niin sitten me ollaan opittu siivilöimään aika tarkkaan.

Niemeläkin (4.9.2008) korostaa miten lainkäytön piirissä toimiminen on aina opettelua. Periaatteellisemmalla tasolla oppimista oli esimerkiksi uskosta lain voimaan, mikä on legalismin instrumentaalisempi merkitys. Tällainen legalismi voi johtaa politiikan merkityksen aliarviointiin oikeudenkäyttöä koskevassa prosessissa. Sevonin (28.2.2008) mukaan vaikutti siltä, että lainkäytön ja politiikan sekoittuminen parlamentissa tuli järjestöille yllätyksenä ja opetus oli täten katkera. Sevon kyseenalaistaa parlamentin kyvyn valvoa komissiota perussopimusten edellyttämällä tavalla. Veistola tekee samankaltaisen arvion politiikan ja juridiikan suhteesta komission osalta: komission voima ja asiantuntijarooli yliarvioitiin. EU-toimintaympäristö oli SLL:lle uusi ja kun tapaus näytti juridisesti selvältä, SLL ei lähtenyt rakentamaan esimerkiksi massaliikettä, vaan luotti lakiin. Ajateltiin, että kantelu hoituisi ikään kuin ”virkatietä” ja EU toimisi kuin kone, eikä prosessiin tarvitsisi erikseen puuttua. Tämän vuoksi EEB:n ulostuloakin asiassa pidettiin tavallaan reservissä, ja käytiin keskusteluita, joissa todettiin, että kattojärjestön ei vielä kannata ottaa kantaa kiistaan. (Veistola 29.11.2007; 7.2.2008; 1.4.2011.)

EEB:n Schneider (29.2.2008) valittelee miten yleisesti ottaen jotkin valitukset politisoituvat, jolloin asia-argumentit jäävät taka-alalle, mutta hän ei allekirjoita väitettä liian legalistisesta lähestymistavasta tapauksessa. Ympäristöjärjestöjen toiminnan osalta Schneider ei näe mitä olisi voitu tehdä toisin. Vihreiden Sevon (28.2.2008) on samoilla linjoilla: tapauksessa kansalaisjärjestöt toimivat ihan hyvin eikä homman pieleen meneminen johtunut niistä. Komissiossa työskennellyt Vuolanto (17.6.2008) taas näkee, että vetoamalla vahvemmin alueen luontotyyppeihin linnuston sijaan ympäristöjärjestöt olisivat saattaneet pystyä saavuttamaan paremman ratkaisun. Vetoamusvaliokunnan Lowen (26.2.2011) mukaan Niemelä ja Sario lähestyivät tapausta korostetun oikeudellisesta näkökulmasta, kun taas europarlamentaarikkoja kiinnostaa puhtaan oikeudellisen argumentoinnin lisäksi konkreettiset vaikutukset. Samoin vetoamusvaliokunta vedettiin mukaan liian myöhään.

Schneiderin (29.2.2008) mielestä tarvitaan hyvin valmisteltu tapaus, mieluusti lakimiesten toimesta. Niemelän (4.9.2008) mukaan tapaus olikin juridisesti ”kaikkeaa muuta kuin yksinkertainen”. Schneider korostaa myös useaan otteeseen komission ympäristöasioiden pääosaston lakiosaston ja sen organisatorisen itsenäisyyden tärkeyttä ympäristönsuojelutyössä. Tähän liittyen on tuotava esille, että EEB ei ole koskaan tehnyt kantelua eikä heillä ole erityistä juridista tietotaitoa, esimerkiksi lakimestä palveluksessaan. Kansainvälinen järjestö voi tosin keskittyä EU:n lainsäädäntötyöhön, joka on unionin harvoja välineitä ympäristöpolitiikassa, tekemättä valituksia, koska lainsäädännön soveltaminen ja sitä kautta valitukset tapahtuvat sinällään kansallisesti.

Vastaaminen kysymykseen oliko ympäristöjärjestöjen toiminta Vuosaaren kiistassa liian legalistista vaatisi suorittamani yleisemmän sosiologisen tutkimuksen lisäksi oikeudellista tarkastelua sekä todellisen toimintaympäristön ja poliittisen mahdollisuusrakenteen selvittämistä. Sinällään se, että oikeudellisesti vahvana pidetyllä tapauksella ei pärjätty, antaisi aihetta etsiä selitystä lopputulokselle pykälien, artiklojen ja ennakkoratkaisujen ulkopuolelta. Sen lisäksi, että tiedot kantelujen käsittelyyn todellisuudessa vaikuttaneita tekijöistä olivat ja ovat rajatut, jokainen prosessi voi tuoda toki myös yllätyksiä, vaikka yleensä tärkeimmät vaikuttavat tekijät pystyttäisiin tiedostamaan.

6.5 Vuosaari ylirajaisena kiistana

Tässä alaluvussa paneudun siihen millainen tapaus kiista Vuosaaren sataman rakentamisesta oli yleisemmin yhteiskunnallisten liikkeiden ylirajaisen toiminnan näkökulmasta. Kysymystä tarkastellaan kollektiivisen toiminnan eurooppalaistamisen neljän eri vaihtoehdon kautta: eurooppalaistettu kansallisen haastamisen malli, sisäistäminen, ulkoistaminen ja eurooppalainen yhteiskunnallinen liike (della Porta & Caiani 2009, 10-19; ks. alaluku 4.2). Tutkin myös mikä ympäristöjärjestöjen eurooppalaisessa toiminnassa ja tapauksessa laajemmin muuttui Euroopan parlamentille tehdyn vetoomuksen myötä.

6.5.1 Eurooppalaistettu kansallisen haastamisen malli ja sisäistäminen

Ensimmäisessä vaihtoehdossa kansallinen malli, jossa kansalliset liiketoimijat haastavat kansalliset valtiot, siirretään Euroopan tasolle. Tällöin eurooppalaiset haastajat kohdistavat toimintonsa EU:hun. Tämä pohjautuu ajatukseen siitä, että yhdistynyt Eurooppa olisi ”suurennettu” [*writ-large*] kansallisvaltio” (Rumford 2003, 33). Tapauksessani eurooppalaiset toimijat haastoivat suoraan EU-instituutiot. EEB pyrki aktiivisesti edistämään tapauksen käsittelyä Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnassa esimerkiksi virallisen kirjeen muodossa (Schneider Lowelle 2005; EEB 2005). Tällainen toiminta muodosti kuitenkin vain pienen osan ympäristöjärjestöjen ylirajaisesta toiminnasta tapauksessa, ja yllä mainittu kirjekin oli kirjoitettu SLL:ssä (Schneider Yrjö-Koskiselle 2005). SLL oli aloitteellinen osapuoli ja EEB tuki heitä, olihan tapauksella eurooppalaista ennakkotapausmerkitystä (Schneider Lowelle 2005).

Sisäistämisestä Vuosaaressa oli kysymys sen osalta, että eurooppalainen lainsäädäntö suodattui kansalliseen politiikkaan. Tarrow’n (2005, 80-81) mukaan sisäistäminen tarkoittaa kansainväliseltä tasolta tulevan paineen välittymisestä kansalliseen politiikkaan ja siitä millaisia suhteita tämä luo tavallisten ihmisten, hallitusten ja kansainvälisten instituutioiden välille. Tarkasteltaessa paineesta johtuvaa, takaisin kansainväliselle tasolle suuntautuvaa reaktiota on kuitenkin huomattava, että

ympäristöjärjestöt eivät pyrkineet vaikuttamaan EU-tasolla valtion avulla. Tämä olisi ollut sisäistämistä, koska ylirajainen vaikutus olisi tapahtunut kansallisvaltion kautta. Tapaukseni osalta tällaista kuviota on vaikea kuvitella. Ensinnäkään valtio ei viime käden päätöksensä osalta voinut olla ympäristöjärjestöjen liittolainen, niin vahvat poliittiset intressit satamaan valtioneuvostossa liittyivät. Toiseksi jos valtion kanta olisi muodostunut toisenlaiseksi, sen toteuttamiseen valtioneuvoston kansallinen toimivalta olisi riittänyt vallan hyvin, eikä mitään ”eurooppalaista tukea” olisi tarvittu. Kolmanneksi tapauksessa ei ollut mekanismeja, joilla ympäristöjärjestöt olisivat voineet välittää painetta ja kantojaan kansalliselta tasolta valtion kautta EU-tasolle ilman liittolaissuhdetakaan. EU:n ”tuki” olisi enimmillään tarkoittanut jäsenvaltion haastamista EYT:hen komission toimesta. Tämän vuoksi on vaikea kuvitella mihin EU-instituutioon ympäristöjärjestöt olisivat yrittäneet vaikuttaa valtion kautta, vaikka ne olisivat painostaneet valtiota yhteistoimintasuhteen sijaan. Kuvio on kokonaan toinen jos tarkastellaan esimerkiksi luontodirektiivin ja Natura-ohjelman luontia. Tällöin EU-tason kysymys voidaan hyvin sisäistää pyrkimällä vaikuttamaan EU-päätöksentekoon oman jäsenvaltion kautta, ja tällainen suhde voi olla liittolaismainen tai jännitteisempi.

Sisäistämisen kaltaisesti (Tarrow 2005, 32, 59-76) kiista olisi ollut mahdollista kehystää eurooppalaisittain. Hyvä esimerkki tällaisesta eurooppalaistamisesta ovat Renault'n joukkoirtisanomiset Vilvoorden tehtaalla Belgiassa vuonna 1997. Tapahtumasta tuli yksittäisen yrityksen tekemän päätöksen sijaan kysymys "sosiaalisesta Euroopasta". (Lefébure & Lagneau 2001.) Vuosaarikin olisi voitu nähdä yleiseurooppalaisena esimerkkinä luontoarvojen ja talouskasvun vastakkainasettelusta, kysymyksenä kansalaistoimijoiden mahdollisuudesta vaikuttaa poliittisiin päätöksiin Euroopassa tai esimerkkinä Brysselin ja jäsenvaltioiden valtasuhteista, mutta tämänkaltaiset kehykset eivät varsinaisesti nousseet esille ympäristöjärjestöjen piiristä tai esimerkiksi Helsingin Sanomien sivuilta.

6.5.2 Ulkoistaminen ja eurooppalaiset liikkeet

Della Portan ja Caianin prosesseista mielenkiintoisimmat Vuosaaren tapauksen kannalta ovat ulkoistaminen ja eurooppalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden muodostuminen.

Oli melkein mahdotonta olla näkemättä kiistan EU-yhteyttä, sillä Natura-ohjelma oikeastaan loi tapauksen siinä muodossa kuin se aktualisoitui ympäristöjärjestöjen näkökulmasta. Samoin kyse ei niinkään ollut rakentamis-, vaan lainkäyttökiistasta. Rakentaminen esiintyy tutkimuksen otsikossakin vain konkreettisena lähtökohtana, ei varsinaisena kuvauksena tutkimuskohteesta.

Naturan vaikutus satamahankkeeseen oli tiedostettu vuodesta 1994 alkaen ja EY-lainsäädäntö mahdollisti tapauksen viemisen EU-instituutioiden käsiteltäväksi. Bumerangi-ilmiön käsite (Keck & Sikkink 1998) kuvaakin hyvin ympäristöjärjestöjen toimintaa. Kun vaikuttamismahdollisuudet kotimaassa olivat suljettuja, ympäristöjärjestöt SLL:n johdolla koukkasivat EU:n suoman kansainvälisen mahdollisuusrakenteen kautta ja pyrkivät vaikuttamaan komissiolle tehdyillä kanteluilla Suomen valtioon. Tällä pyrittiin samanaikaiseen paineeseen sekä yläpuolelta (ylikansallinen taso ja komissio, EEB ja BirdLife International sekä mahdollisesti jopa EYT) että alhaalta kansalaisyhteiskunnasta ja muilta kriittisiltä tahoilta (vrt. Risse & Ropp 1999, 276). Varsinainen ulkoistaminen komissiolle tehtyjen kantelujen muodossa tapahtui ensin vuonna 1997, tapausspesifi ylijärjestökoalition muodostus vasta tämän jälkeen (vrt. Tarrow 2005, 179).

Asetelma on kuitenkin melko yksinkertainen, jos sitä vertaa esimerkiksi sivun 35 kuvioon 1 bumerangi-ilmiöstä. Sen sijaan, että toimintamahdollisuuksien tyrehdyttyä kotimaassa SLL olisi toiminut esimerkiksi ulkomaisen ympäristöjärjestön kautta, joka olisi vaikuttanut omaan valtioonsa, joka taas olisi vienyt asian kansainväliselle areenalle, SLL hyppäsikin suoraan Suomen valtion ylitse, ja pyrki vaikuttamaan suoraan komissioon. SLL:ssä tiedostettiin alusta saakka, että kantelut saattoi tehdä ”kotimaisena prosessina”, suoraan komission kanssa ilman välikäsiä (Veistola 7.2.2008)¹. Tämä oli mahdollista sekä hallinnollisesti että käytännössä, vaadittavan tietotaidon ja esimerkiksi lisäinformaation tuottamisen vaatimien resurssien osalta.

¹ Vielä suurempi tapa vaikuttaa kansallisiin instituutioihin EU-mahdollisuusrakenteen kautta on valvoa unionin politiikan toteuttamista ja soveltamista jäsenvaltiossa (Ruzza & Bozzini 2008, 298), minkä voi nähdä jopa ”virtuaalisena bumerangina”.

Kansalliset ympäristöjärjestöt tekivät komissiolle kanteluita vuosia ennen kuin Euroopan tason kattojärjestö tuli voimallisemmin mukaan prosessiin.

Asioiminen suoraan ylikansallisen elimen kanssa ei ole kuitenkaan mitenkään bumerangimallin vastaista tai siitä poikkeavaa. ”Tilanne, jossa [mahdollisuus]rakenne yhdessä maassa on suljettu, mutta avoin muissa maissa tai kansainvälisten järjestöjen osalta, johtaa verkostoille ominaisen bumerangi-ilmion aktivoitumiseen” (Keck & Sikkink 1998, 202). Malli kokonaisuudessaan tai Keckin ja Sikkinkin esimerkit eivät edellytä, että prosessi etenisi toisen maan ja sen valtiokoneiston kautta. Mutta koska toimintaympäristönä on kuitenkin maailman mittakaavassa ainutkertainen poliittinen yhteisö (Kriesi ym. 2007, 49), jota on kuvailtu muun muassa termeillä verkostovaltio (*network state*, Castells 2000), monitasohallinta¹ (*multi-level governance*, Hooghe ja Marks 2001) ja *composite polity*² (Imig & Tarrow 2001b, 14; Tarrow 2001), ja jossa on maailman kehittyneimmät ylikansalliset kanavat oikaisun hakemiselle (Tarrow 2005, 151), saa malli eurooppalaisia erityispiirteitä. Samanlainen ylijärjestötoiminta ei olisi ollut välttämättä mahdollista ympäristöjärjestöille muualla maailmassa. Tähän liittyy Tarrow’n (2005, 147-152) tarkennus ja laajennus alkuperäiseen bumerangimalliin. Kun kansallisesti suljettu mahdollisuusrakenne tarkoittaa suoranaista sorron sijaan reagoimattomuutta, tarkoittaa ylijärjestötoiminta asiassa useammin institutionaalisen valituskanavan käyttöä kuin esimerkiksi suoraa toimintaa tai pelkkää tiedon välittämistä. Tarrow’n esimerkissä institutionaalinen kanava tarkoitti yritystä saada kansallinen tuomioistuin tekemään ennakkoratkaisupyyntö EYT:lle, Vuosaaren tapauksessa taas tavoitteena oli saavuttaa EYT:n mukaantulo komission kautta, koska kansalliset tuomioistuimet eivät tehneet ennakkoratkaisupyyntöä EYT:lle.

Bumerangimallia voi siis soveltaa Vuosaaren kiistaan ja se voi antaa lisänäkemystä tapausta tutkittaessa. Suora vaikuttaminen komissioon, ylikansalliseen poliittiseen instituutioon, ilman välikäsiä oli tapauksessa kuitenkin tärkeällä sijalla, ja se toteutettiin ilman kansainvälisen politiikan painolastia esimerkiksi kansallisen suvereniteetin

¹ Suomenos on Viinamäeltä (2005).

² Termi on lainattu te Brakelta (1998), joka käyttää sitä muodossa *composite state*.

puolustamisen muodossa ja tietyllä viileällä, hallinnollisella arkipäiväisyydellä, jota ei yllirajaisessa toiminnassa aina tapaa. Muistutuksena ”suoran toiminnan” mahdollisuudesta EU:ssa ja mahdollisesti muuallakin tällaista suoraa bumerangimallin muotoa, vaikuttamista ylikansalliseen tahoon oman valtion ylitse loikkaamalla, voisi kutsua kengurumalliksi. Imig ja Tarrow (2001b, 16) taas käyttävät termiä pukkihyppely (*leapfrog*). Lisäksi Euroopan parlamentille tehdyn vetoituksen myötä tapaus alkoi muistuttaa enemmän bumerangimallin visuaalistakin ajatusta. Lentorata piteni, kun ympäristöjärjestöt pyrkivät vaikuttamaan parlamenttiin, joka vaikuttaisi komissioon, joka taas voisi haastaa jäsenvaltion tarvittaessa oikeuteen. Myös poliittinen mahdollisuusrakenne oli järjestöille suosiollinen siinä mielessä, että komission lisäksi oli olemassa toinenkin instituutio, jonka puoleen kääntyä asiassa, ja tämän instituution sisältä löytyi liittolaisia.

Nämä liittolaiset olivat osa muodollista päätöksentekokoneistoa. Käsitteenä ulko- ja sisäpiiriläisten koalitio (Sikkink 2005) kuvaakin hyvin toimintaa parlamenttivaiheessa. SLL:lle ei pelkästään heittänyt ulkopuolisena vetoomusta bumerangina sisään parlamenttiin, vaan keskeisellä sijalla vetoituksen käsittelyssä oli liittouma vihreiden ja EEB:n kanssa. Tällainen kehitys ei ole mitenkään kummallista, sillä ihmisoikeustoimintaan Argentiinassa liittyen Sikkink (2005, 170-171) kysyy tuleeko ulko- ja sisäpiiriläisten koalitio korvaamaan bumerangin yllirajaisessa politiikassa? Hänen vastauksensa on: ”Bumerangi ei ollut koskaan ihanteellinen poliittisen aktivismin muoto. Kyseessä oli tietty taktiikka, joka periytyi haasteellisista olosuhteista: siitä kun aktivistit kohtasivat kotimaassaan sortoa tai toimintamahdollisuuksien sulkemista” (Sikkink 2005, 171). Sikkink kuitenkin arvioi, että puutteistaan huolimatta bumerangi-ilmiö tulee säilymään.

Myös Ruzzan ja Bozzinin (2008) malli muistuttaa bumerangia. He analysoivat yhtenä neljästä kansalaisyhteiskunnan eurooppalaistumisen mekanismista alaspäin suuntautuvaa eurooppalaista reittiä (*European route – down*), jossa EU:n kautta pyritään vaikuttamaan kansalliseen päätöksentekoon. Tällaista toimintamallia pidetään yleensä hyödyllisenä, jos se esimerkiksi mahdollistaa paineen luomisen kansallisille päätöksentekijöille (emt., 299-300). Vuosaaressa malli toteutui, sillä kantelut ja

vetoomus loivat hallinnollis-juridisen paineen ja komission toiminnasta johtuvan epävarmuuden lisäksi painetta julkisuuden kautta.

Entä luotiinko Vuosaaren tapauksessa eurooppalaista yhteiskunnallista liikettä? Kuten on tullut esille, tapaus sisälsi useanlaista ylirajaista kollektiivista toimintaa, ainakin eurooppalaistetun kansallisen mallin mukaista sekä ulkoistamista. Ruzzan ja Bozzinin (2008) käsitteistöllä EEB:n toiminta suhteessa EU-instituutioihin oli ylöspäin suuntautuvaa eurooppalaisen reitin (*European route – up*) hyödyntämistä, vaikka suurimmalta osin kyse olikin alaspäin suuntautuvasta eurooppalaisesta reitistä. Tällaiset käsitteelliset erot toiminnassa yhden tapauksen sisällä korostavat koalitionäkökulman tärkeyttä. Della Porta ja Caiani (2009, 16) näkevätkin, että ylirajaisissa yhteiskunnallisissa liikkeissä eri tasoilta tulevat, yhteen verkottuneet toimijat haastavat samanaikaisesti useita julkisia toimijoita useilla hallinnon tasoilla. Yhteiskunnallisen liikkeen osalta kyse on kuitenkin niin järeästä käsitteestä, ettei sitä voi mitenkään soveltaa oikeuskeinojen käytön ympärille yksittäistapauksessa syntyneeseen koalitioon. Della Porta ja Caiani (2009, 162) esimerkiksi päätyvät johtopäätökseen, että Euroopan sosiaalifoorumien ja EU-huippukokousten vastaisten kokoontumisten ympärille on muodostumassa eurooppalaisen yhteiskunnallisen liikkeen rakenteita. On kuitenkin tärkeää havaita, että ytimeltään ulkoistamiseksi hahmottuvaan toimintaan voi liittyä muunlaisiakin, esimerkiksi eurooppalaistetun kansallisen mallin mukaisia ”puhtaan” eurooppalaisia prosesseja. Tapauksen taustalta saattaa myös löytyä eurooppalainen ympäristöliike della Portan ja Caianin tarkoittamassa merkityksessä, mutta ainakin Rootes (2002, 379) on eurooppalaisen ympäristöliikkeen olemassaolon suhteen skeptinen.

6.5.3 Pullonkaula

Kanteluiden tekeminen komissiolle oli tapauksessa hyvin luonnollinen toimi kansallisten valitusmahdollisuuksien ohella ja niiden käyttämisen jälkeen, kun KHO hylkäsi kaavavalitukset. Kanteluissa kyse ei ollut väistämättömästä tai itsestään selvästä toimesta, mutta kylläkin odotetusta siirrosta sekä ainoasta mahdollisuudesta kansallisen oikeuskäsittelyn ratkettua. Käytettävissä olleet juridiset resurssit edesauttoivat

toimintaa. Kansalaisjärjestöjen ja yhteiskunnallisten liikkeiden pyrkiessä vaikuttamaan asioihin toimintaympäristö on yleensä niin monimutkainen, että kampanjan seuraavaksi askeleeksi on useita vaihtoehtoja. Vuosaaren tapauksessa taas kantelu komissioon oli ainoa vaihtoehto ja ympäristöjärjestöt päättivät ottaa tämän askeleen päättäväisesti jo aikaisessa vaiheessa.

Tapauksen vahva juridinen luonne siis loi eräänlaisen pullonkaulan, jonka läpi oli mentävä. Tämä ei kuitenkaan määrännyt, että kantelu olisi viimeinen askel, erityisesti koska komissio ei lopulta aloittanut rikkomismenettelyä jäsenmaata kohtaan, mikä olisi saattanut johtaa Suomen haastamiseen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen. SLL:n päätös lähettää asiasta vetoomus Euroopan parlamentille toi kiistan uudelle areenalle. Vetoomuksen tekeminen oli vielä vähemmän itsestään selvää kuin komissiolle kanteleminen. Myöskään vetoomusvaliokunnan tapaukselle antama painoarvo esimerkiksi tietojenkeruumatkan muodossa ei ollut etukäteen taattua.

Yksi vaihtoehto olisi ollut tehdä kantelu Euroopan parlamentin nimittämälle oikeusasiamiehelle, jolle voi valittaa unionin toimielinten toiminnasta (EY-sopimus 195 artikla). Tällöin kantelun kohde olisi ollut komissio, jolle ympäristöjärjestöt olivat jo kannelleet. Niemelän (25.3.2011) mukaan vetoomusvaliokuntaan suhtauduttiin kuitenkin vakavana oikeussuojaelimenä, eikä hyvin alkaneen vetoomusprosessin perusteella ollut aihetta uskoa, etteikö asian ajaminen parlamentin kautta olisi voinut johtaa suotuisaan lopputulokseen. Lisäksi on huomattava, että komissio lopetti kantelun käsittelyn vasta keväällä 2004, mitä ennen ympäristöjärjestöillä oli ainakin periaatteessa toivoa komission interventtiosta valtiota vastaan. Ylipäätään perusteet valittamiselle kantelun käsittelyn epäkohdista ovat heikot ennen kuin kantelusta on tehty päätös. Lisäksi toimet komissiota vastaan eivät olisi todennäköisesti olleet taktisesti järkeviä kantelukäsittelyn vielä jatkuessa. Kun taas komissio ilmoitti kantelun käsittelyn lopettamisesta, prosessi Euroopan parlamentissa oli päässyt hyvään vauhtiin eikä varsinaista tarvetta turvautumiselle oikeusasiamieheen täten ollut.

7 Johtopäätökset ja pohdintaa

Tässä luvussa käyn aluksi läpi tutkimuksen tulokset, aloittaen erityisemmin tapauksen yllirajaiseen luonteeseen liittyvistä löydöksistä ja edeten tuloksiin, jotka liittyvät enemmän tapauksen kokonaisuuteen. Tämän jälkeen pohdin laajemmin kahta analyysistä ja tuloksista nousevaa, tapaukseen liittyvää teemakokonaisuutta: poliittisen ja oikeudellisen suhdetta sekä Euroopan integraatiota ja yllirajaisuutta.

7.1 Tulokset

Yllirajaisen kollektiivisen toiminnan näkökulmasta ympäristöjärjestöjen eurooppalaisessa toiminnassa tapauksessa kyse oli ulkoistamisesta, jossa sinällään kansallisesti syntynyt konflikti siirtyi Euroopan-tasolle EU-instituutioiden ottaessa kiistan käsittelyyn. Tarkemmin sanottuna tapauksessa toteutui bumerangi-ilmiö, jossa valtioon yritettiin vaikuttaa komission ja Euroopan parlamentin kautta. Vetoomuksen kohdalla poliittinen mahdollisuusrakenne oli lähtökohtaisesti suotuisa, ja SLL sekä EEB pystyivät muodostamaan parlamentin vihreiden kanssa sisä- ja ulkopiiriläisten koalition. Laajemmin tapauksen ympärille syntyi yllirajainen kampanjakoalitio, kun taas SLL:n ja maanomistajien yhteenliittymää voi kuvata enemmän kansallisella tasolla toimineeksi instrumentaaliseksi koalitioksi, jossa yhteiset intressit toivat muuten erilaiset toimijat yhteen. Yllirajaisella Vuosaari-koalitiolla oli samoja piirteitä ideaalejaan poliittisesti ajavien yllirajaisien edistämisverkostojen kanssa, mutta käsite on kuitenkin parempi säästää laajempien verkostojen analysoitiin, joita löytynee tämänkin tapauksen taustalta.

EEB toimi tapauksessa sekä areenana tiedonvaihdolle että toimijana, joka pyrki vaikuttamaan parlamentissa ja komissiossa. Samoin kampanjakoalitio toimi suurelta osin stabiilimman EEB:n ja SLL:n jäsenjärjestö-kattojärjestö-suhteen puitteissa. Kattojärjestöjen aktivoitumista tapauksessa ei voi yhdistää kiistan tiettyihin vaiheisiin, vaan se liittyi yleisemmin Vuosaaren eurooppalaiseen ennakkotapausmerkitykseen ja prosessin etenemiseen ratkaisemattomana. Vetoomuksella oli jopa kanteluita suurempi poliittinen ennakkotapausmerkitys, koska odotukset vetoomuksen mahdollisuuksista

vaikuttaa hankkeeseen olivat pienemmät. Vetoomusta tehtäessä järjestöillä oli myös enemmän toimintavaihtoehtoja kuin komissiokanteluissa, jotka muodostavat tällaisissa prosesseissa välttämättömän, mutta rajoittavan pullonkaulan. Vuosaarella nähtiin yhteisölainsäädännön puitteissa myös kansallinen ennakkotapausmerkitys, erityisesti Vuotoksen allashankkeen suhteen.

Ympäristöliikkeen piirissä oli totuttu haastamaan julkinen valta oikeussalien lisäksi kentällä erilaisten aktioiden ja protestien muodossa. Satamahankkeen häiritseminen näin ei kuitenkaan ollut järkevä vaihtoehto, koska tavoitteena oli vaikuttaa lainkäyttöön, johon protestitaktikat, massaliikkeet tai julkisuus eivät olisi tehonneet kantelujen ja vetoomuksen lailla. Täten kantelut eivät oikeastaan olleet valittavissa oleva toimintakeino tapauksessa, vaan tapaus kokonaisuudessaan oli keino. Kantelut olivat keinon eli tapauksen ehdollinen ominaisuus. Tämä johtui siitä, että Natura-lainkäyttö, johon haluttiin vaikuttaa, oli sinällään luonut koko tapauksen ympäristöjärjestöille.

Valitustoimien rahoitukseen ympäristöjärjestöt saivat apua alueen varakkailta maanomistajilta. Ulkopuolinen tuki oli täten vahvasti sidoksissa konventionaalisten keinojen käyttöön tapauksessa, mutta ympäristöjärjestöt olisivat muutenkin mitä todennäköisimmin valinneet saman strategian. Hyvistä lähtökohdista huolimatta EU-toimintaympäristö vaati tapauksessa paljon opettelua.

7.2 Poliittisen ja oikeudellisen suhde

EU:n tarjoaman institutionaalisen mahdollisuusrakenteen kautta asian käsittely siirtyi kansallisista oikeusistuimista ja valtioneuvostosta komissioon, joka valvoo yhteisölainsäädännön noudattamista. Asiaa käsiteltiin oikeusistuimissa ainoastaan kansallisesti, sillä mikään suomalainen oikeusistuin ei tehnyt ennakkoratkaisupyyntöä EYT:hen eikä komissio haastanut Suomea kyseiseen oikeuteen. Parlamentti taas oli kiistan periaatteessa poliittisin foorumi eduskunnan ohella (eduskunnassa kiistaa käsiteltiin osana talousarviota [HS 18.9.2002; HS 14.10.2002]). Tietyllä tapaa parlamentin valvontamahdollisuutta esimerkiksi vetoomusten kautta voi verrata komission tehtävään valvoa jäsenvaltioita, ja kummankin valta asiassa perustuu viime

kädessä mahdollisuuteen viedä asia eteenpäin tuomioistuimeen. Komissiolle tehtävä on kuitenkin paljon keskeisempi ja sen toimintavalmiudet ovat viranomaisena paremmat sekä esimerkiksi moniportaisen rikkomismenettelyn kautta tarkemmin järjestetyt.

Päätöksenteko ja linjojen vetäminen kiistassa kulki siis kunnallisesta päätöksenteosta ja Uudenmaan liitosta valtioneuvostoon ja ympäristöministeriöön, joiden tekemien päätösten myötä KHO käsitteli asiaa ennen komissiota ja Euroopan parlamenttia. Kansallisesti katsottuna foorumit vaihtuivat loogisesti poliittisesta kohti oikeudellisempaa. Aluksi tehtiin poliittisesti päätökset siitä mitä tehdään, minkä jälkeen vasta tuomioistuimet pystyivät arvioimaan tehtiinkö päätökset oikein. EU-ulottuvuus sekoitti kuitenkin kuviota. Tietynlaisesta viranomaisfunktiosta huolimatta komissiolla on samanlainen poliittinen pohja kuin kansallisella, hallituksen alaisella keskushallinnolla. Lisäksi komission neutraaliutta poliittisilta paineilta on kritisoitu.

Voidaankin katsoa, että *EU-mahdollisuusrakenteen kautta järjestöt saattoivat uudelleenpolitisoida tapauksen*, erityisesti parlamenttiin lähetetyn vetoomuksen avulla. Lopputulos ei ollut niille suosiollinen, mutta jos kantelut lähetettäisiin suoraan Euroopan unionin johonkin tuomioistuimeen eikä parlamentaarista vetoomusmahdollisuutta olisi, eivät poliittiset vaikutukset voisi enää tulla esille samalla tavalla. Kantelu komissiolle on poliittisempi toimi kuin kansallinen valitus oikeusistuimeen. Uudelleenpolitisointi ei tarkoittanut yhtä laajaa vaihtoehtojen määrää kuin mitä oikeassa poliittisessa päätöksentekovaiheessa on koskien rakennushankkeen toteutusta ja toimimista suhteessa luontoarvoihin, mutta ainakin kantelut komissioon nähtiin merkittävinä toimina. Tämä ei koskenut pelkästään lainkäytön periaatteita, vaan myös itse konkreettista rakennusprojektia. Helsingin Sanomat arvioi 27.8.2000 pääkirjoituksessaan, että KHO:n ja komission käsittelyn ja päätösten myötä satamahanke voi hyvinkin viivästyä. ”Niin KHO kuin komissiokin saattavat tietenkin hylätä valitukset, mutta mitenkään varmaa se ei ole”.

Uudelleenpolitisoinnilla tarkoitan foorumien vaihtumista oikeudellisemmista ja viranomaismaisemmista poliittisemmän luonteen omaaviin. Tapaus myös politisoitui sanan yleisemmässä merkityksessä, ainakin valtioneuvoston tehdessä haitta-arviointia.

Yleisemmin katsottuna tila selkeästi juridisen ja selkeästi poliittisen välillä oli tapauksessa leveä. Tässä tilassa *juridiikka politisoitui ja politiikka juridisoitui*. Tila oli myös ajallisesti pitkä, kestäen aivan 90-luvun alun ensimmäisistä päätöksistä viime vuosiin kun satamaruoppauksista annettiin vielä sakot ja vetoomusvaliokunta on käsitellyt (sekä ollut käsittelemättä) tapausta. Varsinainen tutkimuskohteeni on ollut tämän jatkumon viimeinen osa, kun tehdyistä päätöksistä on tehty kanteluja, joita on alettu käsitellä päätöksistä annettujen tuomioiden jälkeen. On kuljettu siis tavallaan juridisen tuolle puolen monitasohallintaisen (ks. Hooghe & Marks 2001) EU:n kautta.

7.3 Euroopan integraatio ja ylijärjestyminen

Se millainen kuva Euroopan integraatiosta muodostuu, rakentuu sen varaan, mitä osaa näin laajasta ilmiöstä tutkitaan ja miten integraatiota käsitteellistetään. Tämän vuoksi esimerkiksi protestitapahtumien tutkijat ovat yleensä nähneet kansallisesta lehdistöstä kerättyjen tietojen valossa Euroopan politiikan yhä kovin kansallisvaltiokeskeisenä, kun taas tutkittaessa intressiryhmien toimintaa EU:n instituutioissa piirtyy kuva uudenlaisen poliittisen yhteisön synnystä (della Porta & Caiani 2007, 2-3; della Porta & Caiani 2009, 6). Sama pätee vielä voimallisemmin tapaustutkimukseeni. Tutkin ainoastaan lainsäädännön toimeenpanemista ja siihen liittyviä valituksia, joten näihin liittyvästä ylijärjestyksestä kollektiivisesta toiminnasta piirtyvä kuva on kapea. Kansalaisjärjestöjen mahdollinen rooli lainsäädännön muotoutumisessa jää tarkastelualueen ulkopuolelle, ja ympäristöjärjestöistä piirtyy tapauksen puitteissa valitusten myötä väistämättä reaktiivinen kuva.

Jokainen tutkimus on kuitenkin yksinkertaistus todellisuudesta, erityisesti mitä laajempiin kysymyksiin haetaan vastausta. Tutkimusrajauksen ulkopuolelle jäävää todellisuutta tärkeämpiä ovat tutkimusasetelman vahvuudet. Minkä suhteen voin yleistää¹ tapaustutkimukseni tuloksia? Johdannossakin kysyin mitä Vuosaaren tapaus kertoo eurooppalaisesta kollektiivisesta toiminnasta. Tapaustani voi ensinnäkin pitää

¹ Tapaustutkimuksessa yleistäminen tarkoittaa analyttistä, ei tilastollista yleistämistä (Yin 2009) perustuen kohteen syvälliseen, kontekstuaaliseen ymmärtämiseen (Willis 2007).

esimerkkinä kansalaisjärjestöjen toimintavaihtoehtoista kantelumahdollisuuksien määräämällä eurooppalaisella kentällä, kun varsinaiset päätökset on jo tehty ja toimintaa rajoittaa komissiolle kantelemisen pullonkaula. Toiseksi tähän kehikkoon voidaan liittää yllirajainen koalitionmuodostus, joka on keskeisellä sijalla yllirajaisessa kollektiivisessa toiminnassa (vaikka esimerkiksi ulkoistaminen ja sisäistäminen voivatkin tapahtua ilman sitä). Kolmanneksi tarkastelua voidaan laajentaa ja katsoa millaisia vaikutuksia EU-toimintaympäristöllä kaikkienensa on. Kantelut komissiolle määrittivät pitkälti toimintaa, mutta tehtäessä vetoamus Euroopan parlamentille liikkumatilaa syntyi enemmän ja yllirajainen koalitionmuodostus moninaistui.

Vetoomukseen liittyen voikin todeta, EU-järjestelmä alkaa olla kaikin puolin niin laaja, että sen sisällä on liikkumatilaa koalitionmuodostukselle, asian viemiselle eri foorumeille ja tätä kautta uusille tavoille edistää omia tavoitteita. Edes asioiden vastustamisessa kyse ei ole kansalaisjärjestöille niinkään 90-luvun viihdeohjelma Gladiaattoreista tutusta kujasta, jonka läpi kilpailija yrittää juosta ilman, että vastustajat saavat hänet pysäytettyä. Parempi vertailukohta saattaisi löytyä amerikkalaisesta jalkapallosta, jossa kenttä on kylläkin pitkulainen, mutta vaihtoehtoja pallon toimittamiseen tiimipelinä kentän toiseen pätyyn on useita. Joskus syntyy jopa potkumaaleja.¹ Eurooppalaiseen kansalaisyhteiskuntaan tämä liittyy siten, että vaikka suomalaiset ympäristöjärjestöt ajoivat varhaisesta vaiheesta lähtien tapausta komission kautta, pysyi toiminta yllirajaisen kollektiivisen toiminnan sisältä katsottuna melko yksipuolisena. Kyse oli ulkoistamisesta ja bumerangi-ilmiöstä komission kautta, muttei *yllirajaisesta kollektiivisesta toiminnasta*, koska aktivistien verkosto ei ollut vielä varsinaisesti yllirajainen. Ainoastaan toiminta oli kohteen kannalta määriteltynä

¹ Vaihtoehtoinen näkemys olisi, että juuri EU:n formalisoitunut mahdollisuusrakenne ohjaa kansalaisjärjestöjä tietynlaiseen toimintarepertuaariin (vrt. Cress & Snow 1996, 1091; Jenkins & Eckert 1986) rajoittaen näin niiden ”pelitilaa”. Yhteisten poliittisten instituutioiden puuttuessa asioihin saattaakin olla mahdollista vaikuttaa laajemmalla keinoskaalalla esimerkiksi bumerangi-ilmiön avulla, tukeutuen eri kansalaisjärjestöihin, kansainvälisiin organisaatioihin ja vieraisiin hallituksiin. Vain mielikuvitus on rajana erityisesti jos hyödynnetään julkisuutta. Tällöin toimintavapaus on suuri, mutta vaikutusvalta usein vähäistä. Geoffrey Howe on verrannut tällaista tilannetta Robinson Crusoen elämään autiosaarella: ”sovereign of everything and master of nothing” (Leonard 2005, 91).

ylirajaista: komissio sijaitsi kansallisen rakenteen ulkopuolella. (Ks. della Porta & Tarrow 2005, 7-14.) Prosessin edistyessä tilanne muuttui, EEB tuli vahvemmin mukaan ja ympäristöjärjestöjen ylirajaiset linkit vahvistuivat selvästi. Vetoimuksen myötä syntyi sisä- ja ulkopiiriläisten koalitio. Kyse oli aktivoitumisesta, sillä nämä yhteydet EEB:hen ja Euroopan parlamentin vihreisiin olivat yleisellä tasolla jo olemassa, mutta tapaukseen liittyen ne saivat kuitenkin oman ainutkertaisen konfiguraationsa. Voidaankin sanoa, että *kantelut komissiolle olivat ylirajaisina alusta lähtien eurooppalaista yhteiskuntaa, mutta vasta kiistaprosessin edetessä ympäristöjärjestöjen ylirajaiset toimet alkoivat edustaa eurooppalaista kansalaisyhteiskuntaa.*

Johdannossa kysyin mitä lisäarvoa tuo kuvata suomalaisen ympäristöjärjestön työntekijän Brysselin-vierailua ylirajaiseksi toiminnaksi kansainvälisen sijaan? Ylirajainen liittyy tutkimusperinteeseen, joka pyrkii hahmottamaan muutosta perinteisesti kansallisvaltioiden hallitsemalla rajat ylittävän politiikan pelikentällä. EU on tällä saralla suhteellisen uusi ulottuvuus, jossa kyse on osittain perinteisen valtioiden välisen politiikan jatkeesta, mutta suuremmassa määrin uudenlaisesta ylikansallisuudesta ja politiikasta monitasohallinnan puitteissa. Jopa maailman mittakaavassa poliittista toimintaa tutkittaessa kansallisvaltioiden muodostamaa kehikkoa parempi lähtökohta saattaa olla kokonaisvaltainen globaali poliittinen järjestelmä (Keck & Sikkink 1998, 212). Kun politiikan tapahtumakehikkoa unionissakaan ei redusoida jäsenvaltioihin, on helpompi nähdä mahdollisuudet uuden luomiselle. EU-järjestelmä on rakenteineen kuin koralliriutta, johon kansalaisyhteiskunnasta tulevat toimijat kiinnittyvät (Tarrow 2001, 246).

Tämä sosiaalinen tila instituutioineen on kuitenkin koko ajan muutoksessa. Millään toimijoilla tai rakenteilla ei ole siinä sellaista ensisijaista asemaa, joka estäisi jonkin aivan uuden syntymisen tämän koralliriutan onkaloista. Michael Mannilla (1986, 15-16) on tämänkaltaiselle prosessille osuva termi: *interstitial emergence*, joka tarkoittaa ihmisten tavoitteiden ja toiminnan uusia, yllättäviä ilmentymiä mieluummin olemassa olevien instituutioiden välistä, ikään kuin koralliriutan rakosista ja sen muotojen kärjistä kuin suoraan hallitsevien instituutioiden ja valtavverkostojen kautta. Mitkään instituutiot eivät voi olla niin dominoivia, että ne täyttäisivät kokonaan tietyn yhteiskunnallisen

tilan, vaan uuden syntymistä hallitsevan rakenteen huokosista ja rakosista tapahtuu aina (emt., 16). Täten kaikilla instituutioilla on rajattu olemassaolonsa. Tämä pätee myös EU:hun sekä siihen ympäristöön, jossa EU-politiikkaa laajemmin katsottuna tehdään. Emme tiedä miten tämä ympäristö tulee muuttumaan, emmekä sitä mitkä toimijat tai tekijät luovat jotain uutta ja lisäävät merkitystään, mutta tiedämme varmasti, että EU:n kaltaisen kokonaisuuden liepeiltä, yhteydestä ja ympäriltä nousee jossain vaiheessa jotain, jota emme osaa tänä päivänä ennakoida, mutta jota tulevaisuuden yhteiskuntatieteilijät tutkivat. Termi ”ylirajainen” ei ole vapaa erilaisista rajoitteista. Sosiaalisen todellisuuden hahmottaminen mieluummin lähtökohtaisesti rajat ylittävänä kuin näiden rajojen määrittelemien kokonaisuuksien välisenä jättää kuitenkin enemmän analyttistä liikkumatilaa olennaisen ja nousevan hahmottamiseksi eurooppalaisesta sosiaalisesta todellisuudesta.

Tällaisten usein pienten, odottamattomista lähteistä nousevien, mutta laadullisesti merkittävien muutosten löytämisessä ja tutkimisessa tapaustutkimuksilla on oma roolinsa. Tuleva tutkimus voisi myös käsitellä tarkemmin miten laki voi määritellä kansalaisjärjestöjen toimintaympäristöä niin paljon, että esimerkiksi syvälle tapauksen luonteeseen ankkuroituneita valituksia ei kannata nähdä pelkästään yhtenä keinona muiden joukossa, vaan tapauksen ominaisuutena. Tosin kaikki tutkimus, jossa tarkastellaan vähemmän julkisuutta saavaa, mutta laajaa konventionaalisia keinoja käyttävää kollektiivisen toiminnan puolta, on tervetullutta. Hallinnollis-juridiseen toimintaympäristöön liittyen olisi tärkeä tutkia millainen rooli hyvin konventionaalisin keinoin toteutetulla kollektiivisella toiminnalla voi olla laajempien eurooppalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden kehittämisessä.

Lyhenteet

BIDI	(EEB:n) biodiversiteettityöryhmä
EEB	<i>European Environmental Bureau</i> , ympäristöjärjestöjen eurooppalainen kattojärjestö
EPP	Euroopan kansanpuolue (<i>European People's Party</i>)
EU	Euroopan unioni
EYT	Euroopan yhteisöjen tuomioistuin
IFAW	<i>International Fund for Animal Welfare</i> , kansainvälinen eläinsuojelujärjestö
KHO	Korkein hallinto-oikeus
MEP	Euroopan parlamentin jäsen (<i>Member of the European Parliament</i>)
S&D	Sosialistien ja demokraattien ryhmä Euroopan parlamentissa
SCI	yhteisön tärkeänä pitämä alue (<i>Site of Community Importance</i>)
SLL	Suomen luonnonsuojeluliitto
SPA	erityissuojelualue (<i>Special Protection Area</i>)
vihreät-EFA	Vihreät / Euroopan vapaa allianssi –ryhmä Euroopan parlamentissa
WWF	Maailman luonnonsäätiö
YM	Ympäristöministeriö
YVA	ympäristövaikutusten arviointi

Kirjallisuus ja lähteet

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik (1987): Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.): Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä, 7-52.

Albrow, Martin (1998): Frames and Transformations in Transnational Studies. Käsikirjoitus luennosta ESRC Transnational Communities Programme -seminaarissa Oxfordissa 8.5.1998. www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/albrow.pdf. 1.3.2011.

Andretta, Massimiliano & della Porta, Donatella (2002): Changing forms of environmentalism in Italy. The protest campaign on the high speed railway system. Mobilization: An International Journal 7 (1), 59-77.

Araujo, Luis & Easton, Geoffrey (1996): Networks in Socioeconomic Systems. A Critical Review. Teoksessa Dawn Iacobucci (toim.): Networks in Marketing. Thousand Oaks, Ca.: Sage, 63-107.

Babbie, Earl (2004): The Practice of Social Research. 10th Edition. Belmont: Thomson-Wodsworth.

Balme, Richard & Chabanet, Didier (2002): Introduction. Action collective et gouvernance de l'Union européenne. Teoksessa Richard Balme, Didier Chabanet & Vincent Wright (toim.): L'action collective en Europe. Collective Action in Europe. Paris: Presses de Sciences Po, 21-120.

BBC (2007): MEPs get taste of people power. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7075573.stm>. 2.11.2009.

Bevington, Douglas & Dixon, Chris (2005): Movement-relevant Theory. Rethinking Social Movement Scholarship and Activism. Social Movement Studies 4 (3), 185-208.

BirdLife International (2002): Vuosaari Port Project Environmental Impact Assessment. Kirje Suomen ympäristöministeriölle 7.6.2002.

BirdLife International (2011a): Natura 2000 - Europe's top sites for nature and wildlife. www.birdlife.org/eu/EU_policy/Birds_Habitats_Directives/natura2000_intro.html. 24.2.2011.

BirdLife International (2011b): Natura 2000 - how it works in detail. www.birdlife.org/eu/EU_policy/Birds_Habitats_Directives/natura2000_work.html. 24.2.2011.

Brax, Anne (2008): Esko Joutsamon kolme vuosikymmentä pääsihteerinä. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 259.

Burstein, Paul (1991): Legal Mobilization as a Social Movement Tactic. The Struggle for Equal Employment Opportunity. *American Journal of Sociology* 96 (5), 1201-1025.

Caniglia, Beth Schaefer (2001): Informal Alliances vs. Institutional Ties. The Effects of Elite Alliances on Environmental TSMO Networks. *Mobilization: An International Journal* 6 (1), 37-54.

Castells, Manuel (2000): End of Millennium. Second Edition. The information Age. Economy, Society and Culture. Volume III. Oxford: Blackwell.

Clarke, Peter (2007): EEB's Annual Conference 2007. Metamorphosis, EEB Newsletter 47, October 2007, 10.

Cress, Daniel M. & Snow, David A. (1996): Mobilization at the Margins. Resources, Benefactors, and the Viability of Homeless Social Movement Organizations. *American Sociological Review* 61, 1089-1109.

Delanty, Gerard & Rumford, Chris (2005): Rethinking Europe. Social theory and the implications of Europeanization. Oxon: Routledge.

della Porta, Donatella & Caiani, Manuela (2007): Europeanization From Below? Social Movements And Europe. *Mobilization* 12(1), 1-20.

della Porta, Donatella & Caiani, Manuela (2009): Social Movements & Europeanization. Oxford: Oxford University Press.

della Porta, Donatella & Diani, Mario (2006): Social Movements. An Introduction. Second Edition. Malden, MA: Blackwell Publishing.

della Porta, Donatella & Rucht, Dieter (2002): The Dynamics of Environmental Campaigns. *Mobilization: An International Journal* 7 (1), 1-14.

della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney (2005): Transnational Processes and Social Activism. An Introduction. Teoksessa Donatella della Porta & Sidney Tarrow (toim.): Transnational Protest and Global Activism. Lanham: Rowman & Littlefield, 1-17.

Der Spiegel (2000): Abfuhr für Schröder. *Der Spiegel* 13/2000.
www.spiegel.de/spiegel/print/d-16044471.html. 3.3.2011.

EEB (2002): European Environmental Bureauin pääsihteerin John Hontelezin kirje ympäristöministeri Backmanille 10.6.2002.

EEB (2005): Vuosaari port project. Kirje Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnalle. 1.6.2005.

EEB (2009): Annual Report 2008. www.eeb.org/?LinkServID=9A228EB7-999F-20E3-50BD73B537201A4B&showMeta=0. 21.3.2011.

EEB (2010): About EEB. The environmental voice of European citizens. <http://www.eeb.org/index.cfm/about-eeb/>. 20.12.2010.

EEB (2011): Our donors. www.eeb.org/index.cfm/about-eeb/our-donors. 4.3.2011.

EEB & BirdLife International (2004): Vuosaari port project. Kirje Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnan ja ympäristövaliokunnan puheenjohtajille 5.10.2004.

EEB & SLL (2006a): European Commission to steam-roller Finnish nature reserve? Lehdistötiedote. 11.9.2006.

EEB & SLL (2006b): Petition 0873/2002 on the case of Vuosaari. Kirje Euroopan parlamentin lakiasiain valiokunnan jäsenille. 11.9.2006.

Ekroos, Ari, Kumpula, Anne, Kuusiniemi, Kari & Vihervuori, Pekka (2010): Ympäristöoikeuden pääpiirteet. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro.

Erävuori, Lauri & Pohjanmies, Kukka (2011): Vuosaaren satamahankkeen kasvillisuudenseuranta 2010. Rev. 2. www.portofhelsinki.fi/download/13961_Vuoli_kasvillisuus seuranta2010_raportti_Rev.2.pdf. 18.1.2011.

Euroopan komissio (1996): Natura 2000 –tietolomake. Täyttöohjeet. http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/docs/standarddataforms/notes_fi.pdf. 24.1.2011.

Euroopan komissio (2002a): Kirje komission pääsihteeristöstä Françoise Brunet'ltä pääsihteerin puolesta Niemelä & Sariolle kantelusta 2002/5067 SG(2002) A/8897/2. 1.10.2002.

Euroopan komissio (2002b): Commission Working Document on Natura 2000. 27.12.2002. http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/2002_faq_en.pdf. 24.1.2011.

Euroopan komissio (2004a): Englanninkielinen kirje ympäristöasioiden pääosaston A2-yksikön johtaja G. Kremlisiltä Niemelä & Sariolle valituksesta 2002/5067. Asiakirjan päivämääräleima 22.7.2004.

Euroopan komissio (2004b): Englanninkielinen kirje ympäristöasioiden pääosaston A2-yksikön vt. johtaja J. Ruiz-Tomasilta Niemelä & Sariolle valituksesta 2002/5067. Asiakirjan päivämääräleima 20.10.2004.

Euroopan komissio (2009): Natura 2000. Englanninkielinen tietovihko.
http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/factsheet_en.pdf.
 24.2.2011.

Euroopan komissio (2010a): Euroopan unionin oikeuden soveltaminen: Rikkomiset.
http://ec.europa.eu/eu_law/infringements/infringements_fi.htm. 26.1.2011.

Euroopan komissio (2010b): Euroopan unionin oikeuden soveltaminen: Näin käytät oikeuksiasi. http://ec.europa.eu/eu_law/your_rights/your_rights_fi.htm. 26.1.2011.

Euroopan komissio (2010c): Kansalliset asiantuntijat.
http://ec.europa.eu/civil_service/job/sne/index_fi.htm . Luettu 16.2.2010.

Euroopan parlamentti (2003): Implementation of European Environmental Law. Questions to the Commission for Discussion in the Environment Committee Meeting on 27 and 28 January 2003.
<http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/envi/20030127/470383en.pdf>.
 3.4.2011

Euroopan parlamentti (2004): Euroopan parlamentin työjärjestys. 16. painos, heinäkuu 2004. www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20040720+TOC+DOC+XML+V0//FI. 21.3.2011.

Euroopan parlamentti (2006): Mietintö vetoamusvaliokunnan käsittelemistä asioista parlamentin toimintavuonna (maaliskuu 2004–joulukuu 2005).
www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2006-0178+0+DOC+PDF+V0//FI. 28.3.2011.

Euroopan parlamentti (2009): National legislation and practices regarding the implementation of Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, in particular Article 6.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200910/20091013ATT62399/20091013ATT62399EN.pdf. 28.3.2011.

Fioramonti, Lorenzo (2005): Civil Societies and Democratization. Assumptions, Dilemmas and the South African Experience. *Theoria: A Journal of Social & Political Theory* (107), 65-88.

Fox, Jonathan (2005): Unpacking “Transnational Citizenship”. *Annual Review of Political Science* 8, 171-201.

Gamson, William A. & Meyer, David S. (1996): Framing political opportunity. Teoksessa Doug McAdam, John D. McCarthy & Mayer N. Zald (toim.): Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings. Cambridge: Cambridge University Press, 275-290.

Gränzer, Sieglinde (1999): Changing discourse: transnational advocacy networks in Tunisia and Morocco. Teoksessa Thomas Risse, Stephen C. Ropp & Kathryn Sikkink (toim.): The Power of Human Rights. International Norms and Domestic Change. Cambridge: Cambridge University Press, 109-133.

Hamel, Jacques, Dufour, Stéphane & Fortin, Dominic (1993): Case Study Methods. Qualitative Research Methods, vol. 32. Newsbury Park: Sage.

Helsingin Satama (2004): TBT tribuutylitina. Tribuutylitinan poistaminen Vuosaaren sataman pohjasta. Vuosaaren satamahankkeen julkaisuja.
www.portofhelsinki.fi/content/pdf/julkaisut/tbt-esite_2004fin.pdf. 2.11.2009.

Helsingin Satama (2005): Vuosaaren satamahanke ja ympäristö.
www.portofhelsinki.fi/download/12955_Vuosaaren_satama_ja_ymparisto.pdf. 17.1.2011.

Helsingin Satama (2008a): Helsinki avasi uuden tavarasataman Vuosaarella.
www.portofhelsinki.fi/default.asp?docId=15797. 16.3.2010.

Helsingin Satama (2008b): Vuosaaren satama - moderni, joustava ja tehokas. Vuosaaren sataman ilmoitusliite Kauppalehdessä 29.9.2008.

Helsingin Satama (2010): Vuosaaren satamahankkeen ympäristöseurannat.
<http://www.portofhelsinki.fi/prime129.aspx>. 18.1.2011.

Heitto, Anneli, Haikonen, Ari, Ilmarinen, Karoliina, Lindfors, Antti, Mykkänen, Joose, Oulasvirta, Panu & Vatanen, Sauli (2010): Vuosaaren sataman ja voimalaitosten vesistö- ja kalataloustarkkailu vuonna 2009. Kala- ja vesimonisteita nro 28. Kala- ja vesitutkimus Oy.
www.portofhelsinki.fi/download/13960_Vesisto_ja_kalataloustarkkailu_vuosiraportti_2009_liitteet_30_6_2010.pdf. 18.1.2011.

Hilson, Chris (2002): New Social Movements. The Role of Legal Opportunity. Journal of European Public Policy 9 (2), 238-255.

Hooghe, Liesbet & Marks, Gary (2001): Multi-level governance and European integration. Lanham: Rowman & Littlefield.

Imig, Doug & Tarrow, Sidney (toim.) (2001a): Contentious Europeans. Lanham: Rowman & Littlefield.

Imig, Doug & Tarrow, Sidney (2001b): Studying Contention in an Emerging Polity. Teoksessa Doug Imig & Sidney Tarrow (toim.): Contentious Europeans. Protest and Politics in an Emerging Polity. Lanham: Rowman & Littlefield, 3-26.

IMO (2008): Harmful ships' paint systems outlawed as international convention enters into force. Kansainvälisen merenkulkujärjestön (*International Maritime Organization*) tiedote 16.9.2008.

www.imo.org/newsroom/mainframe.asp?topic_id=1709&doc_id=10131. 2.11.2009.

Jenkins, J. Craig & Eckert, Craig M. (1986): Channeling Black Insurgency. Elite Patronage and Professional Social Movement Organizations in the Development of the Black Movement. *American Sociological Review* 51, 812-829.

Kaavoituskatsaus (2004): Sipoon kunta. Tekniikka- ja ympäristöosasto.

www.sipoo.fi/easydata/customers/sipoo/files/arkiv/kaavoituskatsaussuomi_A4.pdf. 1.11.2009.

Keck, Margaret E. & Sikkink, Kathryn (1998): Activists Beyond Borders. Advocacy Networks in International Politics. Ithaca & Lontoo: Cornell University Press.

Keck, Margaret E. & Sikkink, Kathryn (1999): Transnational advocacy networks in international and regional politics. *International Social Science Journal* 59 (151), 89-101.

Ketola, Tarja (2008): Vapaaehtoista kansalaistoimintaa. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 260-269.

Kirjallinen kysymys (1994): Kirjallinen kysymys 215/1994. Karhunen ym.: Suursataman rakentamisesta Vuosaareen. Eduskunta.

www.eduskunta.fi/triphome/bin/akxhref2.sh?%7BKEY%7D=KK+215/1994. 10.7.2008.

Kriesi, Hanspeter & Tresch, Anke & Jochum, Margit (2007): Going Public in the European Union. Action Repertoires of Western European Collective Political Actors. *Comparative Political Studies* 40 (1), 48-73.

Laurila, Jorma (2008): Suomen Luonto heijastaa aikaansa. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 276-277.

Lefébure, Pierre & Lagneau, Eric (2001): Media Construction in the Dynamics of Europrotest. Teoksessa Doug Imig & Sidney Tarrow (toim.): Contentious Europeans. Protest and Politics in an Emerging Polity. Lanham: Rowman & Littlefield, 187-204.

Leivo, M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Lehtiniemi, T., Mikkola-Roos, M. & Virolainen, E. (2001): Suomen tärkeät lintualueet FINIBA. www.birdlife.fi/suojelu/paikat/finiba/finiba-johdanto.shtml. 29.10.2009.

Leonard, Mark (2005): Why Europe Will Run the 21st Century. Lontoo: Fourth Estate.

Länsi-Suomen ympäristökeskus (2004): Vattajanniemi. Natura 2000 –alueet.
www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=80392&lan=fi. 23.2.2011.

Mann, Michael (1986): The sources of social power. Volume I. A history of power from the beginning to A.D. 1760. Cambridge: Cambridge University Press.

Marks, Gary & McAdam, Doug (1996): Social Movements and the Changing Structure of Political Opportunity in the European Union. West European Politics 19 (2), 249-278.

Marks, Gary & McAdam, Doug (2009 [1999]): On the Relationship of Political Opportunities to the Form of Collective Action: the Case of the European Union. Teoksessa Donatella della Porta, Hanspeter Kriesi & Dieter Rucht (toim.): Social Movements in a Globalising World. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 97-111.

Marttinen, Kari (2008): Vuosaaren satamahanke ja Natura 2000. Teoksessa Mauri Heikkonen (toim.): Vuosaaren satama ja ympäristö. Suunnittelusta rakentamiseen. Helsinki: Vuosaaren satamahanke, 28-35.
www.portofhelsinki.fi/download/12955_Vuosaaren_satama_ja_ymparisto.pdf.
 19.1.2011.

Mazzoni, Erminia (2009): Tervetuloitovotus. Mazzoni (EPP-ITA) on toiminut Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnan puheenjohtajana vuodesta 2009.
www.europarl.europa.eu/activities/committees/presCom.do?language=FI. 18.2.2011.

McAdam, Doug & Sampson, Robert J. & Weffer, Simon & MacIndoe, Heather (2005): "There will be fighting in the streets". The distorting lens of social movement theory. Mobilization: An International Journal 10 (1), 1-18.

McAdam, Doug, Tarrow, Sidney & Tilly, Charles (2001): Dynamics of Contention. Cambridge: Cambridge University Press.

McCarthy, John D. & Zald, Mayer. N (1977): Resource Mobilization and Social Movements. A Partial Theory. American Journal of Sociology 83 (6), 1212-1241.

McCarthy, John D. & Zald, Mayer. N (2002): The Enduring Vitality of the Resource Mobilization Theory of Social Movements. Teoksessa Jonathan H. Turner (toim.): Handbook of Sociological Theory. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers, 533-565.

Merentutkimuslaitos (1997): Arvio Vuosaaren satamahankkeen yhteydessä laadituista selvityksistä. 17.10.1997.

Metropolitan Port (1995): Pikkalan ja Vuosaaren satamahankkeiden ympäristövaikutukset. Pikkalan satamahankkeen ympäristövaikutusten arviointiin liittyvä taustamuistio, julkaistavissa 31.10.1995.

Metsämuuronen, Jari (2006): Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. Helsinki: International Methelp.

Meyer, David S. (2004): Protest and Political Opportunities. *Annual Review of Sociology* 1, 125-145.

Miller, Delbert & Salkind, Neil (2002): *Handbook of Research Design and Social Measurement*. 6th Edition. Thousand Oaks: Sage.

Monnet, Jean (1997): *Muistelmat*. Helsinki: Edita.

Morag-Levine, Noga (2003): Partners No More. Relational Transformation and the Turn to Litigation in Two Conservationist Organizations. *Law & Society Review* 37 (2), 457-509.

Müller, Hans-Peter (2007): Auf dem Weg in eine europäische Gesellschaft? Begriffsproblematik und theoretische Perspektiven. *Berliner Journal für Soziologie* 7 (1), 7-31.

Mäkinen, Antti (2008): Satamakeskuksen kehittäminen osana kaupunkia ja luontoympäristöä. Teoksessa Mauri Heikkonen (toim.): Vuosaaren satama ja ympäristö. Suunnittelusta rakentamiseen. Helsinki: Vuosaaren satamahanke, 104-113.
www.portofhelsinki.fi/download/12955_Vuosaaren_satama_ja_ymparisto.pdf.
22.2.2011.

Niemelä, Sakari (2002): On the National Enforcement of the Habitats and Birds Directives, Experiences in the Light of the Finnish Vuosaari Port Case. Teoksessa

John Hontelez (toim.): New Chances for Better Enforcement of EU Environmental Legislation 20.9.2002. Seminar Report of the European Environmental Bureau (EEB). Bryssel: EEB, 27-30.

Niemelä, Sakari (2004): ”Joko erikseen tai yhdessä muiden suunnitelmien ja hankkeiden kanssa” – yhteisvaikutusten arvioinnista luonnonsuojelulain 65 §:n mukaan. *Ympäristöjuridiikka* (3-4), 104-116.

Nordberg, Lauri (2007): Vuosaaren satamahanke EU:n yhteisöoikeuden valossa. Luonto- ja lintudirektiivien tulkinta Vuosaaren satamahankkeen päätöksenteossa. *Ympäristöjuridiikka* 28 (1), 43-69.

Oikeuskansleri (1999): Luonnonsuojelulain 66 §:n 2 momentissa tarkoitettu hakemusasia. 36/20/99, antopäivä 23.11.1999.
www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/1999/19991333. 3.11.2009.

Parlett, M. & Hamilton, D. (1976): Evaluation as Illumination. Teoksessa D. Tawney (toim.) Curriculum Evaluation Today. Trends and Implications. Schools Council Research Studies. Lontoo: MacMillan. (Ei nähty)

Pereira Veistolalle (2004): Sähköpostiviesti Maria João Ramos Pereiralta Lissabonin yliopiston luonnontieteellisestä tiedekunnasta Tapani Veistolalle 29.11.2004.

Piispanen, Ari (2008): Satama-alueen merenpohjan puhdistaminen TBT:stä. Teoksessa Mauri Heikkonen (toim.): Vuosaaren satama ja ympäristö. Suunnittelusta rakentamiseen. Helsinki: Vuosaaren satamahanke, 84-93.

www.portofhelsinki.fi/download/12955_Vuosaaren_satama_ja_ymparisto.pdf.
28.1.2011.

Porvarinlahden kasvillisuuskartoitus (2003): Helsingin sataman Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:llä teettämä selvitys.

www.hel.fi/wps/wcm/connect/5aba42004a1749f8a7eeef3d8d1d4668/Porvarinlahden+kasvillisuus.pdf?MOD=AJPERES. 29.10.2009.

Pro Suomenlahti (1999): Lisää varmaa tietoa Suomenlahden tilaan vaikuttavista tekijöistä tarvitaan. Tiedote 28.9.1999.

<http://arkisto.sll.fi/tiedotus/1999/ProSlahtiLisaaTietoa.html>. 18.2.2011.

Pulkkinen, Pirkko (2008): Sataman ympäristövaikutukset. Teoksessa Mauri Heikkonen (toim.): Vuosaaren satama ja ympäristö. Suunnittelusta rakentamiseen. Helsinki: Vuosaaren satamahanke, 18-27.

www.portofhelsinki.fi/download/12955_Vuosaaren_satama_ja_ymparisto.pdf.
19.1.2011.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (2007): Valtioneuvosto.

www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf. 13.8.2008.

Päätös (2002): Ympäristöministeriön päätös 10/5221/99, 109-113/591/2000 seutukaavan vahvistamisesta. Alistettu päätös: Uudenmaan liiton maakuntavaltuuston päätös 28.12.1999. www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=3735&lan=sy.
14.7.2008.

Rasimus, Ari (2006): Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto.

<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6758-2.pdf>. 6.11.2009.

Risse, Thomas & Ropp, Stephen C. (1999): International human rights norms and domestic change: conclusions. Teoksessa Thomas Risse, Stephen C. Ropp & Kathryn Sikkink (toim.): The Power of Human Rights. International Norms and Domestic Change. Cambridge: Cambridge University Press, 234-278.

Risse, Thomas & Sikkink, Kathryn (1999): The socialization of international human rights norms into domestic practices: introduction. Teoksessa Thomas Risse, Stephen C. Ropp & Kathryn Sikkink (toim.): The Power of Human Rights. International Norms and Domestic Change. Cambridge: Cambridge University Press, 1-38.

Roller, Gerhard (2002): Implementation – An Overview of EU Agencies, Their Role and Their Limits. Introductory Speech. Teoksessa John Hontelez (toim.): New Chances for Better Enforcement of EU Environmental Legislation 20.9.2002. Seminar Report of the European Environmental Bureau (EEB). Bryssel: EEB, 5-26.

Rootes, Christopher (2002): The Europeanisation of Environmentalism. Teoksessa Richard Balme, Didier Chabanet & Vincent Wright (toim.): L'action collective en Europe. Collective Action in Europe. Paris: Presses de Sciences Po, 377-404.

Rumford, Chris (2002): The European Union. A Political Sociology. Malden: Blackwell Publishing.

Rumford, Chris (2003): European Civil Society or Transnational Social Space? Conceptions of Society in Discourses of EU Citizenship, Governance and the Democratic Deficit. An Emerging Agenda. European Journal of Social Theory 6 (1), 25-43.

Ruuhijärvi, Rauno, Sankari, Erkki & Siilahti, Pertti (2008): Vuotokselta Kolille - suojelun suuria voittoja. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 270-275.

Ruzza, Carlo & Bozzini, Emanuela (2008): Organised civil society and European governance. Routes of contestation. European Political Science 7 (3), 296-303.

Saukkonen, Pasi (2007): Ylirajainen kulttuuri – mitä se on? Kirjallisuusarvostelu. Arvosteltu teos: Martikainen, Tuomas (toim.) (2006): Ylirajainen kulttuuri: etnisyyss Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kulttuurintutkimus 24 (3), 67-71.

Schneider Lowelle (2005): Sähköpostiviesti EEB:n Regina Schneiderilta Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnan pääsihteeri David Lowelle 1.6.2005.

Schneider Yrjö-Koskiselle (2005): Sähköpostiviesti EEB:n Regina Schneiderilta SLL:n Eero Yrjö-Koskiselle 1.6.2005.

Schutt, Russell (2001): Investigating the Social World. The Process and Practice of Research. Third Edition. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Scott, W. Richard (1981): Organizations. Rational, Natural, and Open Systems. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.

Shawki, Noha (2010): Political Opportunity Structures and the Outcomes of Transnational Campaigns. A Comparison of Two Transnational Advocacy Networks. *Peace & Change* 35 (3), 381-411.

Sikkink, Kathryn (2005): Patterns of Dynamic Multilevel Governance and the Insider-Outsider Coalition. Teoksessa Donatella della Porta & Sidney Tarrow (toim.): *Transnational Protest and Global Activism*. Lanham: Rowman & Littlefield, 151-173.

Sisäasiainministeriö (2007): Valtioneuvosto päätti Vantaasta ja Sipoosta Helsinkiin liitettävistä alueista. Tiedote 28.6.2007.

www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=199384. 29.10.2009.

SLL (1996): Natura 2000 uhkaa vesittyä. Tiedote 17.11.1996.

<http://arkisto.sll.fi/tiedotus/Natura/natura2000vesittyy.html>. 20.1.2011.

SLL (1997a): EU-kantelu Vuosaaren Natura-rajauksesta. Tiedote 18.3.1997.

<http://arkisto.sll.fi/tiedotus/Natura/eukanteluvuosaari.html>. 13.1.2011.

SLL (1997b): Ympäristöministeriön vastauksessa Mustavuori-Östersundom-kanteluun vakavia puutteita. Tiedote 19.11.1997.

<http://arkisto.sll.fi/tiedotus/Natura/jatkokantelucurrie.html>. Luettu 9.3.2011.

SLL (1999): Mustavuori-Östersundomin Natura-rajaukseen tulee laajentaa. Tiedote.

<http://arkisto.sll.fi/tiedotus/Natura/MustavuoriNaturaRajaus.html>. 7.9.2009.

SLL (2002): Vetoomus koskien yhteisölainsäädännön rikkomista luontodirektiivin 6 artiklan soveltamisessa. Vetoomus Euroopan parlamentille 15.5.2002.

SLL (2003a): Täydennys vetoomukseen nro 873/2002-12-09 Euroopan parlamentille. 13.2.2003.

SLL (2003b): Tutkintapyyntö Vuosaaren ruoppauksista. Tiedote 15.5.2003.

www.sll.fi/tiedotus/tiedotteet/liitto/2003/tutkinta.vuosaari. 28.1.2011.

SLL (2003c): Vuosaaren myrkkynuoppaukset pysäytettävä. Tiedote 4.12.2003.

www.sll.fi/tiedotus/tiedotteet/liitto/2003/ruoppaus_seis. 28.1.2011.

SLL (2004): Vuosaarta rakennetaan — luvat kesken. Tiedote helmikuulta 2004.

www.sll.fi/tiedotus/luonnonsuojelija/lehtiarkisto/2004/nr2_vuosaari. 29.1.2011.

SLL (2005): Vuosaaren myrkkynuoppauksissa rikottiin lakia. Tiedote 7.7.2005.

www.sll.fi/tiedotus/tiedotteet/liitto/2005/vuosaari_tbt. 28.1.2011.

SLL & BirdLife Suomi (2002): Complaint concerning the application of Community Law. To the Commission of the European Communities. 5.9.2002.

SLL & BirdLife Suomi (2004): Vastaus komission kirjeeseen 22.7.2004 koskien kantelua 2002/5067.

SLL, BirdLife Suomi & WWF Suomi (2000): Kantelu Euroopan Unionin komissiolle yhteisöoikeuden täytäntöönpano- ja soveltamisvirheestä. 17.2.2000.

Smith, Jackie (2004): Exploring Connections Between Global Integration and Political Mobilization. *Journal of World-Systems Research* X (1), 255-285.

Smith, Jackie & Bandy, Joe (2005): Introduction. Cooperation and Conflict in Transnational Protest. Teoksessa Joe Bandy & Jackie Smith (toim.): *Coalitions Across Borders. Transnational Protest and the Neoliberal Order*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 1-17.

Stake, Robert (1995): *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks: Sage.

Sulkunen, Irma & Alapuro, Risto (1987): Raittiusliike ja työväen järjestäytyminen. Teoksessa Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.): *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä, 142-156.

Tarrow, Sidney (2001): Contentious Politics in a Composite Polity. Teoksessa Doug Imig & Sidney Tarrow (toim.): *Contentious Europeans. Protest and Politics in an Emerging Polity*. Lanham: Rowman & Littlefield, 233-251.

Tarrow, Sidney (2005): *The New Transnational Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.

te Brake, Wayne (1998): *Shaping history. Ordinary people in European politics, 1500-1700*. Berkeley: University of California Press.

Telkänranta, Helena (2008a): Porin Kemira: maan ykkössaastuttajasta nollapästäjäksi. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): *Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival*. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 183.

Telkänranta, Helena (2008b): Maankäytön pulmia. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): *Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival*. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 164-169.

Tilly, Charles & Tarrow, Sidney (2007): *Contentious Politics*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.

Travel Livezey, Emilie (1980): Hazardous waste. *The Christian Science Monitor*. 6.11.1980. www.csmonitor.com/1980/1106/110653.html. 16.3.2011.

Turunen, Olli (2008): Metsien suojelun monet keinot. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): *Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival*. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 70-75.

Uudenmaan ympäristökeskus (1998a): Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet. www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=13204&lan=fi. 17.1.2011.

Uudenmaan ympäristökeskus (1998b): Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet. Tiivistelmä virallisen Natura-tietolomakkeen tiedoista. www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=83215&lan=fi. 29.10.2009.

Valtioneuvosto (1998): Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä. www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=8259&lan=fi. 28.10.2009.

Valtioneuvosto (1999): Valtioneuvoston Viikko 48, 27.11.1999 - 3.12.1999. www.vn.fi/toiminta/vnviikko/vnviikko/viikko.jsp?oid=103658. 3.11.2009.

Van Hooydonk, Eric (2008): Helsinki, pohjoiseurooppalainen satamaikoni. Pohdintoja Helsingin identiteetistä satamakaupunkina. Helsingin sataman julkaisu, sarja B, 2008:8. www.portofhelsinki.fi/download/13497_Helsinki_North_European_Port_icon_fi.pdf. 28.1.2011.

Veistola, Tapani (1997a): YM lipsumassa Natura-säännöistä? Luonnonsuojelija 7/97. <http://arkisto.sll.fi/tiedotus/Natura/karsimisohjeet.html>. 1.11.2009.

Veistola, Tapani (1997b): Natura-esitys rikkoo EU-oikeutta. Kirjoitus Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla 25.9.1997 SLL:n edustajana.

Veistola, Tapani (2001): Vuosaaren suursatama vastaan NATURA 2000. <http://spb.org.ru/moct-silta/suo/num3/page6.htm>. 1.4.2011.

Veistola, Tapani (2008): Luonnonsuojelu EU-Suomessa. Teoksessa Helena Telkänranta (päätoim.): Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival. Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto ry & WSOY, 238-243.

Veistola BIDille (2000): Sähköpostiviesti Tapani Veistolalta EEB:n biodiversiteettityöryhmälle 16.10.2000.

Veistola BIDille (2004): Sähköpostiviesti Tapani Veistolalta EEB:n biodiversiteettityöryhmälle 29.4.2004.

Veistola Johnsonille (2001): Sähköpostiviesti Tapani Veistolalta IFAW:n Stanley Johnsonille 24.10.2001.

Veistola Sutjaginille (2000): Sähköpostiviesti Tapani Veistolalta Alexander Sutjaginille 10.11.2000.

Vetoomusvaliokunta (2004): Selvitys tiedonhankintamatkasta Suomeen 24.–26. maaliskuuta 2004. Vetoomus 873/2002, Niemelä & Sario Oy Suomen luonnonsuojeluliiton puolesta. Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunta.

Vetoomusvaliokunta (2006): Notice to members. Petition 873/2002. Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunta.
www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/cm/609/609860/609860en.pdf
 f. 2.11.2009.

Vetoomusvaliokunta (2008): Notice to members. Petition 1349/2007. Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunta.
www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/cm/745/745789/745789en.pdf
 f. 3.3.2011.

Vihreät-EFA (2009): List of elected MEPs. 09.06.2009. www.greens-efa.org/cms/topics/dok/289/289540.list_of_elected_meps@en.htm. 30.3.2011.

Viinämäki, Olli-Pekka (2005): Monitasohallinnan relevanssi EU-tutkimuksessa. Kunnallistieteellinen Aikakauskirja 33 (2), 91-101.

Viitala, Tuija (2008): Keijo Himanen seuraa aitiopaikalta satamaa. Vuosaaren satamauutiset. Vuosaaren satamahankkeen tiedotuslehti 2/2008, 3.

Vuosaaren satamahanke (2008): Johdanto. Teoksessa Mauri Heikkonen (toim.): Vuosaaren satama ja ympäristö. Suunnittelusta rakentamiseen. Helsinki: Vuosaaren satamahanke, 10-11.
www.portofhelsinki.fi/download/12955_Vuosaaren_satama_ja_ymparisto.pdf
 19.3.2011.

Warwick, Mules (1998): Media Publics and the Transnational Public Sphere. Critical Arts: A South-North Journal of Cultural & Media Studies 12 (1/2), 24-42.

Wikipedia. Karl Fazer. http://fi.wikipedia.org/wiki/Karl_Fazer. 2.12.2010.

Willis, Jeremy (2007): Foundations of qualitative research. Interpretive and critical approaches. Thousand Oaks: Sage.

Yin, Robert (2009): Case Study Research. Design and Methods. Fourth Edition. Applied Social Research Methods Series. Volume 5. Thousand Oaks: Sage.

YM (2002a): Satu Hassi Vuosaari-ratkaisusta: Myönnyin Vuosaaren sataman kaavan ratkaisemiseen valtioneuvoston enemmistön näkemyksen mukaisesti. Ympäristöministeriön tiedote 24.1.2002.
www.environment.fi/default.asp?contentid=61029&lan=fi. 3.11.2009.

YM (2002b): Ympäristöministeriö vahvisti Vuosaaren sataman seutukaavan. Ympäristöministeriön tiedote 24.1.2002.
www.environment.fi/default.asp?contentid=63221&lan=fi. 3.11.2002.

YM (2002c): Vuosaaren sataman asemakaava vahvistettu. Ympäristöministeriön tiedote 25.1.2002. www.environment.fi/default.asp?contentid=63213&lan=fi. 3.11.2002.

YM (2009): Suomen Natura 2000 -alueet.
www.ymparisto.fi/default.asp?node=1752&lan=fi. 28.10.2009.

Yrjölä, Rauno (2010): Vuosaaren satamahankkeen linnustonseuranta 2009. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisu 7/2010.
www.portofhelsinki.fi/download/13962_Linnustonseuranta_2009.pdf. 18.1.2011.

Zippel, Kathrin (2004): Transnational Advocacy Networks and Policy Cycles in the European Union. The Case of Sexual Harassment. *Social Politics* 11 (1), 57-85.

Lainsäädäntö ja lainkäyttö

EY-sopimus. Euroopan yhteisön perustamissopimus. Konsolidoitu toisinto (97/C 340/03).

EYT C-355/90. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio ("Marismas de Santoña"). Komissio vastaan Espanja. 2.8.1993. Oikeustapauskokoelma 1993, sivu I-04221.

EYT C-44/95. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio ("Lappel Bank"). Regina vastaan Secretary of State for the Environment, ex parte Royal Society for the Protection of Birds. 11.7.1996. Oikeustapauskokoelma 1996, sivu I-03805.

EYT C-371/98. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio ("First Corporate Shipping"). The Queen vastaan Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions, ex parte First Corporate Shipping Ltd. 7.11.2000. Oikeustapauskokoelma 2000, sivu I-09235.

KHO (2001): Korkeimman hallinto-oikeuden tiedote 14.6.2000. Teoksessa Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirja 2000. Helsinki: Edita, 1-44.

KHO 1607/2002. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 26.6.2002. Diaarinumero 610/1/02, vuosikirjaratkaisu 48/2002.

Laki 370/1958. Rakennuslaki. Voimaantulo 1.7.1959.

Laki 468/1994. Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä. Voimaantulo 1.9.1994.

Laki 1096/1996. Luonnonsuojelulaki. Voimaantulo 1.1.1997.

Laki 132/1999. Maankäyttö- ja rakennuslaki. Voimaantulo 1.1.2000.

Neuvoston direktiivi 75/117/ETY. Direktiivi miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä. Euroopan yhteisöjen neuvosto, annettu 10.2.1975.

Neuvoston direktiivi 79/409/ETY. Direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta ("lintudirektiivi"). Euroopan yhteisöjen neuvosto, annettu 2.4.1979.

Neuvoston direktiivi 92/43/ETY. Direktiivi luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta ("luontodirektiivi"). Euroopan yhteisöjen neuvosto, annettu 21.5.1992.

Haastattelut

Päivi Istala (Pelastetaan Vuosaari -asukasliikkeen vetäjä) 9.6.2008, Helsinki

Esko Joutsamo (SLL:n pääsihteeri 1973-2003) 16.6.2008, Helsinki

David Lowe (Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnan pääsihteeri) 26.2.2008, Bryssel

Regina Schneider (EEB:n viestintävastaava) 29.2.2008, Bryssel

Kjell Sevon (poliittinen sihteeri Euroopan parlamentin vihreiden ryhmässä) 28.2.2008, Bryssel

Tapani Veistola (luonnonsuojelusihteeri, SLL) 29.11.2007, 7.2.2008, 15.2.2008 ja 1.4.2011, Helsinki

Seppo Vuolanto (kansallinen asiantuntija komission ympäristöasioiden pääosastolla 1998-2001) 17.6.2008, Helsinki

Euroopan komissio (yksi edustaja sekä luonto- ja monimuotoisuusyksiköstä että rikkomukset-yksiköstä, ympäristöasioiden pääosasto) 28.2.2008, Bryssel

Anja Finne (kansallinen asiantuntija komission luonto- ja monimuotoisuusyksikössä 2001-2005) 25.7.2008, Tervo

Sakari Niemelä (ympäristöasianajaja, Ympäristölaki Oy) 4.9.2008 ja 25.3.2011, Helsinki

Lasse Lehtinen (MEP, S&D) 27.2.2008, Bryssel

Henkilökohtainen sähköpostikirjeenvaihto

Jari Luukkonen (suojelujohtaja, WWF Suomi) 2.6.2008

Matti Liimatainen (Greenpeace) 3.6.2008

Mika Asikainen (toiminnanjohtaja, BirdLife Suomi) 4.6.2008

Teemu Lehtiniemi (BirdLife Suomi) 6.6.2008

David Chandler (BirdLifen Euroopan toiminnanjohtaja vuonna 1997) 1.5.2008

Meri Saarnilahti-Becker (WWF Suomen pääsihteeri 90-luvulla) 2.6.2008

Keijo Savola (SLL) 3.6.2008

Seppo Vuolanto (kansallinen asiantuntija komission ympäristöasioiden pääosastolla 1998-2001) 30.6.2008

Tapani Veistola (SLL) 14.2.2008

Helsingin Sanomat (HS)

Helsingin satamahankkeet. 25.1.1990. Pääkirjoitus.

Vuosaari-hankkeen suuruus hirvittää itähelsinkiläisiä. 27.8.1990. Kaupunki.

Mielenosoittajia Raatihuoneen kupeella. Suursataman uhka ei saanut suuria kansalaisjoukkoja liikkeelle. 30.8.1990a. Kaupunki.

Helsinki päätti varata paikan Vuosaaresta uudelle satamalle. Toimistotontti Herttoniemestä. 30.8.1990b. Kaupunki.

Vuosaari-liike liputti jätesäkeillä. 20.9.1990. Kaupunki.

Asukkaat teettivät vaihtoehtokaavan Vuosaaren tytärkaupunkihankkeesta. Asukasliikkeen ja Pauligin ajatukset Vuosaaren keskustasta käyvät yhteen. 7.10.1991. Kaupunki.

Asukasjärjestöt kiirehtivät Vuosaaren metroa. 6.5.1992. Kaupunki.

Vuosaaren satama merkittiin taajamaseutukaavaan. 16.12.1992. Kaupunki.

Luontoväen mielestä Helsingin seutukaavaesitys on laitton. 23.2.1993. Kaupunki.

Kantvikin satama on vielä hiljainen. Finnlinesin Ted Westerberg haluaa suursataman Pikkalanlahdelle. Rakentaminen olisi Vuosaarta halvempaa ja tuhoaisi vähemmän luontoa. 22.4.1993. Kaupunki.

Helsingin satamapäätös kypsymässä Vuosaareen. 24.1.1994. Pääkirjoitus.

Helsingin valtuusto riiteli katkerasti Vuosaaren satamasta. 27.1.1994. Kaupunki.

Helsingin valtuuston enemmistö vastustaa Vuosaaren satamaa. HS:n kysely osoittaa, että valtuutetut ovat sekaisin ja epävarmoja satamakysymyksessä. 4.2.1994. Kaupunki.

Työryhmä arvioi Vuosaaren sataman kannattavaksi hankkeeksi. Perustamissuunnitelmassa kokonaishinta on 1,7 miljardia markkaa. Nykyisten satamien korvaamiseen tarvitaan 850 mmk kaupungin rahaa. 23.2.1994. Kaupunki.

Helsingin on arvioitava Vuosaaren sataman ympäristövaikutukset. 3.3.1994. Kaupunki.

Helsingin valtuusto haluaa Vuosaaren satamasta ympäristöselvitykset. Suurella enemmistöllä hyväksytty toivomusponsi saattaa lykätä satamapäätöstä vuodella. 17.3.1994. Kaupunki.

Yleisöä ei tullut Vuosaaren suureen satamakeskusteluun. Sataman kokopäivävastustajat veivät pääosan näytelmästä Vuosaaren urheilutalolla. 8.4.1994. Kaupunki.

Nokia ja Finnlines teettävät selvityksen yksityisestä satamasta. Kirkkonummi olisi vaihtoehto Vuosaarelle. 19.10.1994. Kaupunki.

Luonnonsuojelijat kantelivat Viikin rakentamisesta EU:hun. Valittajat: Raskaat suunnitelmat rikkovat Euroopan unionin kahta direktiiviä. 16.2.1995. Kaupunki.

Niinilahden täyttöluvasta jätettiin vesiylöikeudelle 15 valitusta. 15.7.1995. Kaupunki.

Metropolitan Port ja Helsinki eivät luovu kilvasta. Valtion rahavaateet harmittavat. 9.3.1996b. Kaupunki.

Finnlines luopui Pikkalan satamasta Vuosaaren hyväksi. Helsingin ja varustamon sopimus romuttaa Kirkkonummen satamahankkeen. 18.4.1996. Kaupunki.

Kansalaisjärjestöt varoittivat Helsinkiä vuosisadan virheestä Vuosaaren satamassa. 24.4.1996. Kaupunki.

Helsingin valtuusto päätti kannattaa satamaa. Myönteinen periaatepäätös syntyi äänin 53-28. Vihreille tuli toinen iso tappio samana iltana. 25.4.1996. Kaupunki.

Vuosaaren satamasta ei saa rakentaa siltaa Porvarinlahden yli. Ympäristöministeriö hyväksyi valitukset liikenneyhteyksistä. 2.10.1996. Kaupunki.

Hautala haluaa EU:n tutkivan Pikkalan maanvaihtosopimuksen. Helsingin epäillään maksaneen laitonta tukea varustamolle. 27.2.1997. Kaupunki.

Luontojärjestöt kantelivat EU:lle Natura-ohjelmasta. 19.3.1997. Kaupunki.

Suojelijat kantelivat EU:lle Porvarinlahden Natura-rajauksesta. 24.5.1997. Kaupunki.

Kaupungin valot.... 5.10.1997. Kaupunki.

Porvarinlahden luonnon säästämiseksi vedottiin ministeriin. Pekka Haavisto toivoo ettei Vuosaaren satama toteutuisi. 24.10.1997. Kaupunki.

Ympäristökeskus korostaa Vuosaaren satamahankkeen haittoja. 25.3.1999. Kaupunki.

Uudenmaan liitto haki poikkeuslupaa Vuosaaren satamalle. 29.4.1999. Kaupunki.

Ympäristöväen jarrutus viivyttää satamapäätöstä. 22.11.1999. Pääkirjoitus.

Valtioneuvoston tuki satamalle. 3.12.1999. Kaupunki.

Suomi tulkitsee Natura-lakeja eri tavoin kuin EU:n komissio. 25.3.2000. Kotimaa.

Vuosaaren satama lähtee liikkeelle. 15.6.2000. Kaupunki.

EU-komissio: Päätös Vuosaaren satamasta ja Natura ristiriidassa. 25.8.2000. Kaupunki.

Oikotie satamaan mutkistui. 27.8.2000. Pääkirjoitus.

Vuosaaren satamapäätös siirtyi ympäristöministeriölle. 21.12.2000. Kaupunki.

Ympäristöministeriö tienhaarassa. 22.12.2000. Pääkirjoitus. Keijo Himanen.

Liikenneministeriön mielestä Vuosaaren satama on välttämätön. 4.4.2001a. Kaupunki.

Liikenneministeriön kanta pitää. 4.4.2001b. Pääkirjoitus.

Pääministeri Lipponen kiirehtii Vuosaaren sataman rakentamista. 15.5.2001. Kaupunki.

Vuotoksesta Vuosaareen. 19.6.2001. Pääkirjoitus. Keijo Himanen.

Korvaavia alueita vaikea löytää. 16.11.2001. Kaupunki.

Ministeri Sasi kiirehtii satamaa Vuosaareen. 8.1.2002. Kaupunki.

EU tutkii Vuosaaren satamapäätöstä. 13.7.2002. Kaupunki.

Eduskunnassa vahva Vuosaari-oppositio. 18.9.2002. Kaupunki.

Eduskunnalla ei ole perusteita hylätä Vuosaaren satamaa. 14.10.2002. Pääkirjoitus.

Kimmo Sasi haluaa nopeuttaa ympäristöasioiden valitusprosesseja. 8.1.2003. Kaupunki.

EU:n vetoamusvaliokunta kuuli asianomaisia Vuosaaren satamariidassa. 25.3.2003. Kaupunki.

Vuosaaren sataman ruoppaus keskeytyi. 13.5.2003. Kaupunki.

Jäähyväiset kauniille aatteelle. 10.8.2003. Sunnuntai.

Vuosaaren satamatien rakentaminen alkoi. 7.2.2004. Kaupunki.

Uusi tyrmäysisku Vuosaaren satamalle. 11.7.2004. Pääkirjoitus.

Vuosikymmenen valitus. 17.10.2004. Sunnuntai.

KHO kaatoi Sipoon Itäsalmen kauppakeskushankkeen. 28.5.2005. Kaupunki.

Sakkoja Vuosaaren ruoppauksista. 8.7.2005. Kaupunki.

Sörnäisten satamajätkät lähtevät Vuosaareen haikein mielin. 17.11.2008. Kaupunki.

Helsingin satamien tavaravirrat keskittyvät jatkossa Vuosaareen. 23.11.2008. Tabloid – toimitussivu.